

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Bc. Michaela Vránová

Wolfgang Hannibal Schrattenbach u papežského dvora - olomoucký

biskup ve službách císaře

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

Obor: Historie

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 21. 11. 2016

Michaela Vránová

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. Mgr. Radmile Prchal Pavlíčkové, Ph.D. za vedení práce, cenné rady, trpělivost a především za svěřenou důvěru.

Obsah

1. ÚVOD	5
2. CESTOU K CÍSAŘSKÉ SLUŽBĚ	11
Úřad kardinála–protektora/komprotektora.....	13
Před odjezdem do Říma	20
3. SCHRATTENBACH KOMPROTEKTOREM	32
Účast kardinála na obřadech a ceremoniích papežského dvora.....	37
Kardinál–komprotektor a náplň jeho činnosti.....	42
Procesy kanonizace a beatifikace.....	45
Mocenské prostředky kardinála–komprotektora.....	47
Kardinálské kolegium a hájení císařských zájmů	50
4. OD ZÁSTUPCE K VYSLANCI	57
Vyslanec kontra protektor a specifika diplomatického postu	60
Schrattenbachova (staro)nová agenda.....	65
Ceremoniální instrukce pro císařského vyslance u papežského dvora	76
Schrattenbachova sebe(re)prezentace u papežského dvora.....	80
Směrem nahoru po kariérním žebříku.....	88
5. ZÁVĚR	93
SEZNAM POUŽITÝCH A PROSTUDOVANÝCH PRAMENŮ A POUŽITÉ A PROSTUDOVANÉ	
LITERATURY	97
RESUMÉ	104

1. ÚVOD

Dne 23. prosince roku 1713 byl v císařské dvorské kanceláři sepsán reskript pro olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala Schrattenbacha, jehož předmětem bylo povolat ho do funkce kardinála–komprotektora Germánie a dědičných rakouských zemí. Jmenování kardinálem–komprotektorem pro Schrattenbacha znamenalo nutnost odebrat se do Říma, kde měl napomáhat k udržování dobrých vztahů mezi vídeňským a papežským dvorem. Podle znění reskriptu neměl Schrattenbach otálet a měl se do Říma vydat, jak nejrychleji to jen bylo možné, aby se mohl co nejdříve oficiálně zhostit svojí nové funkce. K branám Říma Schrattenbach dorazil v červnu roku 1714 a se svým úkolem komprotektora se potýkal až do léta roku 1719. Těchto pět let strávených v Římě z pověření císaře Karla VI. je ústředním tématem předkládané práce, která se snaží zachytit, co přesně činnost kardinála–komprotektora obnášela.

Hlavním pramenem, který jsem se k tomuto účelu rozhodla využít, je korespondence mezi Schrattenbachem a císařskou dvorskou a rakouskou dvorskou kanceláří, přičemž reskripty z kanceláří jsou uloženy v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě ve fondu Arcibiskupství Olomouc, který obsahuje také koncepty některých Schrattenbachových odpovědí na ně. Ve formě originálu jsou pak Schrattenbachovy dopisy uloženy ve vídeňském Haus-, Hof- und Staatsarchiv.¹ Klasický problém diplomatické korespondence jako korespondence na pomezí soukromé a úřední roviny se v tomto konkrétním případě nezdá být problematický.² Úcta, která z dopisů vysvítá jak ze strany Schrattenbacha, tak ze strany císaře, byla

---

¹ Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc 1144-1961, DÍL II. (NELISTINNÁ ČÁST), SV. 1; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, sign. AT-OeStA/HHStA StAbt Italienische Staaten, titel Rom Korrespondenz.

² Odlišným případem je kupříkladu diplomatická korespondence mezi Leopoldem I. a Humprechtem Janem Černínem z Chudenic, který pobýval jako vyslanec v Benátkách. Úzký vztah s Leopoldem I. se promítl i do korespondence, již Černín zasílal do Vídně. KALISTA, Zdeněk: *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*. Díl I. Praha 1936.

součástí vysoce formalizované podoby tohoto typu korespondence. Osobnější vztah mezi pisateli by mohly evokovat pasáže, ve kterých Schrattenbach popisuje průběh své cesty do Říma nebo to, s kým se na papežském dvoře stýkal a kde se pohyboval. Takovéto pasáže byly ale nedílnou součástí vyměňovaných informací a sloužily k orientaci a přehledu Vídně o Schrattenbachově počínání na papežském dvoře. Dvorské reskripty jsou nejenom ideálním pramenem pro zmapování jednotlivých úkolů, které měl Schrattenbach z pověření císaře Karla VI. u římské kurie vykonávat, ale spolu se Schrattenbachovými odpověďmi na ně se ukázaly i jako dobrý nástroj pro popsání prostředků, které Schrattenbach k plnění nařízení využíval.

Prosincový reskript byl Schrattenbachovi doručen i spolu s několika přílohami, mezi nimiž se mimo jiné nacházely instrukce pro císařského a královského vyslance u papežského dvora hraběte Jana Václava Gallase, kterými se měl při výkonu ambasády u papežského dvora řídit, a ceremoniální pravidla, která měl během zdejších ceremonií dodržovat. Byl to právě Gallas, který v době, kdy Schrattenbach pobýval u římské kurie jako komprotektor, zastupoval vídeňský dvůr jako ambasador. Ačkoliv se měl Schrattenbach jako kardinál–komprotektor řídit vlastními nařízeními, které na něj Vídeň delegovala, a během ceremonií měl následovat chování a úkony hodné kardinálovi, považovala Vídeň za nezbytné, aby si Schrattenbach prostudoval jak instrukce vztahující se k úkolům, kterých se měl Gallas v Římě zhostit, tak i k jednotlivým ceremoniím papežského dvora. Na jejich základě pak Vídeň od Schrattenbacha obržela několik otázek, jimiž se Schrattenbach doptával na jednotlivé body Gallasových instrukcí. Tyto otázky pak daly impulz k dalšímu předmětu práce, a to k dvojakosti, která z postu kardinála–komprotektora vyplývala: Hájení zájmů císařského a královského majestátu spolu s tehdejší politickou situací zavedly Schrattenbacha do situací, které po něm jako po kardinálovi vyžadovaly jistý typ chování, ale on jej kvůli

svému komprotektorátu prostě a jednoduše nemohl následovat. Reakce na reskript z prosince 1713 tak velmi záhy odhalila jeden z podstatných rysů jeho komprotektorské činnosti, a to střetávání očekávání a povinností plynoucích z postu kardinála a těch z postu kardinála–komprotektora, který vylučoval na poli kardinálského kolegia Schrattenbachovu nesranost.

Prosincový reskript a Schrattenbachem nadnesené otázky považují za klíčové taktéž proto, že poukázaly na propojení pozic komprotektora a vyslance, které tématicky proplouvá v různých podobách v podstatě celou práci, a to od spolupráce, na níž měla být úspěšná vídeňská zahraniční politika postavena, až po podřízené postavení Schrattenbachových pravomocí v otázkách zahraniční politiky vůči kompetencím vyslance Gallase a nařízením vídeňského dvora, bez nichž Schrattenbach nebyl oprávněn řešit jednotlivé situace. Mým základním východiskem je pohlížet na post kardinála–komprotektora ze stejné perspektivy jako na vyslance, a to z perspektivy diplomatického zastoupení Vídně u papežského dvora. Na komprotektorát zde pohlížím jako pouze na jiný druh diplomatické činnosti, která byla založena na Schrattenbachově přístupu do konzistoře a na možnosti častého kontaktu s kardinály, což - jak poznamenává samotný prosincový reskript - byla výhoda, kterou „běžný“ vyslanec nedisponoval. I přesto, že Schrattenbachem vznesené otázky představují snahu získat odpověď na hypotetické situace a nejsou tedy zachycením konkrétní reality, jsou schopny poskytnout zajímavý pohled na praktické fungování diplomatických postů.

Podoba vztahu mezi postem kardinála–komprotektora a postem vyslance pak vykristalizovala ve chvíli, kdy musel Gallas na čas opustit Řím. Aby nebyla narušena kontinuita vztahu mezi Vídní a Římem, převzal Schrattenbach jako Gallasův nejbližší spolupracovník jeho agendu, a stal se tak zástupcem vyslance po dobu jeho nepřítomnosti. Tato situace umožnila srovnat podobu nařízení, jimiž byli Schrattenbach

a Gallas urgování, a prostředky, které k výkonu nařízení využívali.

Vzhledem k prostředí a tématu práce jistě nepřekvapí exkurs směrem ke zmíněnému ceremoniału papežského dvora, kterého se stal Schrattenbach součástí. Pro zachycení pravidel, kterými se měl Schrattenbach během římských ceremonií řídit, a povinností, které pro něj jako kardinála setrvávajícího v Římě plynuly, jsem využila spis Girolama Lunarda, *Relatione della Corte di Roma e de'Riti, che si osseruano in essa, suoi Uffici, Dignità, e Magistrati*³, který alespoň částečně zaplnil mezeru, jež vyvstala s otázkou ceremoniálních pravidel císařského a královského vyslance u papežského dvora. Jelikož jak reskript z prosince 1713, tak ani další jiný se k otázce ceremoniálních pravidel příslušících kardinálům nevyjadřuje, lze předpokládat, že seznámení s nimi leželo plně v režii Schrattenbacha. Otázka ceremoniálních pravidel mě pak velmi zaujala především v souvislostim s obdobím, kdy měl Schrattenbach na starosti Gallasovu ambasádu, neboť postavení vyslance a kardinála u papežského dvora nebylo totožné, a Schrattenbach tak k modu vivendi kardinála a komprotektora musel zohlednit i povinnosti spojené s ceremoniálními požadavky na císařského a královského vyslance. Gallasova dočasná nepřítomnost u římského dvora měla být v létě roku 1719 vystřídána nepřítomností trvalého charakteru, a to z důvodu vídeňského pověření, které Gallase urgovalo, aby se v Neapoli ujal jako místokrál řízení Neapolského království. Gallasovo pověření pak ukázalo systém, s jakým fungoval tehdejší kariérní postup na poli habsburské diplomacie, neboť poté, co Gallas po velmi krátké době strávené v Neapoli zemřel, nezaujal jeho místo nikdo jiný než Schrattenbach.

Jelikož jsou styl reskriptů a záměr, s jakým byly napsány, prosty narace, která by měla schopnost představit si Schrattenbacha v konkrétních barevných kulisách Říma,

---

³ LUNARDO, Girolamo: *Relatione della Corte di Roma e de'Riti, che si osseruano in essa, suoi Uffici, Dignità, e Magistrati*. Roma 1698, 336 s. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=NXxmAAAacAAJ&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 2. 10. 2016].

využila jsem v práci taktéž dvě periodika napomáhající obrazotvornosti. Jedním z nich je *Diario ordinario d'Ungheria* založené v Římě roku 1716, jehož primárním cílem bylo podávat informace o probíhající turecké válce. Povaha a šíře informací však tento původní záměr přesahují a *Diario ordinario d'Ungheria* lze využít také jako pramen vypovídající o evropské kultuře 18. a 19. století.⁴ Druhým periodikem jsou *Avvisi italiani*, které spolu s *Diariem* poskytly také zajímavé informace k praktickým stránkám Schrattenbachovy cesty do Říma, či o rozložení a proměně přívrženců jednotlivých frakcí kardinálského kolegia.⁵

Smyslem práce vyplývajícím z výše uvedeného je zachytit povahu Schrattenbachovy služby císaři Karlu VI., které se zhostil jako kardinál–komprotektor Germánie a dědičných rakouských zemí u papežského dvora. V popředí mého zájmu jsou jak úkoly, kterými byl Schrattenbach urgován, instance, na které se během plnění úkolů dovolával, tak teoretická východiska a praktické dopady spojené s postem kardinála–komprotektora hájícího stejně jako vyslanec u římské kurie zájmy svého pána. K zachycení této problematiky pak využívám jak prameny úřední povahy, tak prameny normativní, které podle potřeby doplňuji zprávami z tištěných periodik, které používám ve velké většině pro dokreslení dané situace; slouží mi však zároveň v pasážích, ve kterých se snažím o zachycení Schrattenbachovy funkce a pozice v ceremoniale papežského dvora. Při citaci archivních pramenů jsem zvolila způsob původního přepisu znění pramenů, přičemž u rozsáhlejšího shrnutí problematiky používám pouze odkaz na konkrétní fond, popřípadě folium (pokud je archiválie

---

⁴ *Cracas*. In: Enciclopedia Italiana [online]. Roma: L'Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 2012. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/cracas_\(Enciclopedia-Italiana\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/cracas_(Enciclopedia-Italiana)). [cit. 8. 10. 2016]; Od roku 1716 do roku 1718 bylo periodikum vydáváno pod názvem *Diario ordinario d'Ungheria*, poté pod zkráceným názvem *Diario Ordinario (di Roma)* a od roku 1808 pokračovalo jeho vydávání jako *Diorio di Roma*. Vydání z roku 1718 použité v této práci je zpřístupněno online římskou knihovnou Biblioteca Casanatense. Dostupné z: <http://scaffalidigitali.casanatense.it/identfier/RMR0014648>. [cit. 8. 10. 2016].

⁵ GHELEN, van Giovanni (ed.): *Avvisi italiani, ordinarii e straordinarii*. Stejně jako *Diario ordinario d'Ungheria* jsou i *Avvisi* přístupny online, odkazy na konkrétní svazky jsou uvedeny v seznamu pramenů.

na fóliována) a při opakovaném používání již citovaných informací se k citacím již dále nevracím. U tištěných pramenů přístupných v elektronické podobě jsem následně zvolila cestu odkazu na konkrétní místo a stranu, kde lze informaci nalézt. Vzhledem k poměrně častému využití periodika *Avvisi* jsem se rozhodla v poznámce pod čarou odkázat pouze jednou na internetový zdroj dokumentu, odkazy na jednotlivé svazky jsou uvedeny v seznamu využitých a prostudovaných pramenů.

2. Cestou k císařské službě

Schrattenbachově působení v Římě ve službách císaře Karla VI. předcházela poměrně dlouhá cesta kariérního postupu ve službách církve. Právě cesta a služba byly důležitou součástí Schrattenbachova života, jehož převážnou většinu zaujímal jak teritoriální, tak zmíněný kariérní posun. Již ve svých sedmnácti letech, tedy v roce 1677, se Schrattenbach vydal na dlouhou cestu do Říma, kam se odebral se záměrem studovat a kde získal titul doktora filozofie a magistra teologie.⁶ V roce 1682 získal kanonikát v Salzburku a v Olomouci a po odchodu olomouckého biskupa Karla Lotrinského do Trevíru byl v biskupské volbě v září 1711 zvolen novou hlavou diecéze. Po tomto zvolení se musel vyrovnat s nevolí císařovny Eleonory, která se snažila prosadit, aby mohl Karel Lotrinský spravovat olomouckou diecézi i z Trevíru. Když však byla tato možnost papežem zamítnuta, usilovala alespoň o to, aby z biskupské volby vyšel vítězně bratr Karla Lotrinského, František Antonín. Po volbě odjel Schrattenbach do Salcburku, odkud mohl urychlit informační proces v Římě; císařovna Eleonora totiž dokonce papeže varovala, aby si rozmyslel, zda Schrattenbachovo zvolení opravdu schválí. Vlady se ale chopil Karel VI., kterému se Schrattenbach zavázal tím, že na sebe převzal dluhy diecéze zanechané jeho předchůdcem Karlem Lotrinským a také nabídl, že uhradí náklady některého z diplomatických úkolů vedených císařským dvorem.

Schrattenbachovo zpočátku nejisté postavení u vídeňského dvora se stalo minulostí a začalo nabírat úplně opačný směr. Z podnětu Karla VI. byl Schrattenbach v květnu roku 1712 jmenován kardinálem a v srpnu mu císař předal kardinálský biret.

---

⁶ ZUBER, Rudolf: *Dějiny olomoucké arcidiecéze. Díl 4, Osudy moravské církve v 18. století: 1695-1777*. Praha 1987, s. 106; Podle Aleše Zelenky dosáhl Schrattenbach doktorátu i v teologii ZELENKA, Aleš: Schrattenbach, *Wolfgang Hanibal Graf von*. In: GATZ, Erwin von: *Die Bischöfe des Heiligen römischen Reiches 1648 bis 1803: Ein biographisches Lexikon*. Berlin 1990, s. 450; Informace se různí také v případě data Schrattenbachova narození, Zuber a Matzke uvádějí datum 11. září 1660, Zelenka 12. září. ZUBER, R.: *c. d.*, s. 105; MATZKE, Josef: *Die Olmützer Fürstbischöfe*. Königstein—Taunus 1974, s. 63; ZELENKA, A.: *c. d.*, s. 450.

Papežská stolice ho následně požádala, aby se na probíhajícím mírovém jednání v Utrechtu pokusil změnit některé body mírové dohody sjednané v Rijswicku v roce 1711. Kromě toho měl Schrattenbach odjet do Švýcarska a do knížectví Jülich–Kleve, kde byla porušována práva katolíků, a tuto situaci zde měl vyřešit. Žádného z těchto úkolů se však nechopil. Na počátku roku 1713 opět opustil Olomouc a vydal se do Vídně, kde setrval do léta; v červenci se pak na několik měsíců vrátil a pobýval v Kroměříži. V tomtéž roce se mu podařilo získat hodnost kardinála–komprotektora Germánie a dědičných habsburských zemí a již začátkem listopadu kapitule ohlásil, že byl z pověření císaře vyslán do Říma.⁷

Tato ohlášená cesta, její důvod a samotná náplň Schrattenbachova čtyřletého pobytu v Římě jsou, jak bylo v úvodu předznamenáno, předmětem zájmu této diplomové práce. Poměrně dlouhému působení tohoto olomouckého biskupa v Římě nebyl doposud v historiografii (jak domácí, tak zahraniční) věnován dostatek pozornosti a je možné si klást otázky už v souvislosti s příčinou Schrattenbachova císařského pověření. V této záležitosti totiž nelze opomenout, že od ledna roku 1714 hájil v Římě zájmy císařského dvora již vyslanec Jan Václav hrabě Gallas. Historiografická produkce, která se nějakým způsobem zabývá postavou Schrattenbacha, se k jeho římské cestě povětšinou vyjadřuje jako k cestě vyslance, císařského ministra při svaté stolici, či v případě Rudolfa Zuberu jako k cestě „zvláštního vyslance na papežském dvoře“.⁸ Zuber je také jediným, který Schrattenbachovo působení v Římě dále rozebírá a vyslovuje domněnky nad důvodem jeho cesty. Pozastavuje se nad možností, že byl Schrattenbach do Říma poslán se záměrem „paralyzovat vliv kardinálů nakloněných Španělsku a Francii“, či „případně mírnit neukázněného Gallase, který pro uštěpačné

---

⁷ ZUBER: *c. d.*, s. 105–108, 110.

⁸ O Schrattenbachovi jako vyslanci píše mezi jinými MATZKE, J.: *c. d.*, s. 64; Za císařského ministra označuje Schrattenbacha PEŘINKA, František Václav: *Dějiny Kroměříže. Díl 2. Část 4.* Kroměříž 1948, s. 185; Jako zvláštní vyslanec na papežském dvoře je pak označován Zuberem: ZUBER, R.: *c. d.*, s. 110.

výroky o anglickém králi a jeho ženě se v Londýně znemožnil“, a dodává, že „nedostatek diplomatického taktu ostatně ukázal hr. Gallas i v Římě, kde brzy po svém příjezdu upadl do nekončících sporů s papežskými úřady“.⁹ Podle Martina Krummholze, který se ve své disertační práci zabýval mimo jiné právě hrabětem Janem Václavem Gallasem a jeho diplomatickou cestou do Londýna a Říma, nedošlo ze strany Gallase k porušení kodexu chování, nýbrž ke změně ovzduší na anglickém dvoře a informace o jeho nepřiměřeném chování, které bylo popsáno v novinách *Post Boy*, nebyla založena na skutečnosti.¹⁰

Úřad kardinála–protektora/komprotektora

Dne 10. května roku 1713 byl v císařské kanceláři vyhotoven dopis určený papeži Klementovi XI., jehož předmětem bylo informovat ho o jmenování zástupce tehdejšího kardinála–protektora Germánie a dědičných habsburských zemí Christiana Augusta Saského, který tento úřad zastával od listopadu roku 1712. Důvod k ustanovení zástupce byl prostý: ostříhomský arcibiskup Christian August nebyl kvůli své přítomnosti v Uhrách schopný pobývat u svatého stolce, tak jak to úřad kardinála–protektora vyžadoval.¹¹

Jak název napovídá, cílem tohoto úřadu byla ochrana – ochrana a hájení zájmů určité instituce či země u papežské politiky. V případě protektorátu Germánie šlo o

---

⁹ ZUBER, R.: *c. d.*, s. 110–111.

¹⁰ KUMMHOLZ, Martin: *Gallasové. Barokní kavalíři a mecenáši (1630–1757)*. Praha 2013 (disertační práce), s. 86, 98.

¹¹ Kopie císařského dopisu z 10. května 1713: *Cum. Rev.^{mus} in Christo Pater et Ser.^{mus} D.^{mus} Christianus Augustus S. R. E. tit. Presbyter Cardinalis è Ducibus Sassonia [...] ArchiEpus Strigoniensis [...] ob multifarias occupationes, quibus cum alibi, tum imprimis in Hungaria distentus est, muneris Protectoris Nationis Germania Regnorumq et Dominiorum Nostrorum haereditariorum in aula Sanct. V.^{re} presens vacare non possit [...]*. Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc 1144-1961, DÍL II. (NELISTINNÁ ČÁST), SV. 1. (dále jen ZAO, pob. Olomouc, fond AO), kart. 1410, inv. č. 3258, sign. SCH3, konv. E, fol. 13f; Informace o protektorátu Christiana Augusta Saského BLAAS, Richard: *Das Kardinalprotektorat der deutschen und österreichischen Nation im 18. und 19. Jahrhundert*. Mitteilungen des österreichischen Staatsarchiv, 10, 1957, č. 10, s. 153.

ochranu území Svaté říše římské, pod dědičné habsburské země pak spadaly rakouské země, české země a Uhry.¹² Úřad kardinála–protektora jednotlivých zemí či států se formoval na základě již existujícího úřadu kardinála–protektora řeholních řádů, jehož tradice spadá do 13. století; existenci zemského protektorátu lze následně doložit od 15. století. S přelomem 15. a 16. století se navíc objevují protektoráty měst, kostelů, bratrstev, kolegií a dalších církevních institucí a nadací. Formující se instituce protektorátu jednotlivých zemí byla odpovědí na zvyšující se církevně politický vliv států během 15. století a na snahu kardinálů získat do svých rukou politickou moc.¹³ Šlo o reakci ze strany vládnoucích představitelů jednotlivých zemí a států na obavy papežů ohledně nezávislosti kardinálů při převzetí jejich kardinálské hodnosti. Úřad kardinála–protektora se tak stal oficiální cestou v zastupování zájmů určité země na papežském dvoře, který byl jedním z nejdůležitějších center dění na poli evropské politiky. K výhradnímu právu kardinála–protektora patřilo jednak prosazování církevních zájmů dané země v konzistoři, v kardinálských kongregacích a v kolegiích, jednak navrhování adeptů do čela biskupství a klášterů na území patřící pod správu oné země.

Logickým předpokladem vykonávání tohoto úřadu bylo výše zmíněné setrvávání kardinála–protektora v Římě; pokud mu však nějaká okolnost bránila ve městě pobývat, měl kardinál možnost ustanovit svého zástupce. Tímto zástupcem byl viceprotektor, který na sebe převzal úkoly spojené s výkonem úřadu kardinála–protektora. Kardinál–protektor byl vysoce ceněnou hodností, která byla udělována i jako zvláštní pocta, a tak bylo běžné, že daný kardinál v Římě nikdy nesídlil. Ve dvacátých letech 17. století došlo v souvislosti s ustanovením viceprotektora ke změně a od nynějška náleželo jeho

---

¹² PARMA, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2010 (dizertační práce), s. 195.

¹³ WODKA, Josef: *Das Kardinalsprotektorat deutscher Nation und die Protektorate der deutschen nationalen Stiftungen in Rom*. Zeitschrift der Savigny–Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonische Abteilung, 8, 1944, č. 33, s. 301–302.

jmenování císaři, tak jak tomu bylo i v případě jmenování samotného protektora. Došlo také k formální změně: Od této doby se zástupce kardinála–protektora nazýval komprotektorem a veškeré úkoly, které byly do té doby v kompetenci viceprotektora, se přenesly na jeho osobu. Ve významu hodnostním se tedy komprotektor přiblížil protektorovi, ovšem s tím rozdílem, že protektor ve většině případů v Římě dále nepobýval a v důsledku toho se jeho úřad stal úřadem čestným.¹⁴

Zájmy určité země či určitého státu hájil u římské kurie kromě kardinála–protektora také příležitostný či stálý vyslanec. Mezi protektorátem a vyslanectvím existovalo úzké propojení, které je možno vysledovat i na pouhé formální stránce cest uskutečněných kardinály–protektory a vyslanci. Kardinál–protektor obdržel stejně jako vyslanec instrukce císařské kanceláře a stejně jako v případě vyslance byl z kanceláře vyslán pověřovací dopis k papežskému dvoru. S koncem 17. a s počátkem 18. století došlo navíc k posunu v reálném významu tohoto úřadu a propojení mezi těmito dvěma úřady se stalo ještě užším. Tehdejší současníci, jak podotýká Richard Blaas na základě výkladu pojmu v Zedlerově lexikonu *Cardinal–Protettore*, vnímali tyto dva muže jako muže zastupující totožné úřady.¹⁵ Kardinál–protektor byl Zedlerem popisován jako kardinál řídící státní záležitosti daného státu na papežském dvoře a pečující o duchovní řád, k jehož ochraně byl zvolen. Vyslanec pak byl osobou, která byla jedním státem vyslána ke státu druhému, u něhož měl vyslanec za úkol pozorovat vše potřebné.¹⁶ V 18. století byli velice často za diplomatické zástupce říše voleni církevní hodnostáři,

---

¹⁴ BLAAS, R: *c. d.*, s. 149–150.

¹⁵ Tamtéž, s. 150–151.

¹⁶ ZEDLER, Johann Heinrich: *Grosses vollständiges Universal–Lexicon aller Wissenschaften und Künste*. 5. vyd. Leipzig–Halle 1733, s. 805. Dostupné z: <http://www.zedler-lexikon.de/index.html?c=blaettern&zedlerseite=ze050418&bandnummer=05&seitenzahl=0418&dateiformat=1&view=100&supplement=0%27> [cit. 24. 6. 2016]; Tentýž: *Grosses vollständiges Universal–Lexicon aller Wissenschaften und Künste*. 1. vyd. München 1732, s. 117–118. Dostupné z: <http://www.zedler-lexikon.de/index.html?c=blaettern&zedlerseite=ze010098&bandnummer=01&view=100&seitenzahl=0098&dateiformat=1&view=150&supplement=0%27> [cit. 24. 6. 2016].

čímž se vytrácel význam kardinála–protektora, neboť v jeho úkolu navrhování beneficií u konzistoře ho mohl zastoupit vyslanec s kardinálským titulem.¹⁷ Navíc na přelomu 17. a 18. století byl vídeňský dvůr v Římě zastupován neustálými diplomatickými misemi a nezdávka se stávalo, že byl vyslanec vyzbrojen i titulem protektora či komprotektora. Pokud se v této době pohyboval na papežském dvoře jak císařský vyslanec, tak kardinál–protektor, náleželo řešení církevních a politických záležitostí zcela do kompetencí vyslance. Kardinálovi–protektorovi zůstala v jeho kompetencích starost o benefícia a jeho jednání v církevních a politických záležitostech se dostalo do podřízenosti rozhodnutí vyslance. Podle Blaase se z kardinála–protektora a kardinála–komprotektora stala čestná funkce, která zredukovala jeho praktické působení na podávání návrhů na obsazení beneficií během shromáždění konzistoria. Posunutí - či můžeme říct ztráta původního významu tohoto úřadu - mělo pak za následek to, že po napoleonských válkách nebylo již potřeba jmenovat po smrti kardinála protektora, eventuálně komprotektora, jeho nástupce a úřad tak prostě a jednoduše zanikl.¹⁸

Richard Blaas a jeho studie patří na poli historiografie vztahující se k tématu protektorátu mezi základní autority. Jeho studie *Das Kardinalprotektorat der deutschen und österreichischen Nation im 18. und 19. Jahrhundert*, vyjadřující se k postupné ztrátě významu funkce kardinála–protektora, je jednou z tezí, která bude během práce sledována. Vedle Richarda Blaase je nutné jmenovat také rakouského historika Josefa Wodka, jenž podchytil historický vývoj předcházející vzniku protektorátu jednotlivých zemí.¹⁹ Ze současných a z pohledu této práce zajímavých autorů nelze opomenout Oliviera Ponceta s jeho studií *The cardinal–protectors of the crowns in the roman curia during the first half of the seventeenth century: the case of France*, v níž se mimo jiné

---

¹⁷ BLAAS, R: *c. d.*, s. 150–151.

¹⁸ Tamtéž, s. 152–153.

¹⁹ WODKA, Josef: *Zur Geschichte der nationalen Protektorate der Kardinäle an der römischen Kurie*. Innsbruck–Leipzig 1938.

zábývá také koexistencí vyslanců a kardinálů–protektorů za využití příkladu Francie. I přes rozdílné geografické zaměření studie je Poncetova práce po obsahové stránce velmi přínosná, neboť se zabývá i takovými záležitostmi, jako je samotné jmenování kardinála–protektora a náplň jeho činnosti, jež jsou v případě protektorátu Germánie a dědičných habsburských zemí postaveny na stejných principech.²⁰

Nyní je na místě položit si otázku, zda i působení Schrattenbacha na římském dvoře (časově náležející do období, ve kterém se úřad kardinála–protektora a kardinála–komprotektora stával čestnou funkcí) bylo onou sice stále prestižní, ale reálný význam ztrácející záležitostí. Výše zmíněná *Littera Caesarea*, jejímž předmětem bylo oznámení papeži o ustanovení nového kardinála–komprotektora a jejíž kopii měl k dispozici i Schrattenbach, však ještě nic neříká o jeho povolání do Říma. Až šest měsíců poté Schrattenbach obdržel reskript z císařské kanceláře, který obsahoval instrukci, podle níž se měl odebrat ke svatému stolci, a to se „záměrem udržovat dobré porozumění mezi vídeňským a papežským dvorem“.²¹ Samotná instrukce uvádí, že oproti běžnému vyslanci zastupujícímu zájmy vídeňského dvora v Římě měl Schrattenbach jednu výhodu, a to svůj kardinálský titul, který mu měl umožnit otevřený přístup k papeži a ke konzistoři, a rovněž i navázání kontaktů s jednotlivými kardinály a s prelaturou mělo být pro něj jednodušší než pro císařského vyslance. Schrattenbachova cesta však vyžadovala „zjevnou příčinu“ a jako takovou ustanovila císařská kancelář právě zastávání úřadu kardinála–komprotektora Germánie.²² Dalo by se tedy polemizovat, zda

---

²⁰ PONCET, Olivier: *The Cardinal–protectors of the crowns in the roman curia during the first half of the seventeenth century: Case of France*. In: SIGNOROTTO, Gianvittorio–VISCEGLIA, Maria Antoinetta (eds.): *Court and politics in papal Rome, 1492–1700*. Cambridge 2002, s. 158–176.

²¹ [...] *das Seine Liebchen die gute Verständnis zwischen Uns und dem Päbstlichen hoff fügigsten wird unterhalten*. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 1f.

²² [...] *weil deroselben vermög der bekleidenden Cardinals: würde so wohl der Zutritt zu Ihrer Päbstlichen Hey: und in die Consistoria Offten, alß sonsten der umgang mit denen Cardinalen und der Prelatur weith leichter dan Einem bottshaffer ist*. Tamtéž, fol 1f; [...] *damit Sie aber auch zu dero dortigen Auffenthalt ein sheinbare ursach haben möge, bestellen Wir dieselbe, dazumahlen auch deß*

záměrem reskriptu bylo informovat Schrattenbacha o tom, že se má odebrat do Říma, protože to vyžadoval jeho úřad kardinála–komprotektora Germánie, anebo zda byl tento úřad použit pouze jako záminka k tomu, aby měl císař na papežském dvoře kromě vyslance hraběte Gallase i dalšího diplomatického zástupce s kvalitativně odlišnými možnostmi přístupu k papežskému dvoru, tak jak to zdůrazňovala sama Schrattenbachova instrukce.

Takový tah ze strany vídeňského dvora by plně odpovídal tehdejší napjaté politické situaci, ve které se Evropa nacházela. Mimo války, které rakouští Habsburkové sváděli s Turky, náležel k ohniskům zahraniční politiky habsburské monarchie taktéž francouzský dvůr. Již druhá polovina 17. století představovala pro rakouské Habsburky dobu potýkání se s expanzivní politikou Francie Ludvíka XIV., která byla se vstupem do nového tisíciletí následována sporem o španělský trůn, k němuž došlo v důsledku smrti španělského krále Karla II., jímž vymřela španělská větev Habsburků po meči. Dynastický nárok na takto uvolněný trůn, který kromě samotného Španělska znamenal také držení vlády nad Španělským Nizozemím, Milánskem, Královstvím obojí Sicílie a koloniální říší, měl právě francouzský král Ludvík XIV. jako manžel dcery předchozího španělského krále Filipa IV. a dále také se španělskými Habsburky pokrevně úzce spojený rakouský panovník Leopold I. Španělsko přijalo jako nástupce na trůn vnuka Ludvíka XIV., vévodu Filipa z Anjou, s čímž se ale Leopold I. odmítl smířit. Hrozba spojení Španělska s Francií vedla k vytvoření Haagské aliance proti Francii mezi Vilémem III. Oranžským a Leopoldem I., která stála za dědickými nároky Leopoldova syna Karla.²³ Počáteční vítězství na straně Haagské koalice se začalo s rokem 1710 obracet díky francouzskému vítězství v bitvě u Villaviciosa, které bylo pro válku

---

Cardinal von Sachsen Liebch wegen ander wertigen geshaften dem Protectorat zu Rom nicht abwarten kan, [...]. Tamtéž, fol. 1f, 1r.

²³ VONDRA: *Roman: České země v letech 1705–1792. Věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků.* Praha 2010, s. 21–24.

klíčové, a také díky výhře toryů v parlamentních volbách, kteří začali přemýšlet nad vystoupením Británie z války. Situaci nepomohl ani rok 1711 a smrt Josefa I. Jeho smrt představovala možnost, že by se v rukou Karla, usilujícího o španělský trůn, mohly ocitnout jak španělské državy, tak i ty rakouské a císařské, což britský parlament odmítl podporovat a podepsal s Francií předběžnou mírovou smlouvu. Vídeň postupně došla k závěru, že možnost získat španělský dvůr je ztracena a nastal tedy čas započít mírová jednání.²⁴ Utrechtská mírová smlouva podepsaná v dubnu 1713 deklarovala rozdělení španělských držav, přičemž Filipovi V. bylo ponecháno Španělsko a jeho koloniální říše; Filip V. se zavázal, že se zřekne svých dynastických nároků na Francii a Karlovi VI. ze smlouvy vyplynul zisk Neapolska, Milánska, Sardinie a Španělského Nizozemí. Sicílie spolu s královským titulem připadla savojskému vévodovi Viktorovi Amadeovi II. a Británie získala Gibraltar, Menorku, Nové Skotsko, Newfoundland a obchodní výsady ve Španělsku.²⁵ Především na Apeninském poloostrově se událo několik mocensko-geografických změn, přičemž převážná část území spadajících před válkou o španělské dědictví Španělsku připadla nyní rakouským Habsburkům. Kromě výše zmíněných oblastí zde přišlo Španělsko také o svůj vojenský stát Stato dei Presidi.²⁶ Roku 1713 započala mírová jednání v Rastattu mezi rakouským a francouzským dvorem, která byla ukončena podepsáním Rastattské mírové smlouvy v březnu následujícího roku.²⁷

Schrattenbach byl do Říma povolán právě v období těchto probíhajících mírových jednání a ze své pozice kardinála tak mohl být vhodným aktérem k potlačení vlivu francouzských kardinálů a jejich stoupců na papežském dvoře. V instrukci mu

---

²⁴ Tamtéž, s. 30–31.

²⁵ BLACK, Jeremy: *Evropa osmnáctého století*. Praha 2003, s. 313.

²⁶ GERVASO, Roberto–MONTANELLI, Indro: *L'Italia del Settecento 1700-1789*. Milano 1970, s. 19–20.

²⁷ POHL, Walter–VOCELKA, Karl: *Habsburkové. Historie jednoho evropského rodu*. Praha 1996, s. 249.

bylo nařízeno dohlížet na udělování beneficií a mít na papežském dvoře a především u Datarie, pod jejíž kompetence spadala právě beneficia, „obezřetné oko“.²⁸ Tento úkol plně koresponduje s Blaasovým tvrzením ohledně zmenšování prostoru působnosti kardinála–komprotektora. Jeho tvrzení je navíc možné podepřít podotknutím císaře, že Schrattenbach „nemá v politických záležitostech postupovat bez vědomí a souhlasu vyslance“.²⁹ Schrattenbachův výše zmíněný úkol, udržování dobrých vztahů mezi vídeňským a papežským dvorem, může evokovat důležitost jeho pobývání u papežského stolce, avšak dohlížení na obsazování beneficií jde ruku v ruce s tezí Blaase. Císařský reskript z 23. prosince roku 1713 sice teoreticky odpovídá na mou otázku, proč byl Schrattenbach do Říma poslán, zároveň však svojí formulací budí dojem, že úřad kardinála–komprotektora byl jen záminkou k využití další možnosti, jak podpořit vídeňskou politiku v Římě. Stěžejní otázkou následující kapitoly tedy bude, zda se Schrattenbach odebral k papežskému dvoru z povinnosti svého úřadu a zda došlo už i v jeho případě ke změně původního významu této funkce.

Před odjezdem do Říma

Mezi Schrattenbachovým povoláním k nástupu do úřadu kardinála–komprotektora a jeho příjezdem do Říma uplynulo šest měsíců. Spolu s reskriptem z 23. prosince 1713 byly v císařské dvorské kanceláři vyhotoveny taktéž „lettere credenziali“³⁰, pověřovací dopisy určené papeži Klementovi XI. a státnímu sekretáři svatého stolce, kardinálovi Fabrizioovi Paoluccimu. Lettere credenziali byly nezbytnou

---

²⁸ [...] *an dem Romanischen hoff, und sonderheitlich bey der Daterie ein wachtsambes aug zuhaben, dz die bestettigungen deren in Deutschland vorgehenden Ertz: od Bishofflich wahlen weder muthwillig ausgehalten, noch mit ungewohlichen Taxen wider die billigkeit schwer gemacht [...]*. Tamtéž, fol. 2r.

²⁹ Toto výdání je součástí otázek, které Schrattenbach vznesl k instrukcím vyslance hraběte Gallase, k otázkám viz. níže v textu : *il medemo che sopra non dovendo dare passi senza sapere e consenso del Ambasciatore*. Tamtéž, fol. 109f.

³⁰ ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 11f, 13f.

formalitou, která Schrattenbacha opravňovala k výkonu úřadu u papežského dvora. Takovýto mechanismus instrukcí a pověřovacích dopisů byl v případě kardinála–komprotektora a císařského vyslance totožný, byl nedílnou součástí diplomatické praxe a nezbytným krokem k oficiálnímu převzetí úřadu. Pověřovací dopisy byly vydávány státní kanceláří, pod jejíž kontrolu spadala celá zahraniční politika monarchie. Administraci zahraniční politiky však výrazně komplikoval fakt, že panovník habsburské monarchie byl zároveň císařem Svaté říše římské národa německého. Zahraniční politika říše pak spadala do kompetencí říšské kanceláře. Řevnivost mezi nimi byla běžnou praxí, která byla ukončena až ustanovením z roku 1790, kdy byla určena povinnost vydání pověřovacího dopisu pro diplomatického zástupce oběma kanceláři. Říšská kancelář poskytla diplomatovi instrukce týkající se říšských záležitostí, státní kancelář pak záležitostí náležejících habsburské monarchii.³¹

Další kroky na cestě směrem k úspěšnému vykonání svěřeného úkolu ležely plně na Schrattenbachovi. Ze své pozice kardinála–komprotektora se musel seznámit s okolnostmi, s jakými vyslala Vídeň ke svatému stolci svého diplomatického zástupce, vyslance hraběte Gallase. Spolu s reskriptem byla Schrattenbachovi v příloze poslána kopie císařských instrukcí pro Gallase a na Schrattenbachovi bylo tyto instrukce prostudovat.³² Gallas byl pověřen úřadem císařského a královského vyslance na jaře roku 1713, nedlouho poté obdržel také instrukce ke svému diplomatickému poslání; ty byly později ještě upraveny.³³ Schrattenbach měl k dispozici právě ono pozměněné

---

³¹ ANDERSON, Matthew Smith: *The rise of modern diplomacy 1450–1919*. London 1993, s 78; Ke srovnání – takovýto proces pověřovacích dopisů součástí diplomatické praxe již od 14. století, viz.: LAZZARINI, Isabella: *Communication and Conflict. Italian Diplomacy in the Early Renaissance, 1350–1520*. Oxford 2015.

³² [...] *ist ab der für Unsern bottschafter den graffen von Gallas gefertigten und abshriftlich hienebenligenden Instruction außführlich zuersehen, und obzwar die darin wegen daß Ceremonials enthaltene puncten Seine Liebden, mit welcher solches auß Cardinalen seine völlige richtigkeit hat, haubtsächlich nicht betretten, so hat dieselbe doch nöthig zuwissen, waß darüber Unserm bottschafter anbefohlen worden.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 2r.

³³ KRUMMHOLZ: *c. d.*, s. 108.

znění, vystavené 16. srpna roku 1713. Instrukce podávaly Gallasovi návod, jak postupovat jednak v praktických věcech, jako byl jeho příjezd do Říma, sjednání audience u papeže či vhodné oblečení u příležitosti této audience, tak i v záležitostech politických.³⁴ Svou podobu našly v tradici, v již proběhlých a jistým způsobem kodifikovaných situacích, jejichž konkrétní podoba se pak stala součástí ceremoniálu. V tomto případě je část instrukcí postavena na základě zkušeností předchozích císařských vyslanců, knížete Antonína Floriána z Lichtenštejna a Ercoleho Turinettiho, markýze de Prié. Objevují se zde ale i odkazy na španělského vyslance, jehož jednání se taktéž stalo základem etikety císařského vyslance. Jednalo se o španělského vyslance Condeho de Althamiena, kterému bylo roku 1697 umožněno, aby jeho delegace mohla během papežské audience hrát na trumpety a Gallas měl tento jeho příklad následovat.³⁵

Schrattenbachovy otázky nad instrukcemi pro vyslance Gallase

Schrattenbachovo seznámení s instrukcemi pro vyslance Gallase pravděpodobně nebylo pasivním procesem založeným na pouhém přečtení, popřípadě zapamatování jednotlivých bodů, podle všeho naopak instrukce bedlivě prostudoval. Myslím si, že mu umožnily zamyslet se nad svým vlastním postem kardinála–komprotektora, nad pravidly, která se k tomuto úřadu vázala, a nad kompetencemi, kterými jako komprotektor disponoval. Dokladem toho jsou jím sepsané otázky nad Gallasovými instrukcemi, určené císařské dvorské kanceláři, která na ně obratem odpověděla. Po obsahové stránce se velká část Schrattenbachem nadnesených bodů soustředí na záležitosti právní povahy. Předmětem jeho zájmu jsou jak situace bezprostředně se dotýkající jeho osoby a jeho blízkého okolí, tak i situace, do kterých se mohli dostat

---

³⁴ Kopie instrukcí pro Gallase a dvě Post Scriptum k instrukcím: Tamtéž, fol. 15f–33f; Z politických záležitostí mimo jiné zákaz styku s polskou královnou a profrancouzskými kardinály, navrácení oblasti Comacchio papežskému státu.

³⁵ Bod 3, 5, 6, 8. Tamtéž, fol. 15r, 16f, 16r, 17f.

poddaní císaře usazení v Římě. Konkrétně se Schrattenbach dotazoval, jak postupovat v situaci, kdy by byl zatknut jeho majordomus, anebo jak by se měl zachovat v případě, že by někdo z jeho služebných či rodinných příslušníků byl pohnán před soud. Ptal se taktéž, jak jednat, kdyby byl na celnici vyzván k prohlídce svých kočárů a ostatních svých věcí.³⁶ Zajímalo ho, jak by si měl počínat, pokud by v Římě vznikly mezi poddanými císaře a jejich poddanými rozepře ve feudálních záležitostech, a jak by měl přistoupit k záležitosti, kdyby se dostalo obyvatelům žijícím v císařských lénech na území papežského státu nějaké újmy.³⁷ Schrattenbachova snaha podchytit tyto právní záležitosti a získat konkrétnější informace by pak mohla být odezvou jeho studia práv a právní praxe u salcburského arcibiskupství.³⁸

Mimo to ale může z otázek vyplývat několik věcí, v první řadě především to, že škála oblastí, kterých se instrukce pro vyslance dotýkaly, nebyla příliš široká, či že jejich hloubka, s jakou vysvětlovaly a usměrňovaly jednotlivé situace, nebyla dostačující. Tedy alespoň ne z pohledu Schrattenbacha. Ten nevznáší otázky pouze nad záležitostmi, které se v instrukcích nevyskytují, ale také nad těmi, které jsou v nich přímo vysvětleny. Často se však dočkal poněkud neuspokojující odpovědi „toto je určeno v instrukci pro pana vyslance“.³⁹ Kancelář byla toho názoru, že v některých otázkách zacházel Schrattenbach „bez nejvyšší potřeby“ až příliš do hloubky, a to když se tázal, jak si počínat ve výše popsané situaci v případných vzniklých rozepřích mezi

---

³⁶ Otázka 15: *Come se un mio Domestico si volesse arrestare, sequestrare dalla giustizia.* Otázka 16: *Come se si volesse tirare in giudizio [...] qualche Tribunale alcuno de miei domestici ò famigliari ò vero Santo officio pretendesse di farli catturare.* Otázka 17: *Come se alle Porte o Dogane si pretendesse di visitare le mie Carozze od altre robbe.* Tamtéž, fol 110f,r.

³⁷ Otázka 11: *Come se in Roma insorgessero differenze trà i Sudditi e Vasalli dè Cesare, e massime in materie feudali [...].* Otázka 10: *Come se i popoli abitanti in feudi Impli nello Stato Ecclesiastico, come sono del Monte Maria, Forbello, Lippiano posseduti dal March.^e di Borboni, e fosse altri, venissero in qualche modo aggravati ò pregiudicati.* Tamtéž, fol 109f, r.

³⁸ ZUBER, R.: *c. d.*, s. 106.

³⁹ Odpověď na otázku 20: *Al. 20.mo questo è determinato nella istruz.^{ne} del Sig.^{re} Amb.^{re} Sin à che si stabilirà uno de' mezzi termini qui espressi.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol 111f; Dále také bod 8, 10, 14, Tamtéž, fol. 109f, 109r, 110f.

poddanými císaře a jejich poddanými. Následně na jeho otázku „jak jednat, pokud by se pro nějakou při ozbrojili přívrženci francouzských kardinálů“, reaguje kancelář odpovědí „tyto krajnosti buď nenastanou, anebo nebude zapotřebí, aby [pan kardinál] vyvinul velké úsilí“.⁴⁰ Svými dotazy Schrattenbach de facto rozšiřoval okruh teoretických situací, pro které existovala více či méně jasná pravidla jak jednat, pokud by k takovým situacím došlo. Jedná se tedy o opačný systém, než na kterém byly vystaveny instrukce pro vyslance Gallase, které vznikaly retrospektivně.

Jak upozorňovali někteří papežové, úkolem kardinála bylo především hájení papežských zájmů.⁴¹ V důsledku toho mohly být povinnosti kardinála a kardinála–komprotektora v jedné osobě mnohdy protichůdné a mohly stavět svého nositele do zmatečné situace. S tímto problémem se setkal i Schrattenbach, který si nebyl jistý, jak by se měl v určitých situacích, které by mohly nastat, zachovat. Jedním z takových sporných případů byla návštěva polské královny vdovy. Gallasova instrukce zakazovala během probíhajícího mírového jednání bojů o španělský trůn veškerý kontakt s Marií Kazimírou d'Arquien, stejně tak s jejími vyslanci a kardinály.⁴² Schrattenbach na tento bod reagoval dotazem, jak by se měl zachovat on ze své pozice kardinála. „Jelikož ale nemá působit jako kardinál neutrální, ale národní, dokonce jako komprotektor podřízený jeho císařské výsosti, přizpůsobí se instrukci pana vyslance, sděluje mu, aby nenavštěvoval královnu během této války“.⁴³ Pozice národního kardinála spolu s válkou

---

⁴⁰ Odpověď na otázku 11: *All: 11.mo si avvertisce, che da un pezzo in quà gl'Imperatori non hanno stimato bene di spiegarsi, sin dove si habbia da estendere la loro giurisdizione in Roma. Quindi pare, che troppo si andrebbe al fondo di tal questione con venire senza somma necessità [...]. Tamtéž, fol. 109r; Otázka 12 a odpověď na ní: Come se per qualche differenza armassero i loro fationarii i Cardinali Francesi. Al. 12.mo questi estremi ò non succedono, ò non servono che à fare nascere maggiori impegni [...]. Tamtéž, fol. 109r.*

⁴¹ PARMA, Tomáš: *c. d.*, s. 190.

⁴² Bod 10: *So lang diser fortwehret ist auch mit d verwittibten Königen von Pohlen lbd.^{en} aller umbgang zumeiden [...] dz von Ihr die bottshafter nicht gevinger als die Cardinalen haben tractirt werden wollen [...].* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 18f.

⁴³ Odpověď na otázku 1: *Al p.^{mo} poiche il Sig.^{re} Card.^{le} non hà da fare figura di Card.^{le} Neutrale, mà di Nazionale anzi Comprotettore dipendente di S. M. Ces.^a havra da conformarsi all'Istruzione del Sig.^{re}*

o španělské dědictví poměrně komplikovaly Schrattenbachovi jeho kardinálské povinnosti, kterých si byl dobře vědom. Plynuly z ní, jak věděl, rozpory mezi očekáváním, která měl plnit coby kardinál, a mezi těmi, která měl plnit coby kardinál-komprotektor. Když se tedy dožadoval odpovědi, jak se zachovat v případě, že bude muset vykonat návštěvu kardinálského kolegia, a tedy i návštěvu francouzských kardinálů a jejich stoupenců, bylo mu opět připomenuto, že „to není vhodné závislému kardinálovi a je to rovněž zakázáno vyslanci v jeho instrukci“.⁴⁴

Ačkoliv si sice byla císařská kancelář vědoma toho, že se měl Schrattenbach jako kardinál řídit jiným protokolem než vyslanec Gallas, bylo Schrattenbachovi v císařském reskriptu z 23. prosince důrazně oznámeno, že je nezbytné, aby i on znal Gallasovy instrukce.⁴⁵ Nutnost znalosti Gallasových instrukcí se ukazuje být velmi důležitá de facto až díky otázkám, které nad nimi Schrattenbach vznesl a na které se mu dostalo z císařské kanceláře zpětné vazby. Odpovědi na mnoho otázek Schrattenbachovi byl odkaz právě na Gallasovy instrukce, podle nichž si měl Schrattenbach v potřebných okamžicích počínat, což v důsledku znamená, že Gallasovy instrukce byly vlastně i instrukcemi Schrattenbachovými. V otázkách hájení císařského protokolu nabývaly Schrattenbachovy kardinálské povinnosti až druhotného významu a hájení cti a postavení císařského majestátu mělo být pro Schrattenbacha jako diplomatického zástupce císaře tím nejdůležitějším posláním. I přes angažmá dvojitého kardinála a z něho plynoucích rozporů si Schrattenbach uvědomoval nejspíš velmi dobře nezbytnost hájit tuto císařovu prestiž, a proto ho zajímalo, jak by měl postupovat, pokud by papež projevil francouzským ministrům, vyslancům nebo samotnému Filipovi V. během

---

Ambas.^{re} communicatagli in copia. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 108f.

⁴⁴ Odpověď na otázku 2: *Al 2.do non conviene ciò ad un Card.^e dipendente, conforme è pure proibito all'Ambas.^{re} nella Sua Istruzi.^{ne} durante la presente guerra.* Tamtéž, fol. 108f.

⁴⁵ ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 2r.

soukromého jednání či během ceremoniálu odlišnou náklonnost, než kterou projevil císařské straně. Za potřebu hájit čest a postavení císaře lze považovat i prosazování jeho zájmů u papeže. Schrattenbach se tázal, zda má v případě, kdy by byl francouzský kardinál Tremouille přijat a vyslyšen kongregacemi a když by byly následně jeho záměry zohledněny papežem, taktéž žádat o své přijetí a zda by se měl v případě odmítnutí ohradit.⁴⁶ Schrattenbach považoval za nutné se také optat, jak naložit s těmi, kteří by se spojovali za účelem pomlouvání habsburské monarchie či říše.⁴⁷

Ke střetávání nedocházelo pouze na úrovni hodnosti kardinála a kardinála-komprotektora. Skrze otázky se Schrattenbach snažil zjistit, kam až sahají jeho kompetence coby komprotektora. Ve většině případů, na něž se dotázal, mělo být jeho jednání podřízeno rozhodnutí vyslance, a bez toho aniž by ho spravil o svých záměrech a vyčkal jeho souhlasu, nemohl podniknout žádné kroky. Ani v případech, jejichž řešení nepovolovalo odklad, nebyl Schrattenbach oprávněn k samostatnému jednání a musel přenechat řešení záležitosti na ministrech.⁴⁸ Mezery, které Schrattenbach shledával v instrukcích vyslanci spolu s nejasnými záležitostmi ohledně jeho postu kardinála-komprotektora, byly navíc korunovány dotazem, zda bude jmenován také protektorem Uher a území na Apeninském poloostrově náležící k habsburské monarchii; v protektorátu dědičných habsburských zemí však byly Uhry již zahrnuty.⁴⁹

Institucionální struktura raně novověkého státu nebyla propracovaným

---

⁴⁶ Otázka 4: *Come nel caso, che fosse acceduta qualche grazie distinta dal Papa à Ministri, Ambasciatori e Cardinali Francesi, ò del Duca d'Angio si riguardo il personale come al trattamento ed al Ceremoniale.* Tamtéž, fol 108f; Otázka 5: *Se venendo messo il Card.^{le} Tremuille nella Congregazione del Santo officio, ò sia Inquisizione, come pare, che il Papa sia intentionato di fare, debba fare istanza d'essere pure ammesso, et in caso di negativa debba si protestare.* Tamtéž, fol 108r.

⁴⁷ Otázka 18: *Come governarsi con coloro che fanno raddunanze ed unioni de maledicenti della Casa d'Austria, ò Nazione germana.* Tamtéž, fol 110r.

⁴⁸ Otázky 8, 21, 22 a odpovědi na ně. Tamtéž, fol. 109f, 111f.

⁴⁹ Otázka 24: *p[en] ultimo non sò se possa sperare la gratia da S. M. C. C. d'essere di comprotettore di suoi stati in Italia e dell'Ungheria.* Tamtéž, fol. 111f; Geografická působnost Schrattenbacha jako kardinála-komprotektora mohla opravdu působit zmatečně, papež je v císařském dopise informován o jmenování komprotektora Germánie a dědičných habsburských zemí, totéž je uvedeno i ve Schrattenbachových pověřovacích dopisech. V instrukci pro Schrattenbacha se ale hovoří pouze o komprotektorátu Germánie.

systemem s jasně definovanými kompetencemi, profesními kritérii, požadavky po konkrétním vzdělání či pravidly pro hodnostní postup. Za výkonem úřadů nestálo profesionalizované úřednictvo definované praktickými a teoretickými znalostmi a převážná většina správy, a to světské, církevní, i vojenské, přináležela šlechtě a církevním hodnostářům. Nedochovalo k jasnému oddělení veřejné a osobní sféry a úřad a jeho zastávání tak nebyly čistě byrokratickou funkcí.⁵⁰ Stejná situace panovala i na poli zahraniční politiky, kde i diplomacie postrádala jasné vymezení mezi veřejným a soukromým a kde pozice diplomata nebyla nadosobní pozicí se zřetelně vymezenými mantinely, v nichž se měl diplomat pohybovat.⁵¹ Postava Schrattenbacha tudíž slouží jako doklad toho, že i habsburská diplomacie na úrovni protektorátu fungovala stejným způsobem, jakým fungovaly vyslanecké posty, ba co víc, že poskytovala svému zástupci velmi omezené regule, kterými se musel řídit.

Jelikož byl Schrattenbach v mnoha odpovědích na své dotazy odkázán na Gallasovy instrukce, nabízí se otázka, do jaké míry tyto instrukce sám studoval a zda a v jaké formě mu byly někým představeny. Během válek o španělské dědictví bylo habsburskou stranou obsazeno město Comacchio náležející papežskému státu. V rámci probíhajících mírových jednání bylo toto území a jeho navrácení zpět jednou z diskutovaných otázek, která byla taktéž předmětem instrukcí pro vyslance Gallase. Kromě samotného bodu v instrukcích, který se Comacchiem zabýval, si mohl Schrattenbach nastudovat záležitosti týkající se tohoto území ze tří relací z konferencí, které se navrácením Comacchia zabývaly a které podávají poměrně detailní informace k této záležitosti. I přesto se však jedna ze Schrattenbachem nadnesených otázek k

---

⁵⁰ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha 2004, s. 297

⁵¹ ANDERSON: *c. d.*, s. 80.

instrukcím vztahuje právě ke Comacchiu.⁵²

Relace z konferencí pochází z července a září roku 1713 a z února roku 1714, přičemž první dvě byly pravděpodobně připojeny spolu s Gallasovými instrukcemi k císařskému reskriptu z prosince 1713, určenému Schrattenbachovi.⁵³ Vedle těchto relací obdržel Schrattenbach i další písemnosti, které se vztahovaly ke Gallasovým instrukcím a které podrobněji vysvětlovaly některé body v nich obsažené. Schrattenbach se s nimi měl tím pádem seznámit stejně jako se samotnými instrukcemi. Mezi tyto písemnosti patří mimo ceremoniální protokol pro císařského vyslance, o němž bude pojednáno níže, také dva spisy upravující ceremoniální přednost mezi císařskými a královskými vyslanci a gubernátorem Říma, přičemž právě zde se mohl Schrattenbach dozvědět něco více (i když jen velmi skromně) o své pozici a svém úkolu u římské kurie. Za jistou náповědu by se dala považovat úvodní pasáž dvoustránkové statě, podle které má „císařský kardinál setrávat u jeho svatosti a užívaje své jedinečné vlídnosti a přímosti se ráčí zbavit nevýhodných a konfliktních postů nacházejících se v kurii“.⁵⁴ Po praktické stránce mohly být pro Schrattenbacha užitečné taktéž kopie korespondence markýze de Prièho zastávajícího úřad císařského vyslance mezi léty 1708–1714, z nichž mohl Schrattenbach podchytit jednak okruh témat, o kterých je nutné podávat císařské kanceláři zprávy, jednak politické a společenské klima panující v Římě.⁵⁵

---

⁵² Otázka 8: *Come sopra gli affari di Comacchio ed altri con Modena se si aggetteranno alla corte di Roma*. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 109f.

⁵³ Tamtéž, fol 91f–94f, 94r–95f, 100f,r.

⁵⁴ *Tiene incombenza il Cardle Imperiali legato d'insistere presso di S. Mtà, Perche usando della sua incomparabil clemenza e rettitudine, si degni di far togliere di menzo gl'inconvenienti e contrasti posti anno sono in campo curia*. Tamtéž, fol. 60f.

⁵⁵ Ercole Giuseppe Lodovico Turinetti, markýze de Priè (1658–1726); *Turinetti, Ercole Giuseppe Lodovico, barchese di Prieto e di Pancalieri*. In: Enciclopedia Italiana [online]. Roma: L'Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 2012. Dostupné z: <http://www.treccani.it/enciclopedia/turinetti-ercole-giuseppe-lodovico-marchese-di-prieto-e-di-pancalieri/> [cit. 27. 6. 2016]; Dopisy od markýze de Prièho pocházejí z období července 1713 až října 1713, Priè v nich pravidelně informuje o činnosti papeže a o tom, kde se papež momentálně nachází. Ze specifických záležitostí lze jmenovat dopis z 22. července

V symbolické rovině byl nositel diplomatického úřadu odměněn prestiží, kterou diplomatické služby skýtaly. Právě prestiž by se dala považovat za jeden z hlavních důvodů přijetí takového úřadu. Jinak tomu nejspíš nebylo ani v případě Schrattenbacha, pro kterého úřad kardinála–komprotektora představoval posun v kariéře směrem od církevní služby ke službě císaři. Jeho biskupské zvolení následované jmenováním kardinálem mohou být považovány za velice významné kroky v kariéře dané doby. Motivaci k jeho vcelku rychlému kariérnímu postupu lze spatřovat v jeho rodinném zázemí. Rod, z něhož Schrattenbach pocházel, nedisponoval přílišným majetkem a členové tohoto rodu často odcházeli do církevní služby. Schrattenbach navíc pocházel z 22 dětí a není tedy divu, že se rozhodl (anebo byl určen) nastoupit na duchovní dráhu, která byla z pohledu společenské mobility a možnosti kariérního posunu po vertikále směrem nahoru nejpropustnější složkou společnosti. I přes poměrně velký prostor, který duchovenstvo otevíralo řadám neurozených, zde panovalo očividné společenské rozvrstvení, které odpovídalo společenskému původu jednotlivých členů. Otevřenost, s jakou klérus vítal nové členy, měla ale také své meze. Propojení moci duchovní s mocí světskou předpokládalo nutnost majetkové a mocenské základny církve a ta se tak stávala baštou aristokracie. Duchovní dráha pro šlechtice tedy neznamenal život v ústraní, ale umožnila mu získat dobré postavení ve společnosti, důležité finanční zabezpečení a možnost kariérního růstu.⁵⁶

Na záležitost motivace lze pohlížet i z druhé strany. Je stejně tak možné si položit otázku, proč byl k výkonu úřadu kardinála–komprotektora vybrán právě Schrattenbach a jakými předpoklady vhodnými pro post kardinála–komprotektora disponoval. Tato otázka rezonuje ve velké míře v díle švédského historika Heika

---

1713, který informuje o vyčnívajícím jansenismu v Římě. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 81f.

⁵⁶ ZUBER: *c. d.*, s. 105–106; MAŤA: *c. d.*: s. 479–480.

Drosteho, *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert*, v níž Droste pracuje právě s předpoklady, kterými diplomaté před převzetím svého diplomatického postu disponovali. Ony předpoklady jsou výsledkem aplikace teorie ekonomie symbolického kapitálu Pierra Bourdieu, podle něhož závisí pozice jedince ve společnosti na objemu a struktuře jeho kapitálu, kterým může být rozuměna moc, čest, prestiž či úcta. Další okolnosti, které hrály při získání diplomatického postavení svoji roli, závisely na vzdělání a znalosti cizích jazyků potencionálního diplomata, na jeho společenských kontaktech a na jeho dobrém jméně.⁵⁷

V souvislosti se Schrattenbachem je za prvé nutné připomenout, že po svém jmenování olomouckým biskupem se Schrattenbach zavázal u císaře Karla VI. k tomu, že na sebe převezme dluhy zanechané svým biskupským předchůdcem, Karlem Lotrinským, což lze považovat za poměrně štědré gesto, kterým si Schrattenbach mohl získat císařovu náklonnost.⁵⁸ Vedle této skutečnosti mohly sehrát důležitou roli i další věci, a to především Schrattenbachovy schopnosti a znalosti. Zuber o Schrattenbachovi píše jako o výborném řečníkovi, který se honosil studiem na Collegiu Germanicum, byl ověřen tituly doktora teologie a magistra filozofie a který měl i zkušenost s právní praxí, jež získal u salcburského arcibiskupství.⁵⁹ Za Schrattenbachovu výhodu může být navíc spatřováno právě studium na Collegiu Germanium, a to v tom smyslu, že znalost prostředí Říma a fungování jeho společnosti mohly Schrattenbachovi pomoci při jeho socializaci po příjezdu do města v létě v roce 1714.⁶⁰ Obecně by se pak dalo soudit, že důležitost schopností jedince, který se chtěl aktivně pohybovat na poli zahraniční

---

⁵⁷ DROSTE, Heiko: *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert*. 2. vyd. Berlin 2006, s. 109–119.

⁵⁸ ZUBER: *c. d.*, s. 107.

⁵⁹ Tamtéž, s. 106.

⁶⁰ Je možné, že Schrattenbach udržoval korespondenci s italskou společností, s níž navázal vztahy během svých studií v Římě. Takováto korespondence je však v olomoucké pobočce Zemského archivu Opava evidována jako scházející: ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1408, inv. č. 3256, sign. SCH 1, konv. B a C.

politiky, byla tím spíš důležitá, čím byl prostor diplomatické činnosti méně jasně vymezený.

Schrattenbachovi zjevně chyběly jasně vytyčené mantinely, postrádal detailnější instrukce, jako byly ty, které se dostaly vyslanci Gallasovi a které by upravovaly a ujasňovaly jeho působení komprotektora jako kardinála ve službách císaře; přitom měl upřednostňovat svůj diplomatický úkol před povinnostmi vztahujícími se k jeho kardinálské hodnosti. Zdá se tedy, že se Schrattenbach musel naučit manévrovat mezi často ambivalentními úkoly, které pro něj plynuly z pozice kardinála a komprotektora. K definování jeho úkolů a kompetencí mu sloužily císařské reskripty, instrukce pro vyslance Gallase a k nim se vztahující písemnosti. Schrattenbachem sepsané dotazy nad těmito instrukcemi pak mohly posloužit jako další manuál, kterým se mohl řídit, a to už jen z toho důvodu, že mu pomocí tohoto manuálu bylo zdůrazněno, že je kardinálem císařským, nikoliv neutrálním, což v teoretické rovině mělo zásadně změnit jeho chování u papežské kurie. Díky odpovědím na otázky se rovněž dozvěděl, kam až sahaly jeho kompetence, že mohl prosazovat zájmy císaře nejen prostřednictvím předkládání návrhů na obsazování beneficií a informováním Vídně o všem, co by pro ni mohlo být užitečné, ale i prostřednictvím disputací a konferencí jednotlivých kongregací, v nichž měl císař právo prezentovat svoji vůli a své zájmy.⁶¹ Vedle toho sloužily Schrattenbachovi jako mantinely jeho počínání pravidla pro kardinály vzešlá z papežského prostředí, která mu však císařskou stranou pravděpodobně zprostředkována nebyla.

---

⁶¹ Odpověď na otázku 5 ke Gallasovým instrukcím: *Al. 5.¹⁰ si potrà bensi non solo pretendere l'uguale ammissione, mà ancora la Speciale in tutte le materie di Germania ò di paesi Ereditari et finalmente passare qualche doglianza in caso di rifiuto: mà Siccome le Congregazioni à Roma sono là quanto qui le Conferenze ò Deputazioni, nelle quasi S. M. Ces.^a mette chi le pare così parerebbe troppo il passare col Papa Sin' à proteste contro Simili Sue disposizioni, se nò in caso di troppa parzialità, ò materie troppo importanti.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 108r.

3. Schrattenbach komprotektorem

Psalo se úterý 12. června roku 1714, když Schrattenbach přijel v nočních hodinách do Říma - města, které se na poměrně dlouhou dobu stalo místem, u kterého měl ze své funkce kardinála-komprotektora podporovat záležitosti náležející do kompetencí protektorátu Germánie a dědičných rakouských zemí a u kterého bylo jeho úkolem hájit zájmy císařského a královského majestátu.⁶² Vedle přípravy teoretické, která předcházela jeho příjezdu do města a která v sobě obnášela seznámení s císařskými instrukcemi pro vyslance Gallase a se všemi náležitostmi, které se k těmto instrukcím vázaly, musel být Schrattenbach na svoji cestu do Říma připraven i po stránce praktické. Schrattenbachovy dochované písemnosti však nic neříkají o průběhu příprav, které cestě předcházely, ani o velikosti a složení jeho doprovodu, povaze a množství věcí, které si s sebou do Říma odvezl, či o plánované trase a délce cesty.⁶³ Avšak díky zprávě periodika *Avvisi italiani, ordinarii e straordinarii* z 3. února roku 1714 je možné alespoň částečně načrtnout obraz praktických záležitostí této cesty. S předstihem minimálně jednoho měsíce se do Říma vydal - spolu s částí dvora a s vybavením - Schrattenbachův majordomus.⁶⁴ Na základě Schrattenbachovy příchozí korespondence a konceptů jeho odeslané korespondence je následně možné si alespoň útržkovitě představit, kudy tato trasa vedla a jak dlouhý čas na ní Schrattenbach strávil. Názvy měst nadepsané na obálkách dopisů určující místa, na kterých byly dopisy Schrattenbachovi doručeny, a názvy měst u Schrattenbachových konceptů jsou jedinými indiciemi, díky kterým je možné s jistotou určit alespoň to, že trasa vedla přes města

---

⁶² GHELEN, van Giovanni (ed.): *Avvisi italiani, ordinarii e straordinarii*. Sv. 31, 16. června 1714, s. 106. (Dále jen *Avvisi*). Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=vElbAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summ ary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 4. 8. 2016].

⁶³ K tomuto tématu viz. KRUMMHOLZ: *c. d.*; PÁNEK, Jaroslav: *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*. České Budějovice 2003.

⁶⁴ *Avvisi*, sv. 31, 3. února 1714, s. 25.

Salzburg, Innsbruck, Benátky a Veronu. První reskript, doručený již na cestách, obdržel Schrattenbach v Salzburgu a nese datum sepsání 28. března 1714. V polovině června pak Schrattenbach píše vídeňskému dvoru zprávu o svém zdárném příjezdu do místa určení.⁶⁵ Nejspíš jediná záležitost, která stála Schrattenbachovi ohledně celé cesty za zmínku, byla karanténa, která jeho výpravu zastihla v Benátkách a díky níž byla jeho cesta směrem k Římu urychlena. Delší dobu se však musel zdržet na jedné ze svých dalších zastávek, ve Veroně, kde strávil 14 dní v izolaci v místním špitále.⁶⁶

Po svém zdárném neoficiálním příjezdu do města se Schrattenbach vydal na prohlídku paláce patřícího vévodovi Altemps; tento palác se měl stát místem jeho bydliště a byl v té době již náležitě připraven. Byl bohatě zařízen, v konírně bylo ustájeno 40 koní a taktéž i kočáry byly již přichystány. Po prohlídce se Schrattenbach odebral do vily v nedalekém Frascati, kde měl vyčkat, než nastane čas jeho veřejného vjezdu do Říma. Oficiálnímu vjezdu však předcházelo obstarání všech nezbytností, nutných k veřejné prezentaci kardinála, a až po vjezdu samotném mohl Schrattenbach s „pílí napomáhat královským a císařským zájmům v Římě“.⁶⁷ Schrattenbachův oficiální vjezd do města korespondoval s vjezdem vyslance Gallase, kterému jako u vjezdů ostatních vyslanců předcházela právě vjezd do města inkognito, obstarání a vystrojení kočárů a dohoda s papežem na datum oficiálního vjezdu.⁶⁸ Prozatím pouze neoficiální vjezd však Schrattenbachovi nebránil v přijímání a vykonávání návštěv. Ještě v červnu

---

⁶⁵ Reskript z 28. března 1714: ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 180f–180; Schrattenbachův dopis do Vídně z 16. června 1714: Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, sign. AT-OeStA/HHStA StAbt Italienische Stasten, titul Rom Korrespondenz 94, fol 1f (dále jen HHStA, Rom Korrespondenz);

⁶⁶ O karanténě informoval po svém příjezdu do Říma salzburského arcibiskupa Františka Antonína z Harrachu a vídeňský dvůr dopisem z 31. května 1714: ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1420, inv. č. 3268, sign. SCH13, konv. XII; HHStA, Dopis z 16. června 1714: Rom Korrespondenz 94, fol 1f; *Avvisi*, svazek 31, 24. května 1714, s. 89.

⁶⁷ *Avvisi*, sv. 31, 16. června 1714, s. 102, 106; *Und nun so balden die zur meinem Einzug erforderliche nothwenugkeit in dem Standt, seyn können, mich ohnsterzuglich in publico zusetzen und Eure Königs: Kayl: allerhöchstes interesse zu Rom mit ruffenster applicationen und euher besorgen zu helfen.* HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol 1f.

⁶⁸ KRUMMHOLZ: *c. d.*, s. 109–110.

byl navštíven papežovým nepotem kardinálem Albanim a jeho bratrem opatem Alessandrem, kterým prokázal náležitou úctu a vřele je pohostil. Sám Schrattenbach se pak vydal navštívit kardinála Piazzu, bývalého apoštolského nuncia rakouských zemí, a v duchu takovýchto kardinálských návštěv probíhaly i následující dva měsíce.⁶⁹ Svého oficiálního vjezdu do města se Schrattenbach dočkal měsíc a půl po svém příjezdu, 26. července: „Ve čtvrtek [...] učinila Eminence svůj veřejný vjezd branou Flaminia s nápadností a bohatými livrejemi, v šestispřeží státního sekretáře Eminence Paolucciho a s velkou dvoranou sestávající z dalších šestispřeží, jemu naproti vyslaných pány kardinály, vyslanci a jinými ministry a pány, z nichž všichni ti obdrželi za branou poklony“.⁷⁰ Vedle kočáru, který pravděpodobně kardinál Paolucci Schrattenbachovi zapůjčil, obdržel Schrattenbach u příležitosti svého oficiálního vjezdu velké množství rekvizit. Jak kardinálové, tak vyslanci, knížata či preláti pobývajících v Římě a nejspíš také účastníci tohoto slavnostního aktu poskytli Schrattenbachovi značné množství loučí, luceren a pochodní, přičemž pouze množství loučí mu věnovaných kardinály sečetl Schrattenbach na 474. Jediné dary vymykající se z dlouhého seznamu jsou ty od vévody Altempse ve formě vína a finančního obnosu.⁷¹ Schrattenbach popisuje početnou dvoranu účastníků se jeho vjezdu do města jako obvyklou součást takového typu ceremonií; daleko podstatnější pro něj byla jeho první soukromá audience u papeže a přijetí biretu z rukou kardinálského kolegia během veřejné konzistoře, která proběhla ještě téhož dne. Během této audience políbil Schrattenbach papežovo chodidlo a měl mu taktéž předat své pověřovací dopisy, tak jak to bylo podle zdejších zvyklostí běžné. Tak se ale nestalo a Schrattenbach měl očekávat další audienci.⁷²

---

⁶⁹ *Avvisi*, sv. 31, 23. a 30. června, 18. srpna 1714, s. 110, 114, 143.

⁷⁰ Tamtéž, sv. 31, 28. července 1714, s. 130.

⁷¹ ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1435, inv. č. 3283, sign. SCH28, konv. XXVII.

⁷² [...] *sich eingefundenen numerosen Corteggio mit denen ybrig in dergleichen fählen gewöhnlichen Ceremonialem meinen öffentlichen Einzug würckhlich vollzogen, und bey allerhöchsten besagten Ihro*

Kolotoč oficiálních i neoficiálních návštěv se nyní staly spolu s audiencemi povinnou součástí Schrattenbachova každodenního vystupování v roli kardinála-komprotektora. Ocitl se ve městě, které bylo specifické už pouze z trojakosti své povahy: Řím byl centrem katolické církve a hlavním městem papežského státu, přičemž obojí bylo ovládáno jedním a týmž vládcem. Zároveň byl místem, které bylo jako město zmítáno zájmy jednotlivých šlechtických rodů. Členové těchto rodů byli často úzce propojeni s kuriální hierarchií a zaujímali nejvyšší církevní a správní posty. Pracovních příležitostí pro ty, kteří stáli mimo onu vrstvu šlechty, nebylo mnoho a většina z nich nacházela uplatnění právě ve službách u zdejších šlechtických rodů či v tavernách. Střední vrstva společnosti nenacházela ve městě dostatečný potenciál ke svému růstu, neboť město skýtalo pouze málo příležitostí k hospodářskému vývoji. Římské měšťanstvo bylo reprezentováno především obchodníky z venkova a vrstvy typických měšťanů se zde tedy nedostávalo. Šlechtické rody usazené ve městě se jednak snažily z římské trojakosti profitovat, jednak proti ní také bojovaly. Hospodářství, soudnictví, struktura města, obřady i slavnosti se stávaly od konce 16. století stále více spíše vyjádřením církevní moci Vatikánu než moci římského lidu prezentované Kapitolem.⁷³

Systém papežského dvora byl založen na principu obklopení papeže jeho kardinály nepoty a upřednostňování zájmů jednotlivců nad potřebami a požadavky města a jeho obyvatel. I přesto, že v roce 1692 byl bulou Inocence XII. oficiálně učiněn konec papežským nepotům a obohacování rodinných příslušníků církevním majetkem, objevovali se tací, kteří i nadále podporovali jmění svého rodu a zájmy svých krajanů

Pabste:^{en} Heyligkeit die erstere privat Audientz gehabt, bey welcher so wohl als Sambstag darus, den ich in Consistorio publico den Cardinals huet empfangen [...] gleich wie aber bey sothaner ersterer Audientz die Littere credentialle nicht ybergeben zurwerden pflegen und Ihro Past. Heyligkeit, wie Jungstens allerundersthämigst berichtet [...] und fernere Audientz gleich wohlten zuerwarten. HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol 20r, 21f, r; Avvisi, sv. 31, 28. července 1714, s. 130.

⁷³ CIUCCI, Giorgio (ed.): *Storia di Roma dall'antichità a oggi. Roma moderna*. Roma 2002, s. 11. (Dále jen *Roma moderna*).

v Římě. Mezi nimi lze nalézt i současníka Schrattenbachova pobytu v Římě, papeže Klementa XI. z rodu Albani. Klíčové postavení u papežského dvora ale neměl pouze kardinál nepot. Veškerou administrativní moc mělo totiž v rukou kardinálské kolegium, jehož členové zasedali v komisích a kongregacích, což byly základní instance, kde tito mohli uplatnit svoji moc. Vedle zasedání v komisích a kongregacích mohli kardinálové také držet jednotlivé administrativní úřady. Vnitřní správa papežského státu náležela zejména pod pravomoc tří stálých kongregací, a to kongregací Consulta, Buon governo a Economica. Consulta byla radou státu a fungovala jako kolektivní ministerstvo pro vnitřní záležitosti státu; státní sekretář, který Consultě předsedal, jednal pouze na základě jejího souhlasu. Rozsah pravomocí Consulty byl však krácen druhou zmíněnou kongregací, Buon governem, která měla na starost hospodaření státu. Kongregace Economica představovala státní pokladnu, kterou řídil kardinál camerlengo.⁷⁴

V hierarchickém systému římské kurie se pod papežem nacházeli dva ministři – kardinálové státní sekretář a camerlengo. Pro Scharffenbacha byla klíčovou instancí na papežském dvoře právě postava státního sekretáře, který měl na starosti diplomatické záležitosti. Mimo to sbíral informace ohledně udělování beneficií a schvalování vhodných kandidátů, které potřebovali pro svoji činnost konzistoř a papež, a asistoval také při kongregacích.⁷⁵ Camerlengo byl naproti tomu - alespoň v teoretické rovině - hlavou apoštolské komory (fungující jako kontrolní úřad státní pokladny) a ministrem financí. Reálnou moc nad apoštolskou komorou však měl jediný muž, a to generální ministr financí, který nabýval oprávnění obejít camerlenga a samostatně rozhodovat o rozpočtu státu. S apoštolskou komorou byla úzce spojena skupina prelátů označovaná jednoduše jako klerikové komory, kteří sloužili camerlengovi jako hlavní asistenti ve

---

⁷⁴ GROSS, Hans: *Rome in the Age of Enlightenment. The post-Tridentine syndrom and the ancien régime*. Cambridge 1990, s. 44–45.

⁷⁵ IPPOLITO, Antonio Nenniti: *The Secretariat of State as the pope's special ministry*. In: *Court and Politics in Papal Rome, 1492–1700*. Cambridge 2002, s. 156.

vykonávání jeho povinností. Vedle toho byl papežský dvůr řízen stovkou ministerstev, jejichž personál čítal několik tisíc úředníků a úřadoval v papežských palácích ve Vatikánu, Lateránu a na Quirinálu. Početný personál jednotlivých ministerstev byl spravován prelaturou, správní elitou v počtu 200 až 250 osob, která ztělesňovala jedinou otevřenou cestu, jak se dostat na vyšší posty v papežské vládě.⁷⁶

Napříč celým 17. stoletím lze pozorovat, jak kardinálové Aldobrandini, Borghese, Ludovisi, Barberini, Pamphili, Chigi, Rospigliosi, Odescalchi a také poslední v řadě, Albani, zvětšili prostřednictvím svého papežského zvolení moc a bohatství rodu, z něhož pocházeli. Jejich rody se ale jen velmi skromně zasloužily o utváření městské struktury, jejíž systém cest a ulic zůstal od 16. století prakticky nezměněn. Jejich zájem byl v první řadě obrácen ke stavbě kostelů, církevních komplexů, náměstí a rodinných paláců a v městské struktuře tak převažovala symbolická hodnota nad hodnotou praktickou. I nadále v 18. století zůstalo v případě velkých papežských rodů preferování soukromých zájmů a vytváření veřejného obrazu hlavními změnami, které se promítly na tváři města.⁷⁷

Účast kardinála na obřadech a ceremoniích papežského dvora

Ve spleti ulic a uliček, na prostranství římských náměstí a v prostorách místních kostelů se odehrávalo velké množství oslav, slavností a obřadů, charakteristických svým přepychem a doprovázených pyrotechnickými figurami, iluminacemi, květinovým zpodobněním mariánských obrazů a nastrojenými oltáři ve svatostáncích.⁷⁸ Kardinál byl nejenom součástí církevních obřadů, během kterých stál po boku papeže, ale účastnil se i nejrůznějších festivit, do nichž byl s největší pravděpodobností vtažen i Schratzenbach,

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 44–46.

⁷⁷ Roma moderna, s. 12–14.

⁷⁸ Tamtéž, s. 181–182.

který musel jako člen kardinálského kolegia dodržovat jistý ceremoniální protokol. Alespoň útržkovité informace o přítomnosti kardinála ve společenském životě města lze vyvodit z ceremoniálního protokolu pro císařského vyslance, přiloženého ke Gallasovým instrukcím. Kardinál mimo jiné participoval na slavnostním jezdeckém průvodu k Bazilice svaté Sabiny na Aventinu, anebo na oslavách papežových narozenin. Jednou z velkolepých oslav, jíž se kardinál taktéž účastnil, byl jezdecký průvod *Cavalcata della China*, který se konal 28. června - v den svátku svatého Petra a Pavla. Průvod byl připomínkou tradice, kdy neapolský král předával koně a tribut papeži jako symboly lenního vztahu.⁷⁹

Kardinál byl taktéž účastníkem diplomacie mezi papežským státem a státy ostatními, neboť příchozí vyslanci se účastnili nejenom audience u papeže, ale i audience u kolegia kardinálů. Během audience kardinálové vyčkávali vyslancova pokleknutí, po kterém však nevykonali žádný úkon, ani nesmekli svůj biret. Biret si kardinál sundal, až když vyslanec sklonil hlavu a pokynul postupně každému kardinálovi. Následující den po první oficiální audienci měl být kardinál navštíven daným vyslancem. Nezbytné bylo, aby kardinál přijal vyslance v rochetě, viditelné zpoza dalšího oděvu, a uvítal ho mimo prostor dveří daného sálu; pokud nebyl v blízkosti sluha, který měl na starosti schodiště, doprovodil kardinál vyslance až nahoru na konec schodiště.⁸⁰ V těchto dvou setkáních lze pozorovat rozdílný princip projevování úcty a svrchovanosti. První oficiální audience, ve které se vyslanec představoval kardinálskému kolegiu, je podle ceremoniálního protokolu příznačná

---

⁷⁹ *Ceriminiale Per l'Ambasciatori di Sua Maestà Cesarea, nella Corte di Roma*. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 44r, 45f, r; *China*. In: Enciclopedia italiana [online]. Roma: L'Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 2012. Dostupné z: <http://www.treccani.it/enciclopedia/chinea/>. [cit. 14. 8. 2016]; Slavnostní průvod papeže městem je označován jako *Cavalcata del Possesso*.

⁸⁰ *Ceriminiale Per l'Ambasciatori di Sua Maestà Cesarea, nella Corte di Roma*. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 39f, r, 40r, 41f.

úctou, kterou vyslanec kardinálům skrze jednotlivé akty vzdává. Naproti tomu návštěvy kardinálů začínající na druhý den ode dne audience působí daleko méně svázaným dojmem a úkony ležící na kardinálovi během této návštěvy mohou být spatřovány jako projev úcty směrem k vyslanci. Schrattenbach navíc jako národní kardinál měl spolu se stávajícím vyslancem uvádět nově příchozího císařského vyslance k papežskému stolci. Během audience nově příchozího vyslance vstupoval národní kardinál před papeže jako první a oznámil mu, že uvede nového vyslance.⁸¹

Informace o pozici Schrattenbacha jako kardinála v římském ceremoniálu lze vyčíst taktéž ze spisu *Relatione della Corte di Roma* pocházejícího z pera Girolama Lunarda a vznikajícího původně jako instrukce určená pro kardinála Carla de Medici. *Relatione della Corte di Roma* pojednává o fungování římského dvora, na kterém se jí dostalo rychlého rozšíření. V roce 1611 byl Lunardův spis již ve své konečné podobě a v roce 1635 se dočkal svého prvního tištěného vydání. Vliv spisu na mínění o papežském dvoře však přetrval až dlouho do 19. století.⁸² *Relatione della Corte di Roma* zaplňuje informační vakuum o ceremoniálních pravidlech, kterými se měl Schrattenbach jako kardinál na papežském dvoře řídit, protože jak poznamenává již císařský reskript z 23. prosince 1713, měl Schrattenbach sice znát jednotlivé body ceremoniálního protokolu určené císařskému vyslanci u papežského stolce, ale jejich dodržování se na něj jako na kardinála nevztahovalo.⁸³

Během jednotlivých obřadů a ceremonií byl pro kardinála důležitý správně zvolený oděv spolu s jasně danými úkony, jako byly pokleknutí, pokynutí hlavou či modlitba, a to vše ve správný čas a na správném místě. A tak kupříkladu na Velký pátek

---

⁸¹ Tamtéž, fol 50r, 51f.

⁸² PARMA: c. d., s. 140–141.

⁸³ [...] und obzwar die darin wegem des Ceremonials enthaltene punctem Seine Liebden mit welcher solche als Cardinalen seine vollige Richtigkeit hat, haubtsächlich nicht betretten, hat diesele doch nöthig zuwissen, was darüber Unserer Bottshafter anbefohlen word. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 2r.

si kardinál musel v kapli před uctěním kříže sundat své střevíce a poté zde maestrům ceremonie na znamení respektu vůči nim ponechat jeden zlatý tolar. Obzvláště důležitý byl zmíněný oděv kardinála: bylo pravidlem, že pokud si kardinál oblékl rochetu, musel mít na hlavě nasazený biret. Rocheta však patřila ke slavnostnějším kouskům šatstva, a proto když se chtěl kardinál zúčastnit běžného kázání, nebyl povinen si rochetu obléct. Musel si ji však nasadit, pokud chtěl kázat ve svém titulárním kostele. Na rochetu si měl obléct mozzettu a musel použít taktěž štólu, která však měla být pod rochetou, neboť nosit štólu na mozzettě příslušelo jen papeži.⁸⁴ S titulárním kostelem se vážala jedna z kardinálových povinností, a to proslovení modlitby v jeho titulárním kostele v den svátku kostela. Nejenom že zde kardinál participoval na mši, ale věnoval patřičnou pozornost také zbytku dostavivšího se kardinálského kolegia, které podle možností doprovázel ke dveřím kostela. V den svátku kostela měl kardinál uspořádat i banket pro preláty, maestra ceremonie a pro všechny ty, kteří mu byli v libosti. Přepych doprovázející mši, kterou Schrattenbach sloužil dne 16. prosince roku 1717 na počest svátku kostela, vzbudil v pozorovatelích neskonalý údiv:

„Pan kardinál Schrattenbach nechal v titulárním kostele San Marcello slavit svátek řečeného svatého [...] s okázalostí, která byla všemi obdivována jako hotový umělecký zázrak, a to nejenom pro svou bohatost, ale také pro své uspořádání. Ve všech obloucích desíti bočních kaplí byla překrásná lastura se reliéfními volutami, v jejímž středu seděl putto, jenž držel v rukou draperii vyběhající v několika kaskádách a zdobící lasturu zahalenou v krajkách. Obvod kostela byl potažen sametem s ornamenty a zlatými třásněmi a stejným způsobem byl vyzdoben také architráv, na němž byl zavěšen křišťálový lustr [...]. Římsa kolem kostela byla celá ozdobena sametovými karmínovými ornamenty. Boční strany kostela byly pokryty kusy damašků, které byly lemované zlatými listovými ornamenty.“⁸⁵

---

⁸⁴ LUNARDO, Girolamo: *Relatione della Corte di Roma e de'Riti, che si osserivano in essa, suoi Uffici, Dignità, e Magistrati*. Roma 1698, s. 98–100, 154. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=NXxmAAAACAAJ&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>. [cit. 31. 8. 2016]. (Dále jen LUNARDO).

⁸⁵ *Diario ordinario d'Ungheria*, 3, 1718, č. 120, s. 9–11. Dostupné z: <http://scaffalidigitali.casanatense.it/identifier/RMR0014648>. [cit. 20. 9. 2016].

Taktéž ostatní mše sloužené v titulárním kostele mimo svátek kostela byly postaveny na dodržování jednotlivých kroků, a to jak obřadních, tak čistě praktických, se mší nesouvisejících.⁸⁶ Jedna ze mší v jeho titulárním kostele proběhla v září 1714 a zúčastnilo se jí 22 kardinálů, kteří ji pojali jako příležitost navštívit Schrattenbacha. San Marcello al Corso byl Schrattenbachovi spolu s kardinálským prstenem předán papežem na jednom z prosincových zasedání konzistoře v roce jeho příjezdu do Říma. K praktickému převzetí kostela došlo v lednu roku 1715 za přítomnosti množství prelátů, kteří měli možnost obdivovat bohatou výzdobu kostela, provedenou na Schrattenbachovy náklady.⁸⁷ Konkrétní pravidla měl kardinál dodržovat také v případě, kdy chtěl proslovit mši nebo se účastnit mše v kapli svého domu: Musel dát oznámit konání mše pomocí odbíjení zvonů; u vchodu do kaple měl stát kaplan v rochetě s kropenkou se svčcenou vodou a ten se měl vkleče představit kardinálovi.⁸⁸

Jasně danými pravidly se kardinál řídil nejen během církevních obřadů. Papežská audience a návštěvy jednotlivých kardinálů po Schrattenbachově příjezdu do města byly rovněž součástí ceremoniálu papežského dvora. Poté co nově příchozí kardinál navštívil jednotlivé členy kardinálského kolegia, byli tito povinni návštěvu nově příchozímu oplatit, a to v doprovodu svého dvora a taktéž v patřičném oděvu.⁸⁹ Jak bylo již zmíněno, Schrattenbach navštívil soukromě některé kardinály již před svým oficiálním vjezdem do Říma a byl také některými z nich navštíven; společně pak kardinálové Schrattenbacha navštívili zanedlouho po jeho příjezdu do města, v září 1715, během mše v San Marcello al Corso. Očekávanou událostí po oficiálním vjezdu do Říma byla pro nově příchozího kardinála audience u papeže, během níž musel kardinál před papežem pokleknout a políbit jeho nohu. Pro Schrattenbacha byla tato

---

⁸⁶ LUNARDO: s. 141–142, 145–148.

⁸⁷ *Avvisi*, sv. 31, 15. září a 8. prosince 1714, s. 161, 212; Tamtéž: sv. 32, 12. ledna 1715, s. 25.

⁸⁸ LUNARDO: *c. d.*: s. 144–145.

⁸⁹ Tamtéž, s. 156–157.

audiencie zároveň okamžikem, během kterého měl předat papeži své pověřovací dopisy a díky němuž mohl formálně začít naplňovat pověření vídeňského dvora. V případě dalších papežských audiencí musel kardinál nejdříve požádat papežova komorníka, zda by bylo možné audienci uskutečnit, domluvit následně konkrétní dobu a přijít na audienci včas.⁹⁰

Složitý a mnohvrstevnatý systém fungování římské kurie a obřady a slavnosti téměř na denním pořádku se nyní staly běžným způsobem, jakým Schrattenbach trávil čas. S příchodem června 1714 se Schrattenbach stal součástí nesmírně složitého správního a ceremoniálního mechanismu papežského dvora, v jehož prostorách mohl ode dne své oficiální audiencie u papeže vykonávat úkol, kvůli kterému byl z pověření císaře Karla VI. vyslán k branám Říma.

Kardinál–komprotektor a náplň jeho činnosti

O tom, co bude obnášet vykonávání komprotektorské pozice a jakých povinností se bude muset zhostit, se Schrattenbach dozvídal již před první oficiální papežskou audiencí. Z prosincového reskriptu z roku 1713 věděl, že jeho základním úkolem bude udržovat dobré porozumění mezi vídeňským a papežským dvorem a být obezřetný ohledně dění na římském dvoře a v datarii, která měla na starost udělování beneficíí.⁹¹ Během cesty do Říma poté obdržel několik reskriptů, které již konkrétně stanovovaly podobu problémů, kterými se měl Schrattenbach po příjezdu zabývat.

Kardinál–protektor, či v jeho zastoupení kardinál–komprotektor, se od zbytku kardinálského kolegia odlišoval svým výsadním postavením v rámci reprezentace země, která ho k římské kurii vyslala. Avšak nejdůležitějším znakem, který ho z kolegia vyděloval, byl jeho zásadní úkol, a to právě onen podíl na procesu ustanovení beneficíí,

---

⁹⁰ Tamtéž, s. 129, 133–134.

⁹¹ ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 1f, 2r.

který byl zároveň nejzřejmější náplní protektorského postu. Systém takovýchto nominací sestával z rozhodnutí krále, v tomto případě císaře Karla VI., jmenovat nového biskupa či opata. Král měl o tomto svém rozhodnutí následně informovat kardinála, který držel ve svých rukou protektorát daného území. Na kardinálovi bylo představit a navrhnout kandidáta v konzistoři, přičemž návrh musel být poté schválen papežem.⁹² Zpočátku se Schrattenbach často potýkal s úkolem prosadit nominovaného na uvolněné obročí. Jednalo se jak o biskupské či arcibiskupské koadjutory, tak o opaty klášterů. Jedním z takových úkolů byla i volba augsburského koadjutora. Císařský dvůr žádal Schrattenbacha, aby zvolení kostnického biskupa Johanna Franze Schenka von Stauffenberga na místo koadjutora augsburského biskupa, které proběhlo v červnu roku 1714, bylo „čím dříve tím lépe potvrzeno a podpořeno“.⁹³

Na základě tohoto případu by se mohlo zdát, že Schrattenbachovo postavení na papežském dvoře nabývalo formu pouhého zprostředkovatele mezi dvěma instancemi při udělování beneficií. Takové zdání se ale neshoduje s realitou, neboť podoba úkolů, do kterých byl Schrattenbach zainteresován, byla daleko širší než navrhování nových kandidátů. Salzburské arcibiskupství se téhož léta potýkalo s problémem týkajícím se hraběte Lodrona, kterému římská datarie odpírala uznat právo kanonikátu. I takováto situace spadala do Schrattenbachových kompetencí; „na patřičných místech“ měl objasnit vzniklé nesrovnalosti a průběžně Vídeň informovat o vývoji situace.⁹⁴ Aktivně se měl Schrattenbach podílet také na urovnání sporu mezi saským doktorem světského

---

⁹² PONCET, Olivier: *c. d.*, s. 167.

⁹³ [...] *die Wahl eines Coadjutoris zu Augsburg am eilften gegenwertigen Monaths vorgegangen und wie angelegentlich Wir verlangen, daß selbe für der Bishoffen von Costanz lbd. je eher je beser bestättiget werden moöge. Nun haben Wir das gnädigste Verstrae daß diesses Werck durch Euer lde. Nachtrucksames zuthun wercklich befödert werden können.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 204f.

⁹⁴ *Wir haben nicht nur aus Euer lbd. Schreiben [...] was masen die Romanische dataria sich über das von dem graffen von Lodron streitig gemachte Salzburgische dhomb Canonicat bereits, so weit eingelassen, dass diesele davon abzuweichen besonders grose schwerigkeit zeigen werde. [...] von Euer ld. Gehöriger orthen unverholen zu klären.* Tamtéž, fol.176f, r.

práva, který byl řádným profesorem právnické fakulty v Kolíně, a saským církevním doktorem na téže fakultě. Pro demonstraci Schrattenbachova zapojení do této situace není ani tak důležitá povaha sporu mezi oběma muži, nýbrž to, že se do celé záležitosti angažoval kolínský nuncius, který podle Vídně uplatňoval svou pravomoc nad světskými záležitostmi, což však nenáleželo k jeho kompetencím. V důsledku toho měl Schrattenbach „dát slyšet u papežského stolce a u patřičných míst o nepřístojnosti, kterou se nunciatura opovážila způsobit“ a o tom, že pokud „bude ze strany římského dvora vstoupeno na přátelskou cestu, tak také My můžeme nechat naši stranu shovívavou“.⁹⁵

Ačkoliv mezi Schrattenbachovou náplní coby komprotektora převažovaly otázky spojené s církevní problematikou spadající pod územní protektorát Germánie a dědičných rakouských zemí, byl Vídní urgován taktéž v záležitostech, které s touto sférou neměly co do činění. V srpnu 1714 se Schrattenbachovi dostalo do rukou nařízení, aby podpořil u papežského dvora hraběte Giovanniho Mattei, který usiloval o získání místa ve správě Loreta. Podobně jako v předchozích případech měl Schrattenbach žádat o vyhovění, a to tam, kde by to mělo užitek, anebo přímo u jeho papežské svatosti.⁹⁶ Do kompetencí Schrattenbachova komprotektorátu nespádala ani záležitost Ferdinanda Malaspiny, který vídeňskému dvoru vylíčil z pozice vazala „jeho císařského a katolického veličenstva“ svůj problém se zahájením oprav kostela v Pontebosiu. Záměrem Malaspiny bylo přestavit kostel a zpevnit jeho základy. Místní

---

⁹⁵ *So haben Wir Euer lde. von d ganze Sache einen umstandlichen unterricht zu dem ende ertheilen wollen, damit Sie bey dem Pabstlichen Stuel, und gehöriger ortten diesses Allen, folgleich und Unfueg des von den Nunziatur angemasten verfahrens nachdrucklich und ernstlich vorstelle, und zuverstehen gebe, daß wan von seithen des Romanischen Hoff zu reichen ein gutlicher weeg ernstlich eingegangen, Wir auch Unser seiths dem glimpff Statt wurd lassen können.* Tamtéž, fol. 161f.

⁹⁶ Další informace o hraběti ani o postu, o který žádal, reskript neuvádí. Pravděpodobně se však jednalo o místo v řízení Svaté chýše v Loretu; *Wir mögten Ihm Unsern gnädigsten Schulz dahin angedeihen, und durch Euer. Lde.en bey.den S.r Päbstlichen heyl.t, oder wo es sonst ersprinsslich seyn kann, nachtrucksamb ansuchen lassen, damit Ihm das Governo zu Loretho verleihen weren mögte.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 210f.

farář sice získal v Kongregaci pro koncil povolení k přestavbě, ta však byla závislá na vydání papežské buly, kterou ale vydávala datarie za poplatek, na nějž však kostel neměl kvůli dlouhému a nákladnému sporu v kongregaci dostatečné finanční prostředky. Vídeňský dvůr nechtěl tento „užitečný skutek nechat nenaplněn“ a Schrattenbach měl „skrze podpoření této záležitosti uskutečnit nejlaskavější vůli“ dvora a zajistit, aby byla papežská bula vystavena zadarmo.⁹⁷

Procesy kanonizace a beatifikace⁹⁸

V rámci poměrně krátkého časového období několika měsíců se stal Schrattenbach součástí procesů beatifikace. Již před příjezdem do Říma byl informován o probíhajícím procesu kanonizace papeže Inocence XI., který započal již v roce 1691, tedy pouze dva roky po jeho smrti. Snahy o svatořečení Inocence XI. byly provázeny dlouhotrvajícím řízením s nepřilíš viditelnými posuny. I přesto, že byl proces svatořečení nakonec pozastaven, došlo od roku 1714 k jistému oživení kanonizačního úsilí. Začalo se diskutovat o formálním uvedení tohoto kanonizačního případu a v červenci téhož roku se dokonce sešla komise pro blahořečení a svatořečení.⁹⁹ Schrattenbach se zrovna nacházel ve Veroně, když obdržel císařský reskript s datem 2. června 1714, z něhož vyčetl nespokojenost vídeňského dvora s pomalým postupem kanonizace Inocence XI., která „se dlouho držela zpátky“. Schrattenbach byl proto

---

⁹⁷ [...] *Die expedition vorgemelter Bull nicht durch die Datariam, sondern gratis umbso mehr geschehen möge [...]. Euer Liebden durch die beförderung dieser angelegenheit Unsere gnädigsten Willen vergnuglich vollziehen.* Tamtéž, fol. 212f, r; Podrobnosti o celé záležitosti podal Ferdinando Malaspina v *Memoriale per Ferdinando Malaspina Marchese del Ponto*, který byl určen pro Karla VI. Tamtéž, fol. 213f, r.

⁹⁸ K odlišování beatifikace a kanonizace začalo docházet až od poloviny 17. století. Schrattenbach se podílel na podpoření kanonizace Inocence XI. a beatifikace matky Passiccy, přičemž *Avvisi* hovoří o procesu s Inocencem XI. jako o beatifikaci, v císařských reskriptech se ale píše o kanonizaci. Při použití těchto slov se proto řídím spojením uvedeným v konkrétním prameni; DELL'ORO, Ferdinando: *Beatificazione e canonizzazione: „excursus“ storico-liturgico*. Roma 1997, s. 17–18.

⁹⁹ *Innocenzo XI., beato*. In: Enciclopedia dei Papi. [online]. Roma: L'Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 2012. Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/beato-innocenzo-xi_\(Enciclopedia-dei-Papi\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/beato-innocenzo-xi_(Enciclopedia-dei-Papi)/). [cit. 16. 8. 2016]; *Avvisi*, svazek 31, 23. června 1714, s. 110.

„milostivě žádán, aby naléhal na usnesení této obzvlášť delikátní záležitosti u všech místních úřadů“.¹⁰⁰ Podpořit kanonizaci ihned po příjezdu do města nebylo ve Schrattenbachových silách. Vyslanec Gallas ale papeže Klementa XI. se situací ohledně kanonizace seznámil a proslýchalo se, že se kvůli ní měl papež odebrat do Castel Gandolfa.¹⁰¹ Na konci června ale Schrattenbach již informoval Vídeň, že spolu se „zdejšími vyslancem hrabětem Gallasem se událo na patřičných místech působivé představení záležitosti v otázce kanonizace Inocence XI.“¹⁰² Schrattenbach předpokládal, že kanonizace Inocence XI. bude brzy vyřešena. Napomohla k tomu jistě i výše zmíněná schůze komise v rámci kongregace, uskutečněná 16. června, jejíž kladné vyjádření následně potvrdil i papež. Schrattenbachův optimistický náhled na celou situaci podpořil rovněž postulátor, který mu sdělil, že „záležitost bude brzy přivedena k požadovanému závěru, a to tím spíš, že už byly k dispozici autentičtější zázraky u blahorečených v minulém století, jako u papeže Pia V.“¹⁰³

I přes Schrattenbachovu a Gallasovu očividnou snahu a vidinu úspěchu se Schrattenbachovi dostalo v září téhož roku od postulátora Rossiglioniho zamítavé zprávy, a to z důvodu absence veřejného kultu Inocence XI. Kongregace pro obřady neshledala v jeho případě veřejnou propagaci jeho kultu – zapálené svíce na jeho hrobě,

---

¹⁰⁰ [...] *mit der heyligsprechung des Pabstens Innocentii dess Eilften, mit länger zuruckh gelalte werde [...] Er: Ide: auff die endshaft dieser sonder zweiffel gott gefälligen sach, an allen diensamben orthen zulänglich treiben.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 190f.

¹⁰¹ *Und obwohlen aus erst allerunterterthännigt angeführten Ursachen der mahlen in publico bei allhirsigem hoff noch nicht zu ersheinen vermag, so wurde ich doch, im fall, wir verlauthen will, Ihre Päbstliche heyligkeit sich nach Castel-Gandolfo erheben sollten wegen allergnädigst verlangenden Canonisation Innocentis XI. nach vorheriger Communication mit dere Bottshafter heren Graffin von Gallas bei derselben die gehörig nachruckhliche vorstellung zu thuen.* HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol. 2f, r.

¹⁰² [...] *von mir und dero Allhirsigen bottshafter graffen von Gallas, Indessen gehörigen ohrten beshehen nachruckhlichen vorstellungen die sich in puncto Canonizationis Innocentii XI. nun soweit gelanget.* Tamtéž, fol. 5f.

¹⁰³ *Und gleich wir mir aber P. Postulatore, so sich dises geschaft gewiss eufrigt angelegen seiin lasset, hoffnung machet, diese sich bald zur gewünshtem Ende zurbringen, Indeme bereits mehrer Authentische miracula- den bei dem shon in vorigen Sacule beatificirten Jungtens aber Sanctificirten Pabst. B. Pio V. vorhanden weren.* Tamtéž fol. 6f, r.

uctívání obětí, veřejné modlitby - jako dostačující.¹⁰⁴ I přesto byl proces kanonizace Inocence XI. právě zásluhou Gallase a Schrattenbacha uveden do pohybu. Impulz vzešlý z císařského dvora (ať už z jakýchkoliv důvodů) se musel sejít s vhodným adeptem, kompetentním k prosazení takovéto záležitosti; v tomto případě jimi byli císařský a královský vyslanec a kardinál komprotektor. Oba dva zahájili, můžeme říct, informační proces. Gallas představil záměr císařského dvora papeži, Schrattenbach s největší pravděpodobností v některé z kongregací či komisí (kongregace pro obřady, komise pro blahorečení a svatořečení). Hlavní tedy bylo, aby se proces dostal do povědomí papežského dvora a aby začal být projednáván. Klíčovou roli sehrál postulátor shromažďující materiály ke kanonizaci; ten informoval Schrattenbacha o průběhu procesu, který od doby papeže Urbana VIII. (1642) ležel na bedrech kongregace pro obřady.¹⁰⁵

V říjnu 1714 pak byl Schrattenbach urgován v podobné záležitosti, tentokrát se však jednalo o beatifikaci matky Passiccy Cragi. Podnět vzešel od nejmenovaného florentského velkovévody, který prostřednictvím florentského vyslance přítomného ve Vídni žádal císařský dvůr o pomoc s touto beatifikací. Dvůr sestavil dopis, ve kterém žádal papeže o vyhovění, a na Schrattenbachovi bylo dopis předat.

Mocenské prostředky kardinála–komprotektora

Jakými prostředky ale Schrattenbach uskutečňoval ona nařízení, kterých se mu z vídeňského dvora dostávalo? Císařská dvorská kancelář v tom měla jasno - velmi často Schrattenbacha žádala, aby konkrétní záležitost podpořil na „patřičných místech“.

---

¹⁰⁴ *Che pero si essaminò quest'articolo nella S. Congregazione de Riti ogii, e se bene si confessa in imprevedibile il culto privato alla S.ta memoria del d.o Papa Innoc.XI. pur non essendo constata veruna publicita cioe candele accese tabelle di gratie al di lui Sepolcro, ne altra veneratione di sacrificii, ò orationi pubblicamente esibite al prefato Pontefice.* Tamtéž, fol. 16f.

¹⁰⁵ DELL'ORO: c. d.: s. 18.

Z výše uvedeného je možné „patřičná místa“ konkrétně definovat. Jednalo se v první řadě o papežskou konzistoř - instituci, v níž papež diskutoval s kardinály o nejpalčivějších problémech církve a kde také mohlo docházet ke konfrontaci mezi papežem a shromážděnými kardinály. Avšak vliv a význam konzistoře v době Schrattenbachova setrvávání v Římě nebyly tak důležité, jako tomu bylo dříve, a nejzákladnějším úkonem konzistoře tak bylo obsazování beneficí.¹⁰⁶ Návrhy vznesené v konzistoři a vhodnost kandidátů následně zkoumala apoštolská datarie. Schrattenbachova počáteční zkušenost se zasedáním konzistoře ale souvisela s jeho veřejným vjezdem do města; poté co absolvoval první oficiální papežskou audienci, převzal ve veřejné konzistoři kardinálský biret. V počátcích svého pobytu v Římě nepokládal Schrattenbach za nutné se zasedání konzistoří účastnit a začal je navštěvovat až od září roku 1714.¹⁰⁷ Ve prospěch základního úkolu konzistoří hovoří také povaha zápisů z nich pořizovaných a zasílaných Schrattenbachem do Vídně. V převážné většině se jednalo právě o výčet referujících kardinálů ve prospěch konkrétních duchovních k získání uvolněného obročí. Ráz schůzí konzistoří vyplývající z relací se jeví jako sled proslovů kardinálů referujících o uvolněném obročí, přičemž byl udán důvod, proč bylo obročí uprázdněno, a jméno navrhnutého obročníka. Kardinál předkládal beneficium buďto jako svůj vlastní návrh, anebo referoval o beneficium ve jménu jiného kardinála.¹⁰⁸ S udělením benefícia se pojilo i zaplacení taxy, která pro Schrattenbacha znamenala zároveň výdělek; (kom)protektor měl totiž jako navrhovatel nárok na její část.¹⁰⁹

S ohlédnutím zpět směrem k otázkám, které Schrattenbach nadnesl nad

---

¹⁰⁶ BAGLIANI, Agostino Paravicini: *Il trono di Pietro. L'universalità del papato da Alessandro III a Bonifacio VIII.* Roma 1996, s. 53; WRIGHT, Antony D.: *The early modern papacy: from the Council of Trento to the French Revolution, 1564–1789.* London 2000, s. 112.

¹⁰⁷ *Aus was erheblichen Ursachen, ich nebst den allhiesigen bottschafter graffen von Gallas, bey dem Junos vergewesten Consistorio nicht zuersheinen von nöthig ermessen. Als ich nun geglaubet, bey dem negst holgenden mich ohne difficultet einfinden.* Dopis z 8. 9. 1714. HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol 1f.

¹⁰⁸ Záznamy z konzistoří se dochovaly pro rok 1716–1719. HHStA, Rom Korrespondenz 98, 99, 101.

¹⁰⁹ PONCET: *c.d.*, s. 167.

Gallasovými instrukcemi, aby si ujasnil některé nejasnosti plynoucí z jemu svěřeného postu komprotektora, vyplývá, že náležitým místem k řádnému výkonu funkce komprotektora patřily i instituce kongregací, v nichž mohl Schrattenbach spolu s disputacemi a konferencemi hájit zájmy císařského dvora.¹¹⁰ Byl to částečně právě systém kongregací, který měl vliv na význam a dosah konzistoří, protože rozptýl záležitosti, které měly kongregace na starost, se od 17. století podstatně rozšířil.¹¹¹

K patřičným místům lze rovněž přiřadit i postavu samotného papeže, s nímž si Scharttenbach domluvil audienci, během níž se diskutovalo o daném problému. Záležitost kolem beatifikace matky Passiccy ukazuje, jak časově nenáročné bylo pro Schrattenbacha sjednání audience. 19. října 1714 se Schrattenbach v reskriptu dozvěděl o nutnosti podpoření beatifikace a již 22. října navštívil papeže v Castel Gandolfu.¹¹² Rychle sjednaná a vykonaná papežská audience a navíc s pozitivním vyzněním pro císařskou stranu ale nebyla pravidlem. Zmíněný Ferdinando Malaspina, usilující o přestavbu kostela a žádající císaře o pomoc, čekal na vyřízení své záležitosti osm měsíců, jejího kladného vyřízení se však nedočkal.¹¹³ Schrattenbach se taktéž stával listovním prostředníkem: Předal papeži dopis zasláný vídeňským dvorem, který vysvětloval danou situaci, a vídeňskému dvoru naopak předal papežovu odpověď. Ne všechny případy samozřejmě vyžadovaly ke svému vyřešení přímo osobu papeže, a tak mnohé císařské záležitosti řešil Schrattenbach za pomoci dvou kardinálů stojících po

---

¹¹⁰Bod 5. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 108r.

¹¹¹ WRIGHT: *c. d.*, s. 111, 112.

¹¹² Reskript nařizující podpoření beatifikace pochází z 3. října 1714, Schrattenbach jej obdržel 19. října a o den později na něj reaguje dopisem do Vídně. Na plánované papežské audienci hodlal podpořit zájmy Karla VI., což se mu také podle stručného popisu průběhu audience podařilo. O audienci proběhnuté 22. informuje dopisem z 27. října. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 236f, r, 240f, 241r.

¹¹³ O výsledku Malaspinovy záležitosti informuje Schrattenbach Vídeň dopisem z 13. dubna 1715. Tamtéž, fol 216f.

boku jeho svatosti – státního sekretáře Paolucciho a papežského nepota kardinála Albaniho.¹¹⁴

Kardinálské kolegium a hájení císařských zájmů

Hodnost kardinála, jak logicky předpokládala i Vídeň, Schrattenbachovi umožňovala snadný přístup do konzistoře, častý kontakt s ostatními kardinály a blízkost jeho papežské svatosti, což byly vhodné předpoklady pro úspěšné hájení císařských zájmů u papežského dvora. Avšak již před odjezdem do Říma muselo být Schrattenbachovi zřejmé, že se bude pravděpodobně potýkat s nelehkými situacemi, které vznikaly z rozdílu mezi tím, co znamená pohybovat se v římských kruzích jako nestranný kardinál, a tím vystupovat zde jako kardinál ve jménu Karla VI.¹¹⁵ A tak jako měl Schrattenbach hájit zájmy svého pána, hájili i ostatní členové kardinálského kolegia zájmy svojí strany.

Hájení dílčích zájmů bylo úzce propojeno se systémem frakcí vznikajících uvnitř kardinálského kolegia, které je nutno si představit jako politické skupiny shromažďující své přívržence kolem důležité osoby – kolem vedoucí postavy frakce. Skupina vstupovala do sporů s ostatními skupinami podobného rázu, a to s cílem získat prostředky a moc. Kardinálské kolegium období 17. a počátku 18. století bylo uskupením dvou proti sobě stojících frakcí reprezentovaných evropskými královstvími; ostatní národy inklinovaly k té či oné straně, přičemž v 17. století byl sbor kardinálů

---

¹¹⁴ Případ Ferdinanda Malaspiny či protestací vznesených Schrattenbachem v konzistoři. Tamtéž, fol 216f; HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol 21f–22r.

¹¹⁵ O výhodách se zmiňuje reskript z 23. prosince 1713: ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 1f–3r; Rozdíly mezi kardinálem a kardinálem národním vyplývají především z bodů, které Schrattenbach sepsal, aby si ujasnil, co bude obnášet jeho pověření odebrat se do Říma jako kardinál–komprotektor: Tamtéž, fol. 108f–111r.

rozdělen na přívržence španělské, anebo francouzské koruny.¹¹⁶ Válka o španělské dědictví počátku 18. století ovlivnila i rozložení sil a preferencí kardinálského kolegia a na jeho půdě se začala formovat provídeňská frakce. Frakce kardinálského kolegia nebyly nehybnou silou, ani zdrojem trvalé politické nestability. Jejich moc a vliv závisely na schopnosti vnějších mocí vytvářet uvnitř dvora aliance, na možnostech papežských rodin zformovat manželské aliance a na systému patronů a klientů, který úspěšně přežíval i období sedisvakance. Šlo tak spíše o dynamická shromáždění podmíněná vnějšími okolnostmi.¹¹⁷ V čase, kdy se Schrattenbach připravoval na převzetí úkolů kardinála–komprotektora, neměla provídeňská strana uvnitř kardinálského kolegia mnoho členů a kvůli nestabilní povaze frakcí se počítalo i s přechodem kardinálů na francouzskou stranu, a to „buď ze zájmu, anebo z jiných úmyslů, které Italům nechybí, tím spíše, že Francouzi nespí a jednají s vervou“.¹¹⁸

Válečný stav s Francií, ve kterém se Vídeň nacházela, paralyzoval běžné fungování kardinálského kolegia už jen tím, že Schrattenbachovi nedovoloval návštěvu francouzských kardinálů či jejich přívrženců, kterou byl však jako kardinál povinen vykonat.¹¹⁹ V čele francouzské frakce stál pravděpodobně kardinál Trémoille, kterého Schrattenbach jako jediného francouzského (a jediného vůbec) kardinála jmenuje již v několika zmíněných bodech o úkolu a kompetencích komprotektora. Jeho jméno se také jako jediné vyskytuje ve zprávách, kterými Schrattenbach informoval Vídeň o

---

¹¹⁶ VISCEGLIA, Maria Antoinetta: *Factions in the Sacred College in the sixteenth and seventeenth century*. In: SIGNOROTTO, Gianvittorio–VISCEGLIA, Maria Antoinetta (eds.): *Court and politics in papal Rome, 1492–1700*. Cambridge 2002, s. 99, 113.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 102.

¹¹⁸ Bod 23 nadnesený Schrattenbachem: [...] *mentre la nostra fazione è piccola, e molti i quasi si contano p[er] noi, facilm.^{te} mutaranno partito ò p[er] interesse ò p[er] altri fini, i quasi a gl'italiani non mancano sul più bell dell'affare tanto più che li francesi non dormono, et operano alla gagliardia; Bod 2: Se nella visita che come cardinale devo dare al Sagro Collegio debba anche visitare i Card.^{li} francesi o loro Aderenti*. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 111f

¹¹⁹ Odpověď na bod 2: *Non conviene ciò ad un Card^e dipendente, conforme è pure proibito all'Ambas.^{re} nella Sua Istruz.^{ne} durante la presente guerra*. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 108f.

probíhajícím procesu kanonizace Inocence XI. Neopomněl v nich sdělit, že se kardinál Trémoille nezúčastnil červnové kongregace, která kanonizaci projednávala.¹²⁰ K francouzské straně dále náleželi kardinálové Filippo Antonio Gualtiero a Francesco Acquaviva d'Aragona, mezi císařské kardinály patřili kardinálové Giovanni Battista Spinola a Nicola Grimaldi. Výše zmínění státní sekretář kardinál Fabrizio Paolucci a kardinál nepot Annibale Albani, na které se Schrattenbach obracel s řešením svých záležitostí, měli patrně k provídeňské straně také sympatie.¹²¹

Když se Schrattenbach účastnil své první oficiální audience u kardinálského kolegia, byla mu v zastoupení císaře projevována náležitá úcta, kterou měl spolu se zájmy císaře u papežského dvora hájit.¹²² Již v počátcích Schrattenbachova působení v Římě se ale začalo ukazovat, jak probíhající válka o španělské dědictví může Schrattenbachovo hájení císařského majestátu zkomplikovat. Problém tkvěl v tom, že jak Karel VI., tak Filip z Anjou, z nichž oba si nárokovali titul španělského krále, se rovněž dožadovali práva na jmenování kandidátů na uvolněné španělské církevní posty. Schrattenbach se s touto záležitostí potýkal již od září roku 1714. Pokládal za nezbytné informovat o tom, spolu s častováním Filipa z Anjou jako španělského krále, vídeňský dvůr a potřeboval se zároveň ujistit, jak by měl postupovat, pokud nebude schopen vykonávat v konzistoři a kongregacích službu, ke které se zavázal.¹²³ V odpovědích na

---

¹²⁰ *Cardinal della Tremuille hat sich bey ermelter Versammlung nicht eingefunden.* HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol. 5r.

¹²¹ Filippo Antonio Gualtiero: *Avvisi*, sv. 31, 21. dubna 1714, s. 73; Pro Francesca d'Acquaviva d'Aragona usuzují na základě schůzí konzistoří, kde Trémoille oznamuje, že kardinál Acquaviva navrhuje určitou osobu na uvolněné obřoch: Tamtéž, sv. 31, 25. srpna a 6. října 1714, s. 148, 174; Spinola (v *Avvisi* jako San Cesareo) a Grimaldi: Tamtéž, sv. 31, 23. června 1714; Paolucci a Albani navrhovali benefícia ve jménu Karla VI.: Tamtéž, sv. 31, 25. srpna 1714, s. 148.

¹²² *Den ich in Consistorio pubblico den Cardinals huet empfangen, diese le die – vor Euer kaye. Mayt. Tragende, sonderhaber freuntshaft und hoch achtung, mir mit den verbündlichen expressionen zuverstehen gegeben.* HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol. 21f.

¹²³ *Den derby der Duca d'Anjou immerhin alß König in Spanien genent und tractirt zurwerden pflaget [...]. Aber darbei considerire, dass auff solche weiss ohne frequentirung der Consistorium, und Congregationen, bey welchen in dessen die widrige partie alle Ihre negotia zur ihrem Intent auszuführen gelegenheit haben, Euer Kaiye:en Maytt: wenig oder gahr keine dinsten zur laisten vermag; So will ich hiermit allerunderthannigst gebetten haben, dieselbe mir ohn alleundertahnnigst Mass gebung, Ie*

otázky, které vznesl před odjezdem do Říma, se Schrattenbach ujistil, že jeho jednání je podřízeno císařským instrukcím a že ani v nahodilých případech, které by vyžadovaly neodkladné řešení, by neměl jednat sám za sebe. Proto i odpověď na otázku, zda je vhodné, aby navštěvoval konzistoria a kongregace, na nichž Filip z Anjou prostřednictvím francouzských a profrancouzských kardinálů vznášel návrhy na obsazení beneficií spadajících do vlastnictví španělské koruny, přenechal na císařském dvoře.¹²⁴ Ve Schrattenbachových možnostech ale bylo představit celou záležitost jednomu z papežových důvěrníků, a jelikož si uvědomoval, že vyjádření nesouhlasu se jmenováním uvolených obročů, vzešlého z podnětu Filipa z Anjou, by mohlo vzbudit nevoli papeže, informoval se, jaký názor má na celou věc Kliment XI.¹²⁵

Nahodilé situace vzniklé na papežském dvoře, které potřebovaly řešení, jež se věcně a kompetenčně vymykalo Schrattenbachovu působení, spadaly do pravomocí unií ministrů, které byly vytvářeny případ od případu. V lednu roku 1715 se za účelem přijetí řešení sešla konference sestávající z nejvyššího císařského hofmistra knížete Antonína Floriána z Lichtenštejna, z tajného rady Jana Leopolda z Trautsonu, prezidenta dvorské komory Gundackera Thomase, hraběte Starhemberga, říšského dvorského vicekancléře Fridricha Karla, hraběte ze Schönbornu-Buchheim, a markýze de Priè. Uskutečněná konference tohoto složení potvrzuje podřízení Schrattenbachova jednání a rozhodování Vídni. Konference rozhodla, že nejlepším řešením pravděpodobně bude, když Schrattenbach předloží písemnou protestaci. Schrattenbach

---

ehender, ie besser, die vorlässige Instruction Und befolch, nach welchen mich disspalss zur Reguliren habe. Tamtéž, koncept z 8. září. 1714 fol. 2f, 4r, 5f.

¹²⁴ *Und wie Euer. Kayl: Maytt aus denen Umständen von selbsten allergnädigst ermaßen werden, daß zur beförderung dero allerhöchsten diensten vorträglich seye, die Konsistoria und Congregationes zur frequentiren. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 314r.*

¹²⁵ *Und dahero anlassen genommen, durch jemanden verthrauten Ihro päbst. Heyligkeit diesel mein nicht ohnzeitiges bedenckhen gezimmend vorstellen zurlassen [...] Gleich wie mir aber zurversehen gegeben worden, daß diese zur sondern Verdnüss S. heyligkeit nicht gefunden worden. Tamtéž, fol. 312f.*

ji měl již sepsanou, členové konference ji měli k dispozici a pouze v ní upravili některé formální a stylistické záležitosti. Co je však také důležité: doporučili Schrattenbachovi před předložením protestace zaslat dopis státnímu sekretáři kardinálovi Paoluccimu, přičemž znění tohoto dopisu bylo Schrattenbachovi nadiktováno právě sešlou konferencí. Šlo pravděpodobně o jednodušší postup, než který by následoval v případě zběžného informování Schrattenbacha o obsahu dopisu, jeho zaslání do Vídně, kde by prošel kontrolou, a následného odeslání do Říma, zpátky do Schrattenbachových rukou. Celá situace byla považována za natolik vážnou, že vyžadovala schůzi nejvyšších královských a císařských „úředníků“, kteří stanovili, jak má Schrattenbach postupovat v následujících krocích.¹²⁶ Přiložené psaní pro kardinála Paolucciho navíc reflektuje to, čeho si byl vědom i Schrattenbach – možnost, že papeže Klementa XI. písemná protestace nepotěší - a Paolucci se měl stát prostředníkem mezi Schrattenbachem a Klementem XI., který měl odvrátit papežovu případnou nelibost: „Obdržel jsem jasné nařízení císařské katolické Výsosti Španělska stát v opozici vůči každému, který nominuje a prezentuje v konzistoři možné zavádějící návrhy vévody z Anjou a přeji si také, abych unikl hořkosti jeho Svatosti, a proto žádám Vaši Eminenci, aby mu představila nutnost, se kterou musím uposlechnout svého pána, jeho císařskou výsost“.¹²⁷

Možnosti Schrattenbacha jako národního kardinála při hájení zájmů Karla VI. nezáležely tedy jenom na jeho obratnosti, ale také na vůli papeže. Komise konference si toho byla vědoma a forma dopisu nasvědčuje snaze, aby Schrattenbach neupadl

---

¹²⁶ *Relatio konferentiae romanae de 2.da January 1715*. Tamtéž, fol. 73f–77r.

¹²⁷ *Io havendo ricevuto ordine preciso dalla M.ta dell Imp.re Re Catt.o delle Spagne di oppormi con tutta efficacia a qualuno nomina e presentatione del Sig.re Duca d'Anjou, et alle propositioni et approvationi che potessero falsi in Consistoro in se quella delle predette Nominazioni, et essendo io altresì desidefiss.^{mo} d'incontro il genio di Sua S.ta e di Sfuggire qualunq[ue] incontro di Sua amarezza percio prego vivam.te V. E. di rapresentare a Sua Bne la necessità che ho di obedire alla M.ta dell Impr.re mio Sig.re*. Tamtéž, fol. 79f.–80f.

v papežovu nelibost, a dopis tak hraje roli Schrattenbachovy obhajoby, za kterou se mohl taktéž schovat.

Celou záležitost prodiskutoval Schrattenbach s vyslancem Gallasem a radil se s ním, zda má podat písemnou protestaci; tu mu nakonec doporučila sešlá konference. V prostředí papežského dvora byl Schrattenbach jako kardinál–komprotektor spolu s Michalem Fridrichem hrabětem Altmanem, auditorem římské rot, pravou rukou císařského vyslance.¹²⁸ Spolupráce mezi Schrattenbachem a Gallasem byla součástí úspěšného vykonávání císařských nařízení. V případě, že nařízení nevyžadovalo spolupráci, bylo i tak nezbytné, aby jak Gallas, tak Schrattenbach měli povědomí o záležitostech, kterými se zabýval ten druhý.¹²⁹ Spolupráce Schrattenbacha a Gallase ukazuje, že nelze hovořit o rozdělení sfér, v nichž se oba pohybovali. Schrattenbach tak neměl na starosti úkoly čistě církevního rázu, v Gallasových kompetencích zase nebyly pouze politické záležitosti. Navíc mohlo docházet - a v minimálně jednom případě také došlo - k přenechání vyřízení určité záležitosti jednoho muže druhému.¹³⁰

Již před odjezdem do Říma bylo Schrattenbachovi jasné, že jeho místo na papežském dvoře by mělo být po boku papeže Klementa XI. Podle instrukcí se měl snažit paralyzovat v kruzích kurie nevýhodné a konfliktní posty škodící zájmům vídeňského dvora, což v teoretické rovině neměl být pro Schrattenbacha z jeho pozice kardinála problém. Po bok papeže stavěl Schrattenbacha taktéž ceremoniál papežského dvora, který mu svými předpisy diktoval náležitý oděv, demonstrující jeho pozici v hierarchickém systému církve, a typ obřadu či slavnosti, vše za doprovodu jasně

---

¹²⁸ Tamtéž, fol. 313f; KRUMMHOLZ: *c. d.*, s. 98–99.

¹²⁹ Spolupracovali například v rámci procesu kanonizace Inocence XI. nebo během schválení nominace augsburské koadjutury: HHStA, Rom Korrespondenz 94, fol. 5f; ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol 204f; V případě informovanosti to byla buď Vídeň, která sama informovala toho či onoho o záležitostech, jež měl na starosti druhý z nich, anebo proběhla výměna informací mezi nimi samotnými: HHStA, Rom Korrespondenz 94, 161 r.

¹³⁰ Případ podpoření žádosti Ferdinanda Malaspiny o přestavění kostela: ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol 213 f.

daných úkonů. Směrem k papeži zavála Schrattenbacha také nařízení vídeňského dvora, jejichž vyplnění často vyžadovalo zainteresovanost právě Klementa XI. I přesto, že záměr, s jakým byl Schrattenbach k papežskému dvoru poslán, a že náplň jeho činnosti vytvořila z jeho církevního úřadu post účinkujícího v diplomatických záležitostech habsburské monarchie, byl Schrattenbach nadále kardinálem, který se měl řídit pravidly hodnými kardinálského kolegia, která však musela v případech neslučujících se s konáním kardinála národního ustoupit do pozadí. Dvojakost jeho kardinálské povahy sice přišla vhod vídeňským záležitostem, poznamenávala však fungování a jednání kardinálského kolegia a vytvářela pravděpodobně ze Schrattenbachova vystupování v kurii záležitost hodnou improvizace a obratnosti.

4. Od zástupce k vyslanci

Míru a povahu spolupráce mezi Schrattenbachem a Gallasem lze nejlépe demonstrovat Gallasovým odjezdem z Říma do Vídně, kde strávil více než jeden rok. Důvodem odjezdu mohla být jeho nepříznivá finanční situace či zhoršující se zdravotní stav jeho tchána, který zanedlouho po Gallasově odjezdu z Říma zemřel. Tchánova smrt spolu s dalšími povinnostmi čekajícími na vyřízení pozdržely Gallase od návratu do Říma a na cestu zpět směrem k tomuto městu se vydal až na konci května roku 1717.¹³¹ Agenda, kterou měl Gallas jako císařský a královský vyslanec u papežského stolce na starosti a která vyžadovala vyslancovo aktivní jednání, na jeho návrat ale čekat nemohla, a tak byl Schrattenbach v únoru Vídní spraven o svém novém pověření. Během Gallasovy nepřítomnosti se měl zhostit jak případů, které již Gallas ze zplnomocnění Vídně vyřizoval, tak i těch, kterými by byl jako vyslanec teprve pověřen.¹³² V únoru, ještě před svým odjezdem, navštívil Gallas papeže a informoval ho o své cestě do Vídně a sdělil mu taktéž, že po dobu jeho nepřítomnosti ho nebude zastupovat nikdo jiný než Schrattenbach; ten se jako kardinál–komprotektor, a tudíž nejbližší Gallasův spolupracovník, chopil povinností císařského a královského vyslance a plnil je až do Gallasova opětovného návratu v červnu roku 1717.¹³³

Po formální stránce se toho pro Schrattenbacha příliš nezměnilo. Jeho titulu se obměny nedostalo, dále se honosil funkcí kardinála–komprotektora Germánie a dědičných rakouských zemí a post vyslance mu byl přimknut, dalo by se říct, pouze pomyslně, bez oficiálního jmenování vídeňským dvorem či oficiálního pověření, které

---

¹³¹ KRUMMHOLZ: *c. d.*, s. 131.

¹³² Reskript z říšské kanceláře 22. února 1716: *Haben Euer Liebdt. ihm solchen anzuhändigen, widrigen fahls aber diser so wohl, als Unsern etwa noch mehr in diesen abwesenheit an ihn dorth ankommende befehle zu oröffnen, und daran inhalt nach Euer Liebdt. für Unsern dienst ruhmlichst tragenden Keyser bestens zu vollziehen.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1412, inv. č. 3260, sign. SCH5, konv. II, fol. 95f.

¹³³ *Avvisi*, sv. 33, 22. února 1716, s. 42; Tamtéž, sv. 34, 26. červen 1717, s. 113.

by bylo Vídní představeno papežskému stolci. V praktické rovině na sebe ale Schrattenbach převzal všechny povinnosti spojené s Gallasovým vyslaneckým postem. Gallasovo pověření bylo Vídní jasně definováno instrukcemi, kterými se měl Gallas u papežského dvora řídit. Císařský reskript z 23. prosince roku 1713 Schrattenbacovi nařizoval, aby se s těmito instrukcemi obeznámil a bral je v potaz. Již z výše napsaného vyplynula Schrattenbachova povinnost řídit se v případě nejasných záležitostí právě těmito instrukcemi a odkazovat se na ně, avšak nyní, když měl Gallase zastupovat v jeho práci, se staly tyto instrukce závaznými i pro něj samotného. Pověření, které Schrattenbach jako kardinál–komprotektor v prosinci 1713 z Vídně obdržel, se od toho Gallasova lišilo ve velké míře. Pokud lze Schrattenbachovo pověření taktéž nazývat instrukcemi, tak pouze velmi stručnými a obecnými. V tom tkvěl jeden z rozdílů mezi vyslancem a kardinálem–komprotektorem, který obdržel jen zřídka detailní popis úkolů a pravidel, které měl následovat. Zpravidla nepřiliš určité posláním, definované před započítím komprotektorské funkce, bylo postupně doplňováno konkrétními nařízeními, tak jako se dělo u Schrattenbacha formou reskriptů z říšské kanceláře.¹³⁴ Naproti tomu Gallas věděl již před cestou, jaké konkrétní úkoly na něj u papežského stolce čekaly.

Gallasovy instrukce upravovaly podobu setkání vyslance s nejrůznějšími aktéry papežského dvora a dovolovaly mu, aby neměl strpení s návštěvami uskutečněnými v něčím zastoupení. Jak napovídají Gallasovy instrukce i podoba nařízení z Vídně, dostával se Schrattenbach po dobu Gallasovy nepřítomnosti oproti předchozím létům do častějšího styku s místní aristokracií. Podle instrukcí jí měl vyslanec projevovat stejnou

---

¹³⁴ PONCET: *c. d.*, s. 168; V reskriptu z 23. prosince 1713 je Schrattenbach informován, že se má co nejdříve odebrat k papežskému dvoru jako kardinál–komprotektor Germánie a dědičných rakouských zemí a podporovat zde dobré porozumění mezi papežským a vídeňským dvorem, být obezřetný ohledně dění v kurií a především v datarii, která měla na starost udělování beneficií, jejichž navrhování spadalo do kompetencí kardinála–protektora. Až během cesty do Říma byl Schrattenbach říšskými reskripty spravován o konkrétních úkolech, které má u papežského dvora vykonat. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I.

úctu a respekt, tak jako papežovým bratrům a nepotům.¹³⁵ Schrattenbachovi rovněž přibyla starost o německý národní kostel Santa Maria dell'Anima. O ten měl podle svých časových možností vyslanec pečovat a v den svátku sv. Karla Boremejského zde nechat sloužit mši a zúčastnit se jí.¹³⁶ Novotou pro Schrattenbacha byl taktéž bod pojednávající o říšských lénech na území církevního státu, kdy vyslancovým úkolem bylo navštívit zapadlá léna a v případě potřeby informovat o jejich stavu vídeňský dvůr.¹³⁷

Co však měly oba muži společné, alespoň tedy v otázce služby Karlu VI., byl apel na podporování zájmů císařského a královského majestátu. Gallasovým úkolem bylo podporovat vídeňskou stranu a naopak škodit jejím nepřátelům, a to nejenom v prelatuře. O rozmnožení počtu vídeňských stoupců, kteří by Vídni zajistili lepší služby, se měl totiž snažit i na necírkevních místech.¹³⁸ Není možné si nepovšimnout podobností, které spojovaly Schrattenbachův a Gallasův diplomatický post, nicméně rozdíl, které mezi nimi existovaly, jimiž myslím Schrattenbachovu příslušnost ke kardinálskému kolegiu, byly zásadní, a tak zůstává otázkou, zda se Schrattenbachovo místo na papežském dvoře s Gallasovým odjezdem změnilo, či zda bylo i nadále jako v předchozích letech sice po boku papeže, ale v rámci jeho příslušnosti ke kolegiu

---

¹³⁵ Bod 13 Gallasových instrukcí: *Keines weegs statt zuthuen, anerwogen bekandt ist, dz die bottshafter an keinen ort Jemanden in ihrer Reyhe leiden.* Tamtéž, fol 19f,r; Bod 15: *Obwohl die Päbst. brüdere und nepoten gemeiniglich denen Romanischen fürsten gleich geachtet werden [...].* Tamtéž, fol 20r; Reskript z říšské kanceláře z 11. dubna 1716 v záležitosti řeky Reno, viz. níže. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1412, inv. č. 3250, sign. SCH5, konv. II, fol 6f,r.

¹³⁶ Bod 36: *Die teutsche National Kirchen all'Anima ist bey ihren freyheiten Kräftist zu shutzen, und zu solchem ende an die Jenige, denen die Verwaltung derselben obliget.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH 4, konv. I, fol. 28f.

¹³⁷ Bod č. 30: *Daß in dem Kirchen Staat noch viele verschwigene Reichs lehen seynd, stellen Wir ausser allen zweiffel und werden die iüngere darüber verhandene Investituren durch Unserm Reichs hoff Rath durch und untersuchen lassen, und solche alßdan Unserm bottshafter nachshicken, worauß die Klare gerechtsame, umb selbe mit denen zweiffelhatten zuvermengen [...].* Tamtéž, fol. 25r.

¹³⁸ Bod 40: *Hat der graffen von Gallas im allen anderen vorfallenheiten Unserm dienst zufördern, und hingegen schaden von Uns abzukehren.* Tamtéž, fol. 29f; Bod 28: *Auf gleiche weiße wird der bottshafter sich bemühen, in der Prelatur und dem Weltlichen stand Unserm Anhangige mehr und mehr zuvergrössern, und Uns anhand geben, wie Ein oder anderer, von welchem Wir guter diensten Uns versichern könnten.* Tamtéž, fol. 25f.

kardinálů, a zda tedy zastupování vyslance ovlivnilo jeho zdejší pozici i v takových situacích, jako byla jednání spojená s plněním vídeňských nařízení a veřejné ceremonie, v nichž vyslanci a kardinálovi–komprotektorovi příslušelo rozdílné místo.

Vyslanec kontra protektor a specifika diplomatického postu

Fakt, že Vídeň využila Schrattenbacha jako Gallasova zástupce během jeho nepřítomnosti ve městě, aby nedošlo ke zpretrhání kontaktů mezi papežským a vídeňským dvorem a k narušení kontinuity ve vykonávání jednotlivých nařízení, byl rozhodnutím učiněným na praktických základech, neboť jak bylo ukázáno výše, oba dva muži spolu během svého pobytu v Římě spolupracovali, a Schrattenbach tak byl logicky nejvhodnější a do zdejších záležitostí již zainteresovanou osobou, která se takovéto výzvy mohla ujmout. Avšak nepochybně i z teoretického hlediska byl Schrattenbach vhodnou postavou k zastupování císařského a královského vyslance u jeho svatosti. Dobové nároky na vyslance se rozhodně netěšily titulu „snadně dosažitelných“. Ideální diplomat měl být na svoji funkci připraven jak po stránce duševní, tak hmotné. Základními předpoklady byly patřičné humanistické a právní vzdělání, znalost etikety a dobré vychování, cestovatelské zkušenosti, či finanční kapitál, kterým by bylo možno nákladné diplomatické cesty financovat. Šlo zkrátka o vlastnosti a prostředky vlastní aristokracii, neboť to byla právě ona, s níž vyslanec během svých diplomatických posláních jednal a jejíž způsoby života musel ovládat.¹³⁹ Optikou těchto kritérií by Schrattenbach nepochybně obstál. Mohly to být právě ony vhodné předpoklady, díky nimž byl jmenován kardinálem–komprotektorem Germánie a dědičných rakouských zemí, což by v důsledku znamenalo, že na pozici komprotektora bylo pohlíženo

---

¹³⁹ FRIGO, Daniela: *Prudence and Experience: Ambassadors and Political Culture in Early Modern Italy*. *Journal of Medieval & Early Modern Studies*, 38, 2008, č. 1, s. 22. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com.ezproxy.vkol.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=29405991&lang=cs&site=ehost-live>. [cit. 15. 9. 2016.].

z podobné perspektivy jako na post vyslanec. Ačkoliv byl komprotektor v rozsahu svých pravomocí a šíři úkolů, jež náležely k jeho výkonu funkce, podstatně omezenější než ty vyslanecovy, byly i na něj kladeny patřičné nároky. Pro Schrattenbacha byl navíc klíčový (a možná že dokonce neklíčovější) jeho status církevního hodnostáře; biskup jmenovaný kardinálem byl dokonalou postavou pro hájení zájmů Vídně u papežské kurie. Vhodnost člověka k získání diplomatického postu nese s sebou otázku po jeho profesionálních předpokladech. Představa diplomatického postu jako povolání nebyla v období raného novověku ničím samozřejmým. Na diplomatickou dráhu nastupovali muži často z jiných důvodů, než byla snaha dosáhnout úspěšné diplomatické kariéry, a nelze ani hovořit o nějaké soustavné výchově či vzdělání, jež by vedly k tomuto typu kariéry. Navíc bylo ještě i v 18. století běžné, že po smrti diplomata nastoupil na jeho místo jeho syn či jiný člen jeho rodiny.¹⁴⁰

Literatura vydávaná od 17. století, která se zabývala postavou diplomata, vzrostla na svém počtu. Jejím předmětem byl zpravidla námět úspěšného vyslanec a výčet charakteristik, které by měl jako správný vyslanec mít. I přes zvyšující se počet vznikajících děl zůstával jejich apel na povahu diplomata stejný: vyslanec měl být zdrženlivý, prozíravý a diskretní. Hodnota diskretnosti a uchování citlivých informací vystupuje do popředí i ve Schrattenbachem nadnesených otázkách ohledně Gallasových instrukcí, a to když se ptal, jak by měl naložit se špehy, kteří by se vetřeli do jeho domu. Situace podobné těmto byly pochopitelně nežádoucí a vídeňským dvorem bylo nařízeno, aby se Schrattenbachův dvůr vyhnul kontaktu s takovými lidmi.¹⁴¹ Diplomati měli být vlastní taktéž trpělivost a neústupnost v otázce zastupování a

---

¹⁴⁰ ANDERSON: *c. d.*, s. 80–82.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 45; Bod 19 a odpověď na něj: *Come con le Spie doppie che furtivamente s'introdussero in casa, e s'intrinsicano in famiglia. Si proibisce l'ingresso della Casa alle Spie, ed alla famiglia la pratica con loro, ò si rendono sotto mano Sasii con fatti.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 111f.

hájení zájmů panovníka, který ho k danému místu vyslal. Důležitý byl i dojem, který vyslanec jménem svého panovníka vytvářel, a proto bylo velmi žádoucí, aby byl obratným řečníkem, pokud možno i s příjemným vzezřením. Avšak v některých ohledech lze s koncem 17. století jisté změny v nárocích na diplomata vypořádat. Čím dál více byl ve spisech věnovaných otázkám diplomacie zdůrazňován apel na diplomatovu poctivost; diplomat měl nejen vytvářet dojem, že je mužem počestných mravů, nýbrž si takové mínění o své osobě i právem zasloužit.¹⁴²

Na druhé straně, jisté záležitosti z diplomatické praxe postupně mizely. Ještě v průběhu 17. století bývalo běžné, že vyslanec měl za sebou během své diplomatické kariéry několik misí u několika panovníků, s koncem století se ale taková skutečnost stávala méně častou. Podobně tomu bylo se zvyklostí postoupit diplomatovi ze strany panovníka, k němuž byl vyslán, šlechtický titul. Nešlo však o nic jiného než o zdvořilostní akt pozbývající velkého významu. Ke změně došlo také v záležitosti financování diplomatických cest. Bývalo pravidlem, že náklady spojené s pobytem diplomata u daného panovníka přebíral onen panovník, ke kterému byl diplomat vyslán. Od takové praxe se ale postupně upouštělo. Tak například u příležitosti diplomatické delegace vyslané roku 1698 Leopoldem I. do Moskvy se nechal císař slyšet, že je třeba, aby se do budoucna předešlo nesrovnalostem v závazcích, kdo je co povinen financovat, a proto bude nejlepší, když se každá strana postará o náklady vlastních diplomatických misí, tak jako to již bylo běžné v ostatních zemích Evropy.¹⁴³ Diplomatický post nebyl dobročinnou činností a panovník byl povinen diplomatovi za jeho služby náležitě zaplatit. Finanční odměna ale byla vyplácena velmi nepravidelně a často závisela na aktuální finanční situaci země. Stávalo se tedy, že vyslanec neobdržel to, co mu náleželo, takže se v důsledku nedostatku financí mohl dostat během své mise

---

¹⁴² ANDERSON: *c. d.*, s. 45.

¹⁴³ Tamtéž, s. 46–49.

do svízelných situací. V průběhu 17. století projevily některé země snahu o regulaci diplomatovy výplaty - pravidelné vyplácení odměn založených na hierarchickém odměnění podle typu diplomatického poslání. Šlo však o postupný a dlouhodobý proces, než došlo k pevnému ustálení hodnot odměn. Finanční ocenění diplomatů rozhodně nebylo vysoké, a proto bylo jedním z předpokladů pro vykonávání diplomatického postu bohatství daného člověka, či jeho možnost a ochota vzít sebe dluh, aby byl schopen pokrýt veškeré nezbytné výdaje.¹⁴⁴

Praktickou součástí diplomatické mise byla vedle finančního zajištění i diplomatova imunita. Přestože byla diplomatovi teoreticky uznána, neexistovalo žádné právní vymezení, které by specifikovalo její hranice. Diplomatická imunita se podle všeho vztahovala na Schrattenbacha stejně jako na vyslance Gallase, neboť před odjezdem se Schrattenbach nezajímal o to, jak by měl postupovat v případě, že by se dostal v Římě do problémů se zákonem, ale o to, jak by si měl počínat, pokud by se do takových problémů dostal člen jeho domácnosti a byl by zatčen. Z říšské dvorské kanceláře mu bylo doporučeno, aby držel člena domácnosti podezřelého z nějakého činu doma a aby celou záležitost urovnal s místními orgány. Pokud by se mu to však nepodařilo, bylo by vhodnější poslat takového člověka potají mimo Řím, než vyvíjet k vyřešení celé záležitosti přehnané úsilí. Pokud by ale členové jeho domácnosti či jeho služebníci nebyli přímo předvoláni před soud, nebylo podle říšské dvorské kanceláře nutné se obviněním dále zabývat. Z toho tedy vyplývá nejenom to, že imunita byla samozřejmou pro post kardinála–protektora, ale že se vztahovala přinejmenším také alespoň na část jeho dvora. Schrattenbach mohl v potřebných případech použít patent, který mu uděloval nárok na vynětí jeho osoby z dosahu místní jurisdikce. Patent byl navíc přenosný a mohl být poskytnut i jeho služebnictvu či členům domácnosti. Na

---

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 84–86.

rodinné příslušníky se však nevztahoval, a říšská kancelář proto Schratenbachovi doporučila, aby jim patent neposkytoval. Nejvíce obezřetný měl být Schrattenbach vůči Sant'Offizio, místnímu soudnímu tribunálu, který více než kterýkoliv jiný lpěl na nutnosti zatčení osoby, a to i s ohledem na zmíněné patenty.¹⁴⁵ Otázka diplomatovy imunity byla tedy závislá případ od případu a často záviselo na benevolentnosti místních poměrů a orgánů. Taktéž i její konkrétní vymezení a regulace byly záležitostí postupného a dlouhodobého vývoje.¹⁴⁶

Diplomatický post dále vyslance zbavoval povinnosti cla ze zboží, které si s sebou vezl k místu určení a které by využíval pro potřebou svou nebo svojí domácnosti. Avšak takovéto výhody bylo někdy ze stran vyslanců využíváno k vlastnímu obohacení. Často velké množství věcí, které s sebou vyslanci převáželi, následně na místě prodali. Místní obchodník pak zboží prezentoval jako „židličku pana vyslance“ a prodal ji za vyšší cenu, než mu příslušela, a vydělali na tom jak vyslanec, tak obchodník. Od placení cla byli osvobozeni i císařští a královští vyslanci habsburského panovníka, kterým byla sdělena roční částka, v rámci níž nebyli povinni clo platit. Zda takovýto systém platil i pro kardinála–komprotektora ale říšská dvorská kancelář s jistotou říct nedokázala, a tak zůstalo na Schrattenbachovi, aby si takovou informaci ověřil sám přímo v Římě.¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 54; Bod 15 nadnesený Schrattenbachem a odpověď na něj: *Come se un mio domestico si volesse arrestare, ò sequestare dalla giustizia. Se u'è tal Sospetto bisogna tener L'huomo in casa ed aggiustare il negotio col Governo: Quando però questo non fusse riuscibile ed il fatto inescusabile, Sarà più spediante di mandarlo secretamente fuor di Roma, che d'impegnarsene maggiorm.^{te}* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 110f; Odpověď na bod 16: *Quanto ai Domestici e Servitori attuali non passerà facilm.^{te} il Governo à cittarli, ò pure citati non compariscono. Altro è con i familiari, non essendo sufficiente questo titolo p[er] esimerli dalla giurisdizione ordinaria di Roma, e perciò sara bene, di non dare Simili patenti, che à buona gente, e meglio forse il non darne à nissuno. Maggiore però di tutto deve essere la precautionione rispetto al Sant'offizio, che più d'ogni altro tribunale pretende d'essere autorizzato alle catture Senza quasi Sia riguardo, onde schiavare l'occasione Sarà il più Sicuro.* Tamtéž, fol. 110f, r.

¹⁴⁶ ANDERSON: c. d., s. 53–54.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 55; Odpověď na bod 17: *All'Ambas.^{re} si suppone che viene dato dal Governo una certa somma l'anno per la Sua franchiggia della Dogana, mà non essendo noto precisamente, se i Card.^{li} dependenti godano la med.^a prerogativa, dovrà il Sig.^{re} Card.^{le} pigliarne il positiva informaz.^{ne} à Roma, e stare sù l'esempio degl'altri.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 110r.

Jedním z požadavků, které byly na vyslance během jeho diplomatické mise kladeny, byla schopnost rozpoznání charakteru účastníků, s nimiž jako vyslanec přišel do kontaktu, schopnost vhodně odhadnout danou situaci, v níž se nacházel, a zvolit taktiku, s níž bude před ostatními aktéry vystupovat.¹⁴⁸ To však nebylo cizí ani Schrattenbachovi. Když se v roce 1714 rozmýšlel, zda podat na zasedání konzistoře protest vůči návrhům španělských beneficí kardinála Tremoille v zastoupení Filipa z Anjou, jednou z věcí, na které pomyslel, byla možnost, že takto zvolený krok by mohl rozčlít papeže, což pochopitelně nehrálo ve prospěch vídeňského dvora. Kromě správného odhadnutí situace měl být vyslanec taktéž dobrým pozorovatelem. Potřeba vypozerovat zajímavé skutečnosti spojené s místem diplomatova pobytu byla nedílnou součástí jeho pověření a jinak tomu nebylo ani u Schrattenbacha.¹⁴⁹ Mít „obezřetné oko“ byla jedna z prvních věcí, která mu byla v souvislosti s jeho vysláním k Římu nařízena.

Schrattenbachova (staro)nová agenda

Vyslanec jako zplnomocněnec panovníka se zasazoval o udržování kontaktu mezi státy. Pozice stálého vyslance se zasloužila o nepřerušovaný vztah mezi takovými státy a o udržování kontaktu mezi nimi. Důvody, s jakými byl vyslanec k danému místu vyslán, byly různé; mohlo se jednat o záležitosti spojené s válkou, obchodem, náboženskými konflikty či s dynastickými manželstvími.¹⁵⁰ A tak jako nebyla skrze konkrétní pravidla a normy pevně a jasně vymezena sféra diplomacie, nebyl ani vymezen či omezen rozptyl záležitostí, s nimiž se jeho představitelé dostávali do styku. Spolupráce mezi Schrattenbachem a Gallsem ukázala, že mezi vyslancovu agendu

---

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 23.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 23.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 28–29.

nespadaly záležitosti pouze politické povahy, ale že měl na starost i církevní otázky. Spolu s císařským reskriptem z února z roku 1716, kterým byl Schrattenbach informován o potřebě zastoupit Gallase svou osobou, mu byly předány i písemnosti týkající se Gallasem rozjednaných záležitostí, kterých se měl Schrattenbach nyní ujmout. Škála těchto úkolů byla poměrně pestrá; jednalo se například o podpoření kanonizace Aloise Gonzagy a Jana Nepomuckého, o pomoc při řešení sporu v dědických nárocích šlechtického rodu Lodron, nebo bylo třeba zastat se kostnického biskupa u papežského stolce či dojednat papežskou pomoc ve válce proti Turkům.

Až na koordinaci papežské pomoci v turecké válce se po obsahové stránce náplň Schrattenbachových nařízení velmi nezměnila a také komunikace s vídeňským dvorem probíhala obdobným způsobem. Jako kardinál–komprotektor Germánie a dědičných rakouských zemí byl Schrattenbach urgován nařízeními z říšské dvorské kanceláře v záležitostech komprotektorátu Germánie a rakouskou dvorskou kanceláří ve věcech protektorátu dědičných rakouských zemí. Gallasovo pověření dvojitého vyslance – císařského a královského – obnášelo u papežského dvora reprezentaci Karla VI. jako habsburského panovníka a současně jako císaře Svaté říše římské, přičemž kompetence těchto dvou celků spadaly do samostatných kanceláří - říšské dvorské a rakouské dvorské - stejně tak, jako tomu bylo se Schrattenbachovým komprotektorátem.

Rakouská dvorská kancelář byla ustanovena roku 1620 a stala se nejvyšším správním a soudním orgánem alpských zemí. Vedení diplomatické korespondence začalo pod tuto kancelář spadat od dob vlády Josefa I., s čímž postupně získávala na stále větším zahraničněpolitickém významu. Tento proces by dokonán za Karla VI. v roce 1720, kdy byla v rámci rakouské dvorské kanceláře vytvořena dvě oddělení, každé pod vlastním kancléřem, přičemž první oddělení mělo na starost právě zahraniční věci, a to v plném rozsahu. Z pohledu Schrattenbachova a Gallasova diplomatického

poslání a jejich komunikace s vídeňským zázemím byl vedle říšské dvorské a rakouské dvorské kanceláře důležitý také orgán tajné rady. Tajná rada jako poradní hlas panovníka byla zastoupena všemi nejvyššími úřady a počet jejích členů postupně narůstal a narůstal. Za Leopolda I. čítala tajná rada již na šedesát členů; její zasedání a jednání v plénu bylo tudíž nemožné. Činnost tajné rady se rozpadla do nejrůznějších komisí, konferencí a deputací, z nichž největšího významu nabyla tajná konference ustanovená v roce 1669; předmětem její práce byly právě záležitosti zahraniční politiky. Také ona se - stejně jako tajná rada - ukázala býti nevykonná a rozdrobila se do několika komisí. Za Josefa I. byla tajná konference zrušena a nahrazena sedmi komisemi se stávajícími třemi až pěti tajnými rady. K projednávání zahraničních záležitostí vedených jednotlivými komisemi bývávali přizváni taktéž nejvyšší hofmistr a rakouský dvorský kancléř. Josef I. tajnou konferenci po určité době obnovil a její činnosti využíval i jeho následovník trůnu, Karel VI.¹⁵¹

Kromě výše uvedených záležitostí, které Schratenbach dostal na starost po Gallasovi a s nimiž měl možnost se seznámit, se během Gallasovy nepřítomnosti zabýval i jinými případy. Všechna nařízení, která z Vídně obdržel (a to ať už z říšské dvorské kanceláře či z rakouské dvorské kanceláře) mají společný důvod, s jakým byly Schratenbachovi svěřeny. Jestliže byl v předchozích dvou letech odkázán v rámci plnění císařských nařízení na spolupráci a ochotu oněch „patřičný míst“, pod kterými se nejčastěji skrývaly konzistoř, datarie, kongregace, státní sekretář, papežský nepot a v některých případech i samotný papež, byla to nyní právě postava papeže, která v císařských nařízeních z let 1716 a 1717 rezonuje nejvíce. Roku 1716 se Vídeň potýkala s žádostí o pomoc s řekou Reno, protékající Boloňou, která přináležela k církevnímu státu, a dále protékala modenským vévodstvím. Problém spočíval v tom,

---

¹⁵¹ JANÁK, Jan–HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Dějiny správy českých zemí do roku 1945*. Praha 1989, s. 140–141.

že voda z řeky Reno neměla kam odtékat a ústila do zdejší bažiny. Místní obyvatelé tak byli sužováni častými záplavami, které ničily jejich nízko položené pozemky.¹⁵² Úkol Schrattenbacha spočíval v tom, že měl papeži celou záležitost vysvětlit a přimět jej, aby rovněž papežský nuncius v Boloni začal záležitost řešit a aby se papežský stolec podílel na uhrazení výdajů potřebných k vyřešení problému. Impulz k řešení situace vzešel z mantovského vévodství, které bylo součástí habsburské monarchie a sousedilo s Modenou a Bolognou, tedy s územími, kudy řeka Reno protékala. Ve prospěch tohoto příkazu využil Schrattenbach svých styků s modenským vévodou Rinaldem, s nímž by v písemném kontaktu, a celou situaci s ním řešil. Ostatně písemný kontakt Schrattenbacha s aktéry nařízení, která mu byla z Vídně zasílána, nebyl zřejmě neobvyklý, ba naopak byl k vykonání nařízení nezbytný. Tím, že Vídeň na Schrattenbacha delegovala Gallasův úkol, se de facto ve většině případů zbavovala dalšího podílu na řešení úkolu a vyhrazovala si „pouze“ právo na informaci formou Schrattenbachem sepsané zprávy o tom, jak se celá záležitost vyvíjela.¹⁵³

Přímo na papeže se měl Schrattenbach obrátit se žádostí o schválení nově dosazeného děkana dómského kláštera v Trentu, Johanna Josefa hraběte Trautsona. Hrabě Trautson byl do svého nového postu jmenován díky právu *primariae preces*, kterého požíval císař po svém zvolení. *Primariae preces* ho opravňovalo k obsazení prvního uvolněného obročí na území říše po jeho zvolení císařem, a to ve všech kostelích a kláštorech. Schvalování návrhů obročí sice měla na starost apoštolská datarie, jelikož bylo ale k obsazení postu využito tohoto výhradního práva, podléhalo

---

¹⁵²Císařský reskript z 11. dubna 1716: *Nun haben zwar die Bologneser zu verschidenen mahlen des ihnen daher zugewachsenen shadens mittelseiniger durchshnitt und anderer wasser-gebaue sich zubefreyen gesucht, weilen aber dadurch die Modenesish- und andere dorterumb tieffligende lande in die grösterefahr einer völligen ubershwemmung herathen weren.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1412, inv. č. 3260, sign. SCH5, konv. II, fol. 6f.

¹⁵³ Tentýž reskript: *Daruber bedarff es eines ernstlichen Päbstlichen befolches an den cardinal legatum zu Bologna.* Tamtéž, fol. 6r; Schrattenbach byl během svého pobytu v Římě v písemném kontaktu s tridentským, brixenským, pasovským biskupem a s mnoha dalšími církevními hodnostáři, jejichž záležitosti měl v rámci svého postu kardinála–komprotektora na starost.

jeho schválení rovnou papeži.¹⁵⁴ Role Schrattenbacha jako prostředníka mezi císařem a papežem v otázce konfirmací udělených beneficií nebyla během Gallasovy nepřítomnosti v Římě ničím výjimečným. V případě, kdy papež takto schválil nějaké beneficium, byl Schrattenbach urgován Vídní, aby předal děkovný dopis, osobně poděkoval a uctil jeho osobu. Stalo se tak kupříkladu v říjnu roku 1716, kdy měl Schrattenbach vyjádřit jménem císaře díky za potvrzení kanonikátu v Trevíru. Spolu s reskriptem poslala Schrattenbachovi říšská dvorská kancelář onen děkovný dopis pro papeže, přičemž Schrattenbach si dopis formou kopie uschoval pro své vlastní potřeby.¹⁵⁵

Systém, jakým byla beneficia papežem potvrzována, je dokladem dominantní pozice Karla VI. a jeho dvora v otázce rozhodování o obsazení uvolněných církevních postů. Dosah působnosti Karla VI. v této oblasti byl i mimo právo *primariae preces* značný, a to jak na nejnižších církevních postech, tak i v udělení kardinálských titulů. Podoba verdiktu neležela pouze na panovníkovi; svá rozhodnutí projednával s orgány centrálního správního systému, především pak s tajnou radou a dvorskou komorou, a mnohdy stavěl svá rozhodnutí na jemu poskytnutých informacích od dvořanů, ministrů či tajných radů, kteří se stali spoluúčastníky v rozhodování nejenom v záležitostech udělení beneficií.¹⁵⁶ Výsledné rozhodnutí se pak dostalo do rukou Schrattenbachových; na něm bylo, aby jeho podobu představil u papežského dvora a zajistil jeho bezproblémové schválení. Kladné konfirmaci beneficia ze strany papeže předcházelo

---

¹⁵⁴ Císařský reskript z 1. srpna 1716: *Also Euer Liebden nicht nur dissen zubeförderen, sondern auch gute obacht zutragen haben, damit weg ermelten Canonicats bey der dataria zum Nachtheil Kayel.en precum nichts vorgehomen werden möge.* Tamtéž, fol. 45r; GEMEKKKE, Anton: *Geschichte des adeligen Damenstifts zu Neuenheerse.* Paderborn 1931, s. 217–218. Dostupné z: <http://digital.ub.uni-paderborn.de/ihd/content/pageview/580524>. [cit. 17. 9. 2016].

¹⁵⁵ Císařský reskript ze 14. října 1716: *Euer lbden das original selbst überreichen, und dabey S.er Heyl.t Unser ehrerbietig - und danknehmiges genuth mit mehrmahliger widerhohtung aller und den, und sonderlich des dermaligen standss. Erz-und stijter wie auch sonst nötiger mehrern zuerkennen geben solten.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1412, inv. č. 3260, sign. SCH5, konv. II, fol. 83f, r.

¹⁵⁶ MAŤA: *c. d.*, s. 672–673.

představení daného člověka navrženého na uvolněný post, a to formou dopisu, v němž klíčovou roli hrály zásluhy a počestnost oné osoby a služby jejího rodu panovnickému domu. Bezúhonnost osoby a jejího rodu bývala zpravidla samostatně popsána v příložené písemnosti a měla sloužit jako určité potvrzení vhodnosti člověka na uvolněné obročí.¹⁵⁷ Mezi suplikami určenými císaři, které byly následně delegovány na Schrattenbacha, se objevila mimo jiné žádost tajného rady Karla Wicharda von Breunera, který žádal, aby se jeho císařská výsost přimluvila u papeže za jeho syna, či žádost Johanna Michaela hraběte ze Spauru držícího kanonikát v Trentu, od něž se mezi Schrattenbachovými písemnostmi dochovala jím sepsaná suplika pro císaře, v němž vychvaloval zásluhy svého rodu a v němž žádal jeho „Výsost, aby se ráčila svými dvěma řádky doporučit“ jeho osobu „v Římě u jeho svatosti.“¹⁵⁸

Potvrzení beneficí a vyhovění císařským žádostem bylo vídeňským dvorem vnímáno jako uskutečnění papežské vlídnosti a povinností Schrattenbacha bylo prezentovat před papežem kladné vyřízení císařských žádostí právě jako prokázání „mimořádné laskavosti“.¹⁵⁹ Obsazování uvolněných obročí bylo tedy očividně součástí klientských vztahů vídeňského dvora, v jejichž čele se nacházel samotný panovník Karel VI. Klientské vztahy byly zvláštním typem vztahu, v rámci něhož docházelo mezi oběma zúčastněnými stranami, patronem a klientem, k interakci. Můžeme ho chápat jako oboustranně uzavřenou a zpravidla také neformální dohodu mezi oběma aktéry, která zavazovala patrona, aby svému klientovi poskytl ochranu. Předpokladem vztahu byl samozřejmě ekonomický a společenský kapitál, kterým patron disponoval a který

---

¹⁵⁷ Vyzdvihování ku příkladu hrabě Leopold von Stahrenberg a jeho rodina kvůli uvolněnému kanonikátu dómského kostela v Pasově či Johann Joseph hrabě von Trautson: ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1412, inv. č. 3260, sign. SCH5, konv. II, fol. 186f, r, 45f, r.

¹⁵⁸ Císařský reskript z 1. května 1717: ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1416, inv. č. 3264, sign. SCH9, konv. VI; Dopis od hraběte ze Spauru, bez data napsání: *Prendo l'umilissimo ardore di supplicare ardentem: l'in nata Clemenza della Mta Vra, acciò si degni con due sue benignissime Righe preventivam: l'e raccomandarmi in Roma ad à Sua Sta à finchè la Medema in caso di vacanza [...]*. Tamtéž.

¹⁵⁹ Císařský reskript ze 7. března 1716: *Sie dabey versieherende, dass S. heyligkeit Uns darmit ein absonderliches gefallen erweisen*. Tamtéž.

určoval míru jeho atraktivity jako patrona. Dalším ziskem klienta mohly být vedle ochrany právě společenský či kariérní postup. Pro klientský vztah byla typická klientova vděčnost patronovi a vykonání služeb výměnou za poskytnutou ochranu. Patron a klient nebyli osobami, které by si byly v hierarchickém žebříčku společnosti rovny, a proto ani služby, které si tito navzájem poskytovali, nemohly mít stejnou hodnotu; šlo tedy o vztah nerovný, v němž nebyla patronova ochrana plně vykompenzována.¹⁶⁰ V tomto případě byl poskytovatelem ochrany právě Karel VI., který si ze své pozice mohl s podporou Schrattenbacha dovolit podpořit zájmy svých klientů i u papeže, vůči němuž ho jeho supliky stavěly naopak do podřízenějšího postavení.

Zajímavým způsobem, který měl Schrattenbachovi posloužit jako pomocná ruka při prosazení zájmů a podpoření císařských záležitostí u papeže, byla tzv. *Memoria*. Mezi agendou, kterou Schrattenbach po dobu Gallasovy nepřítomnosti načas převzal, byla i výše zmíněná koordinace papežské pomoci císaři s válkou proti Turkům, a právě zde je možné se se statí *Memoria* setkat.

O tom, že turecká strana chystá další výboje a že chce odčinit karlovičský mír, byla Vídeň zavčas varována svým istanbulským vyslancem. Již na počátku roku 1715 se turecké vojsko hrnulo na Peloponéský poloostrov, který Turci ztratili roku 1699. Podmanili si velkou část zdejších pevností, obsadili Krétu a postupně zatlačovali benátské loďstvo pryč z Egejského moře. Turecké poselstvo k Vídni ujišťovalo Karla VI., že se sultán nehodlá dopustit porušení karlovičského míru a vstoupit na území Habsburků, benátský vyslanec Pietro Grimani se však snažil přesvědčit Vídeň o nutnosti spolupráce proti Turkům, kteří byli podle něj hrozbou pro celou Evropu. Habsburská monarchie a její státní pokladna se ale ještě nevzpamatovala z výdajů, které

---

¹⁶⁰ REINHARD, Wolfgang: *Freunde und Kreaturen. „Verflechtung“ als Konzept zur Erforschung historischer Führungsgruppen Römische Oligarchie um 1600*. München 1979, s. 35.

jí ušetřila válka o španělské dědictví, a státní ministři proto Karlovi VI. doporučovali, aby udržoval s Turky mírový stav tak dlouho, jak jen to bude možné. Stejného názoru byl i vrchní velitel rakouských vojsk, princ Evžen Savojský. Byl si sice jistý, že celá situace nesměruje nikam jinam než k válečnému střetu, ale radil Karlovi VI., aby setrval v neutrálním postavení a snažil se mezi Benátčany a Turky naopak zprostředkovat mír a vytvořený čas využít pro vojenské přípravy v Uhrách.¹⁶¹

Turecký sultán odmítl nabídku Habsburků na zprostředkování míru a benátskému vyslanci bylo sděleno, že pokud Benátky a papežský stolec společně garantují Karlu VI. nedotknutelnost jeho držav na Apeninském poloostrově, pošle do Uher své vojáky. Snahy Turků po dobytí Malty byly impulzem pro Španělsko a Portugalsko, aby se zavázaly vyslat Benátčanům na pomoc své válečné lodě. Říšská knížata se nabídla, že Karlovi pošlou jak peníze, tak muže; panovnické dvory, u nichž měla habsburská monarchie dluhy, přivřely v jejich splácení obě oči. Přípravy na válku byly v plném proudu a již v září roku 1715 se habsburská vojska vydala směrem k Uhrám. Vojenské přípravy a tažení nesly s sebou další vysoké náklady, což znamenalo vypsání mimořádných daní. Papež vydal breve, jež přikazovalo vybrání „turecké daně“, vztahující se i na duchovenstvo.¹⁶² O papežské finanční pomoci byl Schrattenbach informován spiskem, který mu před svým odjezdem do Vídně přenechal vyslanec Gallas. Kromě papežských desátek vybraných na území říše ve prospěch války ustanovil papež taktéž další tři desátky za stejným účelem pro území Apeninského poloostrova a přilehlé ostrovy.¹⁶³ Otázka papežovy pomoci v turecké válce byla natolik

---

¹⁶¹ VLNAS, Vít: *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*. Praha 2001, s. 461–462; POHL, Walter–VOCELKA, Karl: *Habsburkové. Historie jednoho evropského rodu*. Praha 1996, s. 244.

¹⁶² VLNAS: *c. d.*, s. 465.

¹⁶³ *La p.^{ma} che dalla S. S. si concedino le decime Sopra tutti li beni Ecclesiastici tanto Secolari, quanto Regolari esistenti in qualsisia parte de dominii della S. M. [...]. In oltre avendo stabilito la S. S. p[er] li gravi bisogni della presente guerra contro il Turco d'imporre tre simili decime sopra tutti li beni ecclesiastici tanto secolari, quanto Regolari dell'Italia, e Isole Adiacenti, come appunto fece il predetto*

důležitým úkolem, který měl Gallas a následně Schrattenbach na starost, že Gallas nechal pro Schrattenbacha před svým odjezdem sepsat veškeré kroky, které v této záležitosti již podnikl.¹⁶⁴

Na jaře roku 1716, přesněji 13. dubna, byla mezi Vídní a Benátkami podepsána spojenecká smlouva odkazující ke své předchůdkyni, Svaté lize, založené pod záštitou papeže Inocence XI.¹⁶⁵ O této skutečnosti byl Schrattenbach Vídní samozřejmě informován a měl k dispozici i kopii oné uzavřené smlouvy. Bylo pochopitelně vysoce žádoucí, aby měl diplomat přehled o aktuální, a to nejen politické situaci země, která ho vyslala na misi, a o důležitých událostech země se týkajících. Přehled o dění doma byl základem pro úspěšné zastupování vídeňského dvora a hájení jeho zájmů, neboť jenom dobře informovaný diplomat mohl disponovat obratnými a pohotovými reakcemi nezbytnými při vyjednávání. Ostatně již dříve byl Schrattenbach informován o významných momentech spojených s monarchií; Vídeň mu zasílala informace ohledně probíhajících mírových jednání, která provázela konec války o španělské dědictví, či zprávy o narození panovníkových dětí Leopolda Jana a Marie Terezie. Nejdůležitějším nařízením v otázce války s Turky, kterému se Schrattenbachovi z Vídně dostalo, bylo získat od Klementa XI. finanční podporu a přesvědčit ho, aby také on přistoupil ke spojeneckému paktu Vídně a Benátek. Tímto se Schrattenbach zaobíral několik měsíců, až se to nakonec v lednu roku 1717 povedlo. Po praktické stránce to pro Schrattenbacha znamenalo domlouvání a absolvování papežských audiencí a snahu přesvědčit ho k protiturecké podpoře. Právě při této příležitosti Schrattenbach nejspíš využil onu *Memoria*, jež obsahovala seznam papežů a způsob, jakým se zasloužili v boji proti

---

Innocenzo XI. in occasione della passata Guerra. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1419, inv. č. 3267, sign. SCH12, konv. XI.

¹⁶⁴ Spisek bez názvu a data, uveden větou: *Tre istanze sono state fatte dal Sig. Ambasciatore a S. S. in nome della Maestà dell' Imp. re sul punto della guerra contro il Turco.* Tamtéž

¹⁶⁵ VLNAS: c. d., s. 465.

tureckému nepříteli: „Inocenc VIII. najal roku 1485 muže a poslal je proti Turkům [...], Pavel roku 1535 vystrojil na své náklady devět galér [...] ke službě Karlu V. [...].“¹⁶⁶ Informace o papežích zainteresovaných do válečné pomoci proti Turkům mohl Schrattenbach využít při vyjednávání s papežem, aby mu demonstroval tradici jeho předchůdců v bojích proti nim.

Jestliže se po obsahové stránce Schrattenbachem přijatá nařízení z vídeňského dvora - s pomínutím turecké války - příliš nelišila od těch, která mu byla svěřena během prvních dvou let jeho římského pobytu, pak se nabízí otázka, v čem spočíval zásadní rozdíl mezi službou Schrattenbacha Karlu VI. a službou vyslance Gallase a čím byla Schrattenbachova služba zásadní či významná. Vyslanec představoval na poli diplomacie zástupce panovníka, z jehož pověření byl vyslán k určitému místu. Byl de facto jeho zosobněním a jednal v jeho zastoupení a jeho jménem. Post císařského a královského vyslance u papežského stolce obnášel především (a mimo jiné) jednání s důležitými postavami papežského dvora a vykonávání audiencí u papeže, s nímž se snažil jako zástupce Karla VI. udržovat dobré vztahy a řešit aktuální otázky. Vedle něho pak účinkoval na papežském dvoře kardinál-komprotektor, který byl k papežskému stolci poslán, aby udržoval dobré vztahy mezi vídeňským a papežským dvorem, aby pomáhal tyto dobré vztahy vytvářet a aby referoval o dění v kurii, především apoštolské datarii. Přestože byly jeho úkoly rozmanité, tím úkolem, který vystupoval mezi

---

¹⁶⁶ Memoria součástí Schrattenbachova dopisu z 28. března 1716 do Vídně: *Innocenzo Ottavo del 1485 assoldò genti, e le mandò contro li Turchi avendo spesi piu di S. m/150. Paolo del 1535 armò nove Galee a Sue spese in Genova, a le uni colle Sue tre con aver date l'une a l'altre a Carlo V p servirsene, come se ne servui p l'impresa di Tunisi, e p scacciare i Corsari Turchi, che infestauano l'Italia, e gli confesse le decime p o regni di Spagna: dopo dell'Anno 1538. fece lega colle Imp.re Sud.p e con i Veneziani, e ui pose 36. Galee p Sua Parte. Pio V. P le Guerre d'Ungaria dell'anno 1507. diede all'imperatore novanda mila ducati, e gliene promise cinq.ta altei mila l'anno finche durava la Guerra conto Solimano, e gli accordò le decime. Dopo, e dell'anno 1570. formò le gran lega con Fililppo 2.do, Veneziani e Maltesi coll' aver messa in Mare l'armata Navale, che è notoria, della quale fu sconfitta la Turchessa alli Curzolari. Clemente VIII. Del 1600 diede denari all'imperatore p la guarra d'Ungheria e del 1661. Vi mandò mille Caualli, sotto il Comando di Gio. Fran.co Aldobrandini di lui Nipote. HHSStA, Rom Korrespondenz 98, fol. 21f, r.*

ostatními nejvíce do popředí, bylo navrhování beneficí v konzistoři. V případech, které si to žádaly, vystupoval jako národní kardinál proti počínání ostatních členů kardinálského kolegia, aby zabránil poškození jména císařského a královského majestátu. Stejně jako Gallas navštěvoval papeže na audiencích, ale ve srovnání s vyslancem Gallasem to nebývalo tak často. Jeho doménou byla „patříčná místa“, a Schrattenbach tak spíše jednal v pozadí, ne však ve smyslu významovém. Spíše než jako zástupce Karla VI. by měl být z povahy nařízení, která vykonával, a své činnosti vnímán jako obhájce císařských a královských zájmů a císařské a královské cti, za niž se stavěl v prostorech konzistoře i mimo ně, především však v prostoru politiky vedené ostatními kardinály, zmítanými zájmy jiných politických vládců. Při převzetí Gallasovy agendy nelze opomenout, s jakou podrobností byl především v záležitostech turecké války Schrattenbach obeznámen s úkoly, které na něj čekaly. Nebyla mu předána pouze Gallasem přijatá a vyřizovaná nařízení, nýbrž i Gallasovy postřehy a popis kroků, které podnikl, což muselo Schrattenbachovi při řešení tak delikátní záležitosti jistě přijít vhod.

Ve svém jednání a rozhodování, jak jednat, však Schrattenbach nebyl samostatný a čekal na vídeňské instrukce, což se nezměnilo ani v době, kdy v Římě zastupoval Gallase. Myslím si, že si mohu dovolit abstrahovat z jednoho příkladu na všechny a říct, že se Schrattenbach vyloženě musel chovat podle jemu doručených instrukcí, v důsledku čehož by se dalo polemizovat nad mírou Schrattenbachovy aktivní účasti ve vytváření vídeňské politiky, která vycházela převážně z centrálního ústrojí – z císařského a královského vídeňského dvora.¹⁶⁷

---

¹⁶⁷ Císařský reskript z 28. dubna 1716: *Wan aber gleichwohl sich dorthin begeben so hetten Euer lieb alsdan umb Instruction anhero zushreiben, und unter de Entshuldigung dz Sie selbe vorher müssen.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1412, inv. č. 3260, sign. SCH5, konv. II, fol. 180f.

Ceremoniální instrukce pro císařského vyslance u papežského dvora

Schrattenbach přijel do Říma z moci jemu svěřené funkce kardinála-komptotektora, skrze niž měl jako národní kardinál hájit zájmy císařského a královského dvora Karla VI. Stejně jako vystupování vyslance Gallase bylo i to jeho podřízeno ceremoniálu papežského dvora. I přesto, že se Schrattenbach mohl právem nazývat diplomatem, řídil se jako kardinál ceremoniálními pravidly vlastními kardinálskému kolegiu, tedy alespoň do té doby, než vyslanec Gallas opustil na čas město. Původ ceremoniálních instrukcí, kterými se řídil Gallas jako císařský a královský vyslanec na římském dvoře, je nutno hledat už u jeho předchůdců: Od roku 1691 pobýval v Římě jako vyslanec Leopolda I. Antonín Florián z Lichtenštejna, jehož komorník hrabě Nappi sepsal pro potřeby tohoto pobytu právě ony ceremoniální instrukce pro vyslance na římském dvoře. Těmito instrukcemi se pak řídili i další vyslanci, mezi nimi i Gallasův předchůdce Leopold Joseph von Lamberg a nakonec i samotný Gallas.

Ceremoniál jako prostředek k prezentaci důstojnosti a svrchovanosti panovníka nesměl postrádat momenty jeho glorifikace, časové a prostorové ohraničení účastníků a demonstraci vztahu panovníka (papeže) a nejvyšších úředníků. Systém, který dával skrze přesné načasování jednotlivých momentů ceremoniálu a jeho prostorové uspořádání najevo hierarchické postavení účastníků, vytvářel častou potřebu či snahu diplomatů pozvednout prestiž svého pána, a tak mnohdy balancovali na hraně přípustnosti, mnohdy ji však také překračovali. Ceremoniál však nebyl omezen pouze na demonstraci dynastické moci, a lze ho proto hledat nejenom na panovnických dvorech, ale také v armádě, ceších či církvi.¹⁶⁸

Ceremoniální instrukce vytvořené hrabětem Nappim věnují logicky vedle

---

¹⁶⁸ DUINDAN, Jeroen Frans Jozef: *Vienna and Versailles : the courts of Europe's dynastic rivals 1550 – 1780*. Cambridge 2003, s. 181–183.

veřejného vjezdu diplomata, jeho audience u papeže, návštěvy kardinálského kolegia a nespočtu dalších návštěv velkou pozornost událostem spojeným s liturgickým rokem. Účast diplomata na místních ceremoniích a rituálech byla nesmírně důležitá, neboť skrze ni projevoval uznání suverenity toho, u něhož se jako diplomat nacházel.¹⁶⁹ Co však všechny body ceremoniálních instrukcí spojovalo, je právě důraz kladený na přesnost ohledně pravidel zabývajících se prostorovým uspořádáním. Šlo o hru s detaily, v níž jeden malý přešlap mohl strhnout velký poprask. Svou roli v ceremoniálu měly i takové věci jako typy židlí a jejich rozestavení, způsob otevření dveří (otevřeno jedno křídlo či obě dvě), typ a umístění stolů a oken, či místo, odkud byli vítáni hosté.¹⁷⁰

Všechny tyto prvky ceremoniálu byly jeho komunikačním prostředkem, místo slov byly důležité pohyby, gesta či právě prostorvé uspořádání. Neverbální komunikace se uskutečňovala na dvou úrovních, a to skrze řeč těla a skrze okolnosti, do nichž byl ceremoniál zasazen. Určující byla pozice těla, gesta nebo tón hlasu, které mohly nést důležité poselství. Řeč těla mohla být účastníky sice vyložena v nesprávné rovině, ale složitý systém pravidel, který řídil chování účastníků, možnost nedorozumění snižoval a zároveň podpořil význam těch zpráv, které byly vysílány úmyslně. Okolnosti ceremoniálu pak byly mnohly výsledkem fyzické dispozice okolí, v němž se ceremoniál odehrával, a tak rozdělení sálu na dvě stejné zóny mohlo být využito jako znak rovnosti účastníků obou stran.¹⁷¹ V ceremoniálních instrukcích pro císařského vyslance u papežského dvora hrálo v tomto směru velkou roli právě postavení, z něhož byli hosté přijímáni, způsob, jakým se s hostem loučilo, a kým a kam byli hosté doprovázeni. Tyto okolnosti hráli roli jak u všech návštěv typu papežských audiencí, tak i u setkání s místní aristokracií. Nebylo opomenuto ani pohoštění hostů: V den první oficiální

---

¹⁶⁹ ROOSEN, William: *Early modern diplomatic ceremonial: A system approach*. The Journal of Modern History 52, 1980, č. 3, s. 473. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1876928>. [cit. 22. 9. 2016.].

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 185.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 466–467.

audience u papeže se v paláci vyslance shromáždili všichni ti, kteří mu chtěli vyjádřit svoji podporu, a na služebnictvu bylo, aby je náležitě pohostilo vodou a čokoládou.¹⁷² Každá návštěva měla svá vlastní pravidla v závislosti na tom, kdo byl hostem a při jaké příležitosti se návštěva konala. Do stejné hierarchické kategorie spadali kupříkladu královští residenti v Římě, vyslanci Malty, Boloně a Ferrari, jiná pravidla zase platila pro pány kardinály či pro návštěvu dam. Rozdílná pravidla panovala i mezi návštěvami, které vyslanec přijal a které sám vykonal. Vše se řídilo podle toho, jakou osobu měl vyslanec navštívit. Koňská výstroj, počet spřežení, sestava a velikost doprovodu, to vše našlo v ceremoniálu své důležité místo. Při odchodu z návštěvy se zase rozlišovalo, kam až bude návštěva hostitelem doprovázena a zda se ode dveří dojde pěšky, či dojede na koni.¹⁷³

Rozhodující roli v ceremoniálu hrála taktéž architektura, neboť i stavby a prostory města spolu s interiérem budov měly symbolický význam, měly schopnost rozčlenění ve smyslu vyloučení nebo naopak propojení, jež byly podstatnými prvky ceremoniálu. Lze tedy hovořit o hranicích, které je architektura schopna vytvářet. Specifické místo ve vytváření hranic příslušeno branám, věžím a dvěřím.¹⁷⁴ Brána byla velmi důležitým symbolickým prvkem, především na počátku diplomatovy mise. Již výše bylo možné postřehnout důležitost, s jakou bylo přistupováno k vjezdu diplomata do místa určení. I v případě Schrattenbacha následovaly po jeho příjezdu do Říma přípravy spojené s oficiálním vjezdem, který nenabýval jen významu ve smyslu geografického dosáhnutí určitého horizontu, nýbrž i oficiálního zahájení jeho komprotektorského postu. Veřejný

---

¹⁷² [...] *tutti qualli, che verando à favorire il Sig.^{re} Ambasc.^{re} ed à questi li si daranno rinfreschi d'acque e ciocolate in abbondanza.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 38f.

¹⁷³ *Visite cha fà il signor ambasciatore.* Tamtéž, fol.53r–55f.

¹⁷⁴ SCHÜTTE, Ulrich: *Stadtter und Hauschwelle. Zur rituelen Bedeutung architektonischer Grenzen in der frühen Neuzeit.* Residenzenforschung. Zeremoniell und Raum : 4. Symposium der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, veranstaltet gemeinsam mit dem Deutschen Historischen Institut Paris und dem Historischen Institut der Universität Potsdam, 6, 1997, s. 305–306.

vjezd branou symbolizoval zhmotnění císařova pověření a jeho zájmů, které měl Schrattenbach v Římě hájit; tím, že se neodehrával inkognito, nýbrž za přítomnosti diváků, nabyla jeho přítomnost ve městě na skutečnosti a jeho příjezd se tak stával vizualizací jeho autority pro lid.

Dalším způsobem, jak nahlížet na bránu, je zahrnout ji do obytného komplexu – vnější brána rezidence, vnitřní brána rezidence, vchod do rezidence a dveře uvnitř interiéru získávaly na významu díky své vzdálenosti a schopnosti rozdělit prostor na jednotlivé zóny s různými pravidly. Instrukce hraběte Nappiho takové zóny plně repektují. Při návštěvách, které vyslanec vykonává, je kladen důraz na to, jakým způsobem překoná vyslanec vzdálenost od kočáru k hlavním dveřím rezidence (na koni nebo pěšky), z jakého místa bude přivítán a kde se sejde s hostitelem.¹⁷⁵ Ostatně význam dveří vyšel do popředí také v popisovaných povinnostech kardinála během mší sloužených v jeho rezidenci nebo v titulárním kostele. Brány a dveře byly jakoby zvláštním právním teritoriem, po jehož překročení bylo nutno dodržovat předpisy majitelů či obyvatelů domu. Prostor dveří byl místem, kde mohla být chráněna nebo naopak poškozena jejich čest. V liturgii byl pak práh a k němu se pojící prostor dveří brán jako zvláštní místo, které prošlo při svěcení kostela očišťovacím rituálem.¹⁷⁶

Ceremoniál, skládající se z velkého množství symbolů legitimizujících moc těch, kteří v něm vystupují, je možné vnímat z širšího úhlu pohledu jako klíč ke změnám ve způsobu vyjadřování moci. V současné historiografii převažuje teze, že ačkoliv se může zdát, že římské ceremonie a rituály jsou prodchnuty opakováním a nehybností symbolů a gest, které jsou jejich součástí, mohou být obecně ukazatelem raně novověké

---

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 306; *Visite cha fà il signor ambasciatore*. ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 53r–55f.

¹⁷⁶ SCHÜTTE: *c. d.*, s. 316–317.

diplomacie a politické kultury.¹⁷⁷ Klasický přístup k ceremoniálu je postaven na několika předpokladech: ceremoniální chování bylo standardizovaným a pečlivě řízeným pravidlem, jehož vývoj byl strojový a bylo vždy možné předem očekávat jistý výsledek. Na příkladu Nappiho ceremoniálních instrukcí lze vidět, jak různé státy a jejich zástupci a představitelé mají právo na jiné chování a pocty ze stran císařského vyslance. Dalo by se tedy říct, že takové kastování je dokladem důležitosti a statutu zemí, avšak pozice státu a jeho pořadí v mezinárodní hierarchii byly dány ve velké míře také historickou tradicí. Pozici konkrétního státu je proto nutné hledat v proměnách napříč desetiletími, které však není možné zachytit pouze v ceremoniálních instrukcích hraběte Nappiho.¹⁷⁸ Pokud má ceremoniál sloužit jako ukazatel vztahu mezi státy i v krátkém časovém měřítku, je nezbytné vědět, co se běžně v takovém ceremoniálu očekávalo. Tímto ukazatelem mohlou být právě ony ceremoniální instrukce a odklon od nich by pak byl klíčem pro poznání změn v krátkém časovém období.¹⁷⁹

Schrattenbachova sebe(re)prezentace u papežského dvora

Nyní je na místě položit si otázku, jaký význam mohou nabýt ceremoniální instrukce a s nimi spojené ceremonie a rituály papežského dvora optikou této práce, která se snaží o zasazení Schrattenbacha do soudobé diplomacie vedené vídeňským dvorem u papežského dvora a především o pochopení jeho činnosti jako národního kardinála, hájícího zájmy svého pána, Karla VI. Myslím si, že odpovědí je další otázka.

---

¹⁷⁷ Zastáncem této teze je ku příkladu FOSSI, Irene: *Court and city in the ceremony of the Possesso in the sixteenth century*. In: SIGNOROTTO, Gianvittorio–VISCEGLIA, Maria Antoinetta (eds.): *Court and politics in papal Rome, 1492–1700*. Cambridge 2002, s. 31–52; Irene Fossi se v článku vymezuje vůči pohledu Paola Prodiho, který podtrhuje složitost objevení změn v jednotlivých symbolech ceremonií v rocesu legalizace moci, jejímž základním ukolem je podle něj představa neměnnosti: PRODI, Paolo: *The papal prince. One body and two souls: the papal monarchy in early modern Europe*. Cambridge 1987, s. 45.

¹⁷⁸ Nad standardním přístupem především sociálních věd k ceremoniálu a relevantnosti těchto přístupů se zamyslel ROOSEN, William: *c. d.*, s. 452–76; Tamtéž: 454–460.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 465.

Přesněji otázka předchozí, již vyřčená a ponechaná až doteď bez odpovědi, zajímavější se o to, zda Schrattenbachovo zastupování vyslance Gallase po dobu jeho nepřítomnosti v Římě ovlivnilo nejenom povahu a míru jeho zainteresovanosti v nařízeních delegovaných Karlem VI, nýbrž i jeho zdejší pozici v situacích, jako byla jednání spojená s plněním vídeňských nařízeních a také veřejné ceremonie, v nichž vyslanci a kardinálové–komprotektorovi příslušelo rozdílné místo. Pozice Schrattenbacha, jak vyplynulo výše, byla během ceremonií papežského dvora vázána na jeho kardinálskou hodnost, a proto se ceremoniím a svátkům měl účastnit po boku papeže jako člen kardinálského kolegia, nikoliv jako zástupce císaře, kterým jako národní kardinál byl.

Pozice císařského vyslance na papežském dvoře se tradičně nacházela v bezprostřední blízkosti postavy papeže. Již Lunardo posadil ve své *Relatione della corte di Roma* v otázce přednosti panovníků u papežského dvora na první místo císaře, a to na základě papežského ceremoniálu Julia II. z roku 1504.¹⁸⁰ Jeho postavení se po následující dvě staletí nezměnilo. Před převzetím vyslaneckého postu v Římě byl Gallas informován, že se jeho místo během ceremonií nachází mezi gubernátorem Říma a vicecamerlengem, nebo po pravici hodnějšího z nich, tak „jak se prokazuje ve všech denících nejvíce pečlivých a pravdomluvných maestrů ceremonie a v mnoha tištěných zprávách kavalkád, procesí a dalších slavnostních obřadů, právě tak jako v té od Giovanniho Teodora Springera v jeho *Roma nuova* vytištěné roku 1660 ve Frankfurtu, [...], která o přednosti říká: 1. kardinálové, 2. gubernátor, 3. císařský legát, 4. senátor Říma, 5. královští legáti“.

Spory o místo během ceremonií byly jejich nedílnou součástí, a proto zde tedy byla ze strany vídeňského dvora snaha se takovýmto sporům vyhnout. Spis pod označením *Litera B*, který byl přílohou ke Gallasovým instrukcím, je toho příkladem a

---

¹⁸⁰ LUNARDO: *c. d.*, s. 237.

obsahuje, dalo by se z dnešního pohledu říct, citaci díla, na něž je ve spise odkazováno. Vedle názvu relace a jména jejího autora je zde totiž uvedena také konkrétní kapitola a srana, na níž se citace nachází.¹⁸¹ *Roma nuova* však nebyla jedinou autoritou, na niž *Litera B* odkazovala. Jak spis dále informuje, postavení a přednost vyslance a gubernátora byly takto stanoveny také v papežských dekretch Pia V. a Řehoře XIII. Řehoř XIII. tak učinil v tajné konzistoři a daná přednost byla akceptována císařskými vyslanci.¹⁸²

K čemu však mohlo dojít a také došlo, bylo spojení hodnosti gubernátora a vice-camerlenga v jedné osobě. Od roku 1698 do roku 1719 zastával obě funkce jeden muž, kardinál Giambattista Spinola, kterého je možno stylizovat do postavy ceremoniálního poradce vídeňského dvora. Na základě jeho pozorování a pozorování kardinála Johannese von Goese se měl vyslanec v situaci, jako byla tato, řídit stylem, který kardinálové vporozovali během papežské kavalkády Inocence XII. v roce 1692, kdy císařskému a benátskému vyslanci náleželo místo po boku římského gubernátora a vice-camerlenga v jedné osobě. Vypozorovaná ceremoniální přednost se ve stejné podobě udržela během celé ambasády císařského vyslance Antonína Floriána z Lichtenštejna, a bylo tedy doporučeno se jí držet i nadále. Nelze tedy říct, že by ceremoniál papežského dvora a jeho pravidla byly neměnnými jednotkami bez možnosti změny. Naopak se celý ceremoniální mechanismus jeví jako pružný a schopný se přizpůsobit nastalým situacím, které měly vliv na uspořádání předností v ceremoniálu, v důsledku čehož bylo nutné ho upravit „tak, aby se celý ceremoniál zjednodušil a aby se odstranily všechny

---

¹⁸¹ Příloha ke Gallasovým instrukcím z roku 1713 označená jako *Lit. B: Come si prova da tutti i Diarii de Maestri de ceremonie più attenti e veridici, e da tante relationi stampate di Cavalcate, processioni ed altre fonzioni solenni, e precisamente di quella di Giovanni Teodoro Springero Tedesco nella Sua Roma nuova stampata in Franckfort nell'anno 1660, qualle dice [...] p[rimo] Cardinales. 2. Gubernator. 3. Legatus Imperatoris. 4. Senator Romae. 5. Legati Regii.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 60f; Více informací o autorovi a jeho díle se však nepodařilo dohledat.

¹⁸² *Lit. B: Qual possesso di precedentia del d.º Governatore viene assistito da Decreti de Sommi Pontefici Pio 5.º, e Gregorio 13.º l'ultimo de quasi fù fatto in Concistoro intimito ed accettato dagl'Ambasciatori Regii, come si giustifica da più Cerimoniali.* Tamtéž, fol 60f.

druhy strastí“. Změny však musely být akceptovány rovněž papežskou stranou; k jejich akceptaci měly pomoci právě odkazy na nový styl, vypozerovaný kardinálem Spinolou a Goesem, který měl sloužit jako nové pravidlo k ceremoniální přednosti na papežském dvoře.¹⁸³

Záležitost pevnosti ceremoniálu a jeho pravidel rezonovala již ve Schrattenbachem nadnesených otázkách nad instrukcemi pro vyslance Gallase, z nichž plyne, že se papežský dvůr vyznačoval svojí pevností. Císařská dvorská kancelář sdělila tuto informaci Schrattenbachovi, neboť ten měl obavy, že by papež mohl projevit francouzským vyslancům či kardinálům odlišnou náklonnost než jeho osobě. Na co však kancelář Schrattenbacha dále upozornila, byla papežova volná ruka mimo ceremoniál, kdy byl papež v projevování osobní náklonnosti vlastním pánem, a záleželo tedy na tom, kdo se mu líbil a kdo ne.¹⁸⁴ Za normálních okolností byl ceremoniál papežského dvora typický svou pevností, avšak v případech, které to vyžadovaly, ukázal svou schopnost pružně se přizpůsobit nastalé situaci. V tomto případě nešlo o dlouhodobý a pozvolný vývoj, nýbrž o okamžitou reakci, která byla díky propojení funkcí římského gubernátora a vicecamerlenga v jedné osobě nezbytná.

Ke stanovení, jaké místo náleželo Schrattenbachovi v rámci papežského ceremoniálu během Gallasovy nepřítomnosti v Římě, je nutné podívat se na jednotlivé ceremoniály římského dvora a pokusit se dojít k závěru skrze jejich srovnání. Ačkoliv

---

¹⁸³ *Lit. B: E se bene potrebbe insistere la Sta Sua col fondamento delle ragioni pred.^e del Sud.^o solito Cerimoniale, non ostanti le motivate ultime innovazioni, ad ogni modo per facilitare le cose, e per togliere ogni sorte di amarezza darà mano, che nell'avvenire si tenga lo stile fù concertato dalli Sig.^{ri} Card'li di Goes e Spinola e che fù osservato nella Cavalcata fatta per il possesso di Papa Innocenzo 12.º nel 1692 nella quale gl'ambasciatori Ces.^o, et Veneto, benche ricasassero di tenere in menzo di loro il Governatore di Roma, consentirono, che il med.^o cavalcasse immediatam.^{te} doppo di esso in luogo di maggior vicinanza al Papa, quale stile fù continuato per tutto il tempo dell'ambasceria del Sig.^e principe di Liechtenstein [...]. Tamtéž, fol. 60f, r.*

¹⁸⁴ Bod 4 nadnesený Schrattenbachem a odpověď na něj: *Come nel caso, che fosse aceduta qualche gratia distinta del Papa à Ministri, Ambas.^{ri} e Cardinali Francesi, ò del Duca d'Angio si riguardo il personale come al trattameto e dal Cerimoniale. Odpověď: Non c'è pericolo /:quanto al trattamento:/ stante la notoria tenacità della Corte di Roma nel Cerimoniale, quanto poi alle grazie personali il papa è Padrone e di fame à cui gli pare e piace, benche impedir' à Nemici ogni favore, e perciò tropp'aderenza in Corte sii regola prudentiale ed i Servizio del Padrone. Tamtéž, fol. 108f, r.*

rozdíly mezi pravidly pro kardinály a císařské vyslance vykazuje už samotná papežská audience, není možné kvůli absenci pramenů popisujících Schrattenbachovu audienci u papeže během let 1716 a 1717 říct, zda se pro Schrattenbacha změnily ceremoniální instrukce, kterými se měl během audience u papeže řídit.¹⁸⁵ Jinak tomu bylo ale v případě ceremonií spojených s německým národním kostelem Santa Maria dell'Anima, který byl za běžných okolností v péči císařského vyslance. Ještě v červnu 1715 nechal Gallas v rámci oslav Corpus Domini oběhnout po Římě pozvání na mši v kostele Santa Maria dell'Anima, po níž uspořádal pro preláty a šlechtice, kteří mu během jeho ambasády projevovali svoji přízeň, banquet. Následující rok, tedy v době, kdy pobýval Gallas ve Vídni, bylo pozvání na mši v režii Schrattenbacha. Události jako tato navíc otevíraly další prostor, na němž mohlo docházet k projevu frakcí uvnitř kolegia kardinálů. Jak totiž informují *Avvisi*, mše v Santa Maria dell'Anima se zúčastnilo 19 kardinálů, zatímco mše probíhající ve francouzském národním kostele San Luigi v tentýž den u stejné příležitosti se zúčastnili kardinálové čtyři, a to právě přívrženci francouzské frakce, kardinálové Gualtieri, Tremoille, Acquaviva a kardinál Ottoboni.¹⁸⁶ Kromě toho, že tato mše dokazuje, že Schrattenbach na sebe převzal i povinnosti spojené s ceremoniemi papežského dvora, dokládá i nestabilní pohoda kardinálských frakcí uvnitř kolegia. Jestliže se Schrattenbach na konci roku 1713 vyslovil v otázkách nad Gallasovými instrukcemi k provídeňské frakci jako k uskupení čítajícímu malý počet členů, lze jasně vidět, jak závrtně se situace během několika let mohla proměnit.

Santa Maria dell'Anima byla taktéž místem, kde měl vyslanec v případě

---

¹⁸⁵ Císařský vyslanec musí před papežem pokleknout a políbit jeho chodidlo, během audience pak sedí na židli bez opěradel a nesmí mít na hlavě pokrývku. Kardinál až na výjimky během audience před papežem nepokleká a nemusí ani políbit jeho chodidlo. Během audience sedí na židli s opěradly a může si nechat na hlavě pokrývku.: Ceremoniál pro císařského vyslance ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 48f.; LUNARDO: *c. d.*, s. 128–129.

¹⁸⁶ *Avvisi*, sv. 32, 29. června 1715, s. 114; Tamtéž, sv. 33, 20. června 1716, s. 113.

vítězství Svaté říše římské národa německého nad Turky nechat sloužit mši na znamení onoho vítězství. K uspořádání mše však musel nejdříve požádat papeže nebo kardinála padrone o svolení a až po jeho obdržení mohl vyslat kavalíra, jehož úkolem bylo pozvat na mši celé kardinálské kolegium.¹⁸⁷ Za normálních podmínek by se tedy Schrattenbach zúčastnil mše jako jeden ze členů kardinálského kolegia, jeho nové povinnosti ho ale v roce 1716 postavily do jiné role. Koncem července roku 1716 překročili Turci řeku Sávu a mířili směrem k Petrovaradinu. Na začátku srpna se obě vojska střetla na bojišti a Turci zde začali budovat polní opevnění. Netrvalo dlouho a odehrála se první velká bitva probíhající turecké války.¹⁸⁸ O vítězství Vídně v tomto střetu se Schrattenbach dozvěděl zprávou, kterou mu předal poštovní kurýr 15. srpna. Na počest vítězného střetu nechal Schrattenbach sloužit v Santa Maria dell'Anima mši, tak jak to ukládaly ceremoniální instrukce císařskému vyslanci. Mše, k jejíž příležitosti byla Santa Maria dell'Anima okázale vyzdobena, byla večer následována ohňtroji a světelnými iluminacemi. O rok později, v září roku 1717 u příležitosti oslav vítězné bitvy u Bělěhradu, bylo již uspořádání mše v Santa Maria dell'Anima v režiji vrátivšího se vyslance Gallase.¹⁸⁹ Neslavila se však pouze aktuální vítězství císařských vojsk nad Turky, nýbrž také vítězství minulá, tak jako tomu bylo v lednu roku 1718 v kostele San Bernardo alla collona Traiana. Na počest úspěšného ubránění Vídně v roce 1683 proti tureckému obležení se v tomto kostele slavila na Gallasovy náklady mše.¹⁹⁰

Pozice Schrattenbacha v ceremoniích papežského dvora během doby, kdy vykonával agendu vyslance Gallase, lze zachytit také prostřednictvím ceremonií

---

¹⁸⁷ *Capella Cardinalizia fù in occasione di qualche Victoria dell' Armi Cesaree ottenuta contro il Turco, die cui il S:^{re} Amba:^{re} deve chiederne licenza al Papa, ò Sup Card:^{le} prone: havuta la licenzia si manda un Gentilhuomo à tutt' il sagro Collegio invitandolo à Capella, e quando le Corone stiino in pace, non s'eccezzua veruno.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I, fol. 45r, 46f.

¹⁸⁸ VLNAS: c. d., s. 467–468.

¹⁸⁹ *Avvisi*, sv. 33, 19. září 1716, s. 174; Tamtéž, sv. 34, 4. září, s. 160.

¹⁹⁰ *Diario ordinario d'Ungheria*, 3, 1718, č. 128, s. 11–12.

spojených s narozením potomků Karla VI, Leopolda Jana a Marie Terezie. 13. dubna 1716 se habsburskému panovnickému páru narodil Leopold Jan, rakouský arcivévoda. Schrattenbachovi byla tato radostná zpráva sdělena hned třikrát, a to dopisem z rakouské dvorské kanceláře, z císařské dvorské kanceláře a dopisem od vyslance Gallase, který - jak sám psal - „se nestihne do Říma vrátit, aby Schrattenbachovi popsal jásot, který po narození Leopolda Jana ve Vídni zavládl“.¹⁹¹ Přibližně dva týdny po narození Leopolda Jana se Schrattenbach vydal v doprovodu své dvorany, kardinálů a královských vyslanců na audienci k papeži, aby mu onu zprávu oficiálně oznámil. Po audienci nechal Schrattenbach rozeslat zprávu o narození arcivévody po místích římských dvorech a navečer a po následující dva dny zavládly v jeho paláci oslavy, opět doprovázené ohňostroji a světelnými iluminacemi. Současně byly také v Santa Maria dell' Anima zahájeny přípravy k celebrování mše na počest arcivévodova narození, která se odehrávala - jak jinak než v překrásně zdobených kulisách kostela.¹⁹²

Zuberovy *Osudy moravské církve* informují o tom, že Schrattenbach dotoval prostřednictvím financí z olomouckého biskupství fond v Římě pro zchudlé šlechtičny. Zuber tato svá tvrzení nestaví na konkrétním pramenném základě, avšak díky dochované Schrattenbachově korespondenci je možné toto tvrzení pramenně podložit. Důkazem toho jsou dopisy, jejichž hlavním motivem je žádost adresovaná Schrattenbachovi s cílem získat finanční podporu pro konkrétní zchudlou dívku. Forma těchto dopisů je velmi podobná a na jejich začátku je možné se seznámit s dívkou, jíž měla být poskytnuta podpora v nouzi. Jedním ze tří případů byla „Maria Maddalena Carena, chudá svobodná panna ve věku 24 let, sirotek bez matky jsoucí,“ která skrze

---

¹⁹¹ Dopis z 23. května 1716: *Ho goduto sommamente dell'universale aula marione con cui si è applaudita cossi la gran nuova della nascita del nostro Sermo Infanto. Io non torno ad esprimere a V. E. il giubilo, che ne ho provato, perche può ben Ella argomentarlo dal Suo, non potendo non incontrarsi nostri sentimenti in un successo si fortunato [...].* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1419, inv. č. 3267, sign. SCH12, konv. XI.

¹⁹² *Avvisi*, sv. 33, 2. květen 1716, s. 85; Tamtéž, sv. 33, 16. květen, s. 93.

prostředníka (autora dopisu) žádala Schrattenbacha o finanční podporu. Datum napsání těchto tří dopisů sice není známo, ale díky objevujícím se zmínkám o narození Leopolda Jana se dá usoudit, že se tak stalo nejdřív právě v dubnu roku 1716. Jak vyplývá již z oněch dopisů, rozhodl se Schrattenbach u příležitosti narození Leopolda Jana finančně obdarovat některé zchudlé dívky: „Při příležitosti oslavovaného narození říšského královského vévody se říká, že Vaše Eminence chce poctit velmi chudé vážené dívky.“ Mezi dochovanými písemnostmi se pak nachází také „Seznam finančních podpor při San Marcellu“ čítající více jak 50 dívčích jmen, z nichž jména dvou dívek byla předmětem zmíněných dopisů.¹⁹³ *Avvisi* popisovaly Schrattenbachův finanční dar dívkám jako „velmi štědré zanicení“, jehož mohlo být římské obyvatelstvo svědkem. K předání daru došlo po mši ve Schrattenbachově titulárním kostele San Marcello, kam se Schrattenbach dostavil s početnou dvoranou prelátů a kavalírů. Svoji návštěvou poctil kostel San Marcello také papež, který sem přijel mimo jiné proto, aby mohl stejně jako ostatní obdivovat okázalou výzdobu, jejíž součástí byl bohatě vypadající stan korunovaný vyobrazením jeho postavy a panovnického páru.¹⁹⁴

Pokud politický, společenský a náboženský život Říma a ceremoniální instrukce, jimiž se měl císařský vyslanec u papežského dvora řídit, vyžadovaly aktivní či pasivní účast vyslance na místních ceremoniích, zhostil se jich Schrattenbach stejně tak, jako tomu bylo v případě nařízení na něj delegovaných Vídní, která by měl na starosti vyslanec Gallas. Mše celebrowané jak v Santa Maria dell'Anima, tak v jeho titulárním kostele San Marcello se vyznačovaly barokní okázalostí, která jistě zanechávala na jejich účastnících ohromný dojem. Vedle mší a pořádání banquetů a ohňostrojů

---

¹⁹³ VRÁNOVÁ, Michaela: *Patron a klient: Wolfgang Hanibal Schrattenbach u papežského dvora. Italská korespondence Wolfganga Hanibala Schrattenbacha z let 1714–1719*. Olomouc 2014 (bakalářská diplomová práce), s. 32–33.

¹⁹⁴ *Avvisi*, sv. 33, 16. května, s. 93.

Schrattenbach i nadále našťěvoval zasedání konzistoře, což bylo pro jeho funkci kardinála–komprotektora klíčové. Stal se sice po nějakou dobu zástupcem vyslance, ale kardinálem–komprotektorem byl i nadále.

Směrem nahoru po kariérním žebříku

Opětovný vjezd branou vyslance Gallase v červnu roku 1717 znamenal pro zahraniční politiku Vídně vedenou u papežského dvora návrat ke starým pořádkům. Ve středu večer 22. června se Gallas nečekaně zjevil u římského dvora. Záhy poté, co se jeho příjezd rozkřikl, mu kardinálské kolegium poslalo blahopřání ke zdárnému návratu a jeho žena byla od kolegia poctěna přáním na uvítanou. Během své nepřítomnosti v Římě se Gallas totiž stihl oženit a do Říma se přijel i se svojí manželkou, Marií Ernestinou z Ditrichštejna.¹⁹⁵ Následující dvě léta se tak pro Schrattenbacha nesla v podobném duchu jako první dvě léta jeho pobytu v Římě. Dohled a intervence v udílení kanonikátů a účast na konzistořích byly opět hlavní náplní jeho činnosti a až do jara roku 1719 poctivě posílal do Vídně záznamy z konzistoří, jichž se účastnil. V poměrně krátkém časovém období ale jeho služba dvoru nabrala dynamický spád.

Utrechtská mírová smlouva z roku 1713 přiřkla Habsburkům vedle Flander, Milánského vévodství a Stato dei Presidii také Neapolské království spravované neapolským místokrálem.¹⁹⁶ Od roku 1713 zastával tuto pozici hrabě Wirich Daun, který měl ale být z rozhodnutí Vídně v roce 1719 nahrazen vyslancem Gallasem. Schrattenbach byl o této změně informován reskriptem z rakouské dvorské kanceláře, sepsaným 30. května 1719. Do Neapole se měl Gallas odebrat bez zbytečného odkládání, aby se mohl co nejdříve zhostit administrace Neapolského království a

---

¹⁹⁵ *Avvisi*, sv. 34, 26. června, s. 113.

¹⁹⁶ MONTANELLI, Indro–GERVASO, Roberto: *c. d.*, s. 19.

dalších vídeňských nařízení spojených s jeho správou.¹⁹⁷ Bez jakýchkoliv okolků byl Schrattenbach tímž reskriptem také spraven, že před odjezdem do Neapole předá Gallas Schrattenbachovi dohled nad zdejšími státními záležitostmi, jejichž řízení mělo od nynějška spadat do Schrattenbachových kompetencí. Bylo zároveň nezbytné, aby byly Schrattenbachovi předány všechny potřebné dokumenty vztahující se k agendě, kterou měl mít Schrattenbach na starost.¹⁹⁸ Jelikož byl Gallas o svém novém povolání zpraven již v březnu, je velmi pravděpodobné, že zpráva, která byla předmětem reskriptu z 30. května, nebyla pro Schrattenbacha žádným překvapením.¹⁹⁹

Nastalá situace nebyla pro oba muže ničím novým. Povinnost seznámit Schrattenbacha se svými úkoly a předat mu potřebné písemnosti měl Gallas již v době, kdy se chystal odcestovat na nějaký čas do Vídně. Rozdíl byl však v tom, že nyní se Schrattenbach neměl stát pouze Gallasovým zástupcem, nýbrž měl na sebe jeho post císařského a královského vyslance fakticky převzít. Převzetí Gallasovy náplně bylo nyní oficiální, a potřebovalo proto být i oficiální cestou oznámeno papeži, který byl dopisem sepsaným ve Vídni zpraven o tom, že je nutno, aby se Gallas zhostil postu neapolského místokrále a aby jeho ambasáda byla přenesena na kardinála–komprotektora Schrattenbacha.²⁰⁰ Nastalá situace byla před Schrattenbacha postavena jako prosté a

---

¹⁹⁷ Reskript z rakouské dvorské kanceláře z 30. května 1719: *Wir lassen Euer lnden hiemit ohnverborgen, daß Wir nach abberueffung Unsers von einigen Jahren her im Königreich Neapel gewessen Vice-Königs graffen von Daun das von ihm bishero zu Unserem gnädigsten vollständigen vergnuegen verwaltete dortige Königreich Unserm der Zeit in Rom seyenden Bodtshaftern Graffen von Gallas zu administrieren mit dem weiteren befehl gnädigst aufgetragen haben, daß Er sich ohnverweylterdingen von dasigen Päbstlichen hof gewöhnlicher masen beurlauben.* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1416, inv. č. 3264, sign. SCH9, konv. VI.

¹⁹⁸ *Vor seiner abreiß aber von Rom Euer Lnden alle dort hangende – und noch vorfallende Staatsgeschäften zu deren beobacht – und ausführung und denen schriften und Documenten überlassen.* Tamtéž.

¹⁹⁹ KRUMMHOLZ: c. d., s. 156.

²⁰⁰ K dispozici kopie tohoto dopisu napsaného 7. června 1719 v Laxemburgu, přiložená k reskriptu z rakouské dvorské kanceláře téhož data, určeného Schrattenbachovi: [...] *apud Sanctitatem Vram Caesaris Noster Consiliarius Arcanus Joannes Wenceslaus Comes à Gallas legati Nri [...] Nobis ulteriorem Eius continuationem Omino Suaderen, eandem etiam Sanctità Vra acceptamfore non diffideremus, urgent tamen rerum Nrarum ratio, ut Neapoli Proregis officium [...] benignitate dimittere, ac deinceps Cardinalem à Schrottenbach, cui negotiorum Nrorum Curam allic demandavimus [...].* Tamtéž.

jednoduché sdělení, které mu ukládalo, aby se staral o vídeňské záležitosti, sledoval zájmy Vídně, vykonával vše v jejich prospěch a podával o svém počínání patřičné zprávy.

Své nové poslání přijal Schrattenbach se záměrem „zasvětit celou svoji osobu službě jeho královské a císařské výsosti“.²⁰¹ 30 června, v den, kdy Gallas odjížděl do Neapole, se s ním Schrattenbach přišel rozloučit do jeho paláce, popřál mu šťastnou cestu a spolu s ostatními odjel vyprovodit Gallase a jeho rodinu na cestu. O Gallasově šťastném příjezdu do Neapole byl Řím zpraven kurýrem hned na počátku července, v té době však Schrattenbach ještě ani netušil, že se zanedlouho na obdobnou cestu vydá i on sám. Již v půli července totiž Gallas onemocněl úplavicí a celý týden bojoval s těžkými horečkami. Nemoc nad ním vyhrála a Gallas se tak 25. července roku 1719 vydal na místo svého posledního odpočinku.²⁰² Jeho smrt znamenala pro Schrattenbacha v rámci jednoho měsíce již druhý postup v diplomatické kariéře. V srpnu dorazil do Říma kurýr vyslaný Vídní, aby Schrattenbachovi předal oficiální zprávu s informací o tom, že byl jmenován místokrálem, poručíkem a generálním kapitánem Neapolského království. Podle periodika *Diario ordinario d'Ungheria* vnímala římská společnost Schrattenbachův odjezd z města s velkým politováním; během pěti let strávených v Římě zde totiž byla velmi ceněna jeho velkorysost a dobročinnost.²⁰³

S výjimkou své první diplomatické funkce, postu kardinála–komprotektora, je možné říct, že post císařského a královského vyslance a následný post neapolského

---

²⁰¹ Reskript z rakouské dvorské kanceláře z 30. května: *Und Ihnen über [...] in was stand selbe nun seyn, und wie Sie ihre relationes an Uns durch ein und andere Canzleyen einzuschribhen – und der materi zu untersheiden haben, ausführliche auskunft geben solle, wornach dann Euer Lbden damit sich beladen wollen, durch der kluege direction Wir Allen Unserer gnädigsten intention wohl beobachtet und angeführt zu werden.* Tamtéž; Dopis ze 17. června 1719: *Ich meine wenige persohn zur Euer Kaiye: und Könige Maiye: allerhöchsten dinsten ein – vor allemahl gänzlich gewidmet.* HHStA, Rom Korrespondenz 104, fol. 6f.

²⁰² *Diario ordinario di Roma*, Roma 1997, s. 19. (dále jen *Diario ordinario di Roma*); *Avvisi*, sv. 36, 22. července, s. 125; KRUMMHOLZ: *c. d.*: s. 159.

²⁰³ *Diario ordinario di Roma*, s. 21, 24.

místokrále pro Schrattenbacha de facto samy vyplynuly ze situace, v níž se zahraniční politika Vídně nacházela. Jak bylo zmíněno již výše, jedním z předpokladů k převzetí postu vyslance bylo dobré finanční zaopatření daného člověka, neboť mise bývaly finančně náročné a často tak část výdajů ležela na samotném vyslanci, který se tím v přesensném slova smyslu stával věřitelem habsburského panovníka a mohl být odměněn některým z prestižních dvorských či zemských úřadů. Účast na diplomatických misích tak byla v těsné souvislosti s budováním kariéry u vídeňského dvora. Vyslanecký post v sobě sice skýtal pozlátko prestiže, avšak mohl předznamenávat i potíže, a to především v případech několikaletých misí.²⁰⁴ Pro Schrattenbacha byla takovou komplikací jeho absence u dvora olomouckého biskupství, které na počátku jeho kanonikátu počítalo s tím, že Schrattenbachova volba poskytne biskupství po dlouhé době takovou hlavu diecéze, která ji nebude spravovat pouze prostřednictvím administrátora.

Diplomatické uplatnění mělo v rámci ostaních možností uplatnění šlechtice asi nejdále k termínu „kariéra“. Nejednalo se totiž o samostatně stojící či vydělenou jednotkou v rámci šlechtického uplatnění a byla pevně propojena s kariérou u dvora. Nelze totiž říct, že by byla postavena na pevných základech, které by určovaly pravidla služebního postupu. I přesto ale s přelomem 17. a 18. století docházelo stále častěji k prodlužování délky diplomatické služby.²⁰⁵ Příkladem toho byl i Gallas, jehož římské ambasádě předcházela diplomatická mise v Londýně a následovalo jí povolání do Neapole; celkem tak v diplomatických službách habsburského domu strávil 11 let. Podobný osud stihl i Schrattenbacha, který hájil zájmy vídeňského dvora u kurie po sedm let. V souvislosti s římskou ambasádou je záhodno poukázat ještě na jednu zajímavou věc: Neapolský místokrál hrabě Wirich Daun byl z Neapolského království

---

²⁰⁴ MAŤA: *c. d.*, s. 470, 472.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 464, 476.

odvolán, a to i přesto, že si vyslanec Gallas dělal zásluku na pozici milánského guvernéra. Gallas nebyl dosazen sem, ale právě do Neapolského království. Jak bylo již poukázáno, Gallasovým nástupcem ve funkci císařského a královského vyslance se stal Schrattenbach, kterému byl k dispozici auditor římské roty Michal Fridrich Althann, který byl v roce 1718 jmenován kardinálem, což teoreticky mohlo pro Vídeň znamenat kompenzaci v absenci kardinála–komprotektora docházejícího na schůze konzistoří. Se smrtí Gallase kariérní posloupnost pokračovala: Schrattenbach se odebral do Neapole, aby se zde chopil řízení Neapolského království, a jeho post císařského a královského vyslance nepřevzal nikdo jiný než Althann. A byl to také on, kdo vystřídal po roce 1721 Schrattenbacha na pozici místokrále.²⁰⁶ Římská kurie se tedy zdá být místem, kde byla diplomatická služba založena na jasném kariérním postupu, který vedl až k neapolskému místokrálovství. To sice z hlediska atraktivity nepatřilo mezi vysněné diplomatické destinace, ale vzhledem k tehdejší napjaté politické situaci bylo více než žádoucí, aby se postu ujal vyslanec znalý oněch politických záležitostí u římského dvora.²⁰⁷ Kariérní postup pak měl i své logické opodstatnění v tom, že národní kardinál jako blízký spolupracovník císařského a královského vyslance měl přehled o všech záležitostech, které vyslanec vykonával, často s ním při výkonu záležitostí spolupracoval a konečně - podoba vídeňských nařízení určených vyslanci a Schrattenbachovi byla mnohy podobného rázu.

---

²⁰⁶ Reskript z rakouské dvorské kanceláře z 30. května: *Wir lassen Euer Ibden hiemit ohnverborgen, daß Wir nach abberueffung Unsers von einigen Jahren her im Königreich Neapel gewesen Vice-Königs graffen von Daun [...].* ZAO, pob. Olomouc, fond AO, kart. 1416, inv. č. 3264, sign. SCH9, konv. VI; KRUMMHOLZ: *c. d.*: s. 156.

²⁰⁷ K Neapolskému království, jeho správě a zahraniční politice Vídně zde vedené: GARMS CORNIDES, Elisabeth: *Das Königreich Neapel und die Monarchie des Hauses Österreich.* In: PROHASKA, Wolfgang–SPINOSA, Nicola (eds.): *Barock in Neapel. Kunst zur Zeit der österreichischen Vizekönige.* Wien–Neapol 1993, s. 17–34.

5. Závěr

Schrattenbachovu z počátku nejistému postavení, které bylo zapříčiněno nelibostí císařovny Eleonory vůči jeho biskupskému zvolení, byl učiněn konec ve chvíli, kdy na habsburský trůn usedl Karel VI., jehož vláda podstatným způsobem ovlivnila Schrattenbachův život. Důležitým okamžikem byl rok, kdy byl jmenován kardinálem, neboť právě díky své nové kardinálské hodnosti se mohl v roce 1714 odebrat z pověření císaře k papežskému dvoru. Byla to funkce kardinála–komprotektora Germánie a dědičných habsburských zemí, která ho zavála k branám a jíž se aktivně zhostil po dobu následujících pěti let. Nejednalo se tedy ani o post císařského ministra, ani o zvláštního vyslance u svatého stolce, jak jeho působení v Římě charakterizovala starší literatura, nýbrž právě o post kardinála–komprotektora, který ho k Římu přivedl. Z povahy reskriptu, kterým byl Schrattenbach do Říma povolán, a z povahy tehdejší politické situace vyplývá možnost, že byl Schrattenbach do Říma poslán nejen proto, aby byla naplněna fyzická přítomnost protektora v Římě, ale především proto, aby měl vídeňský dvůr u římské kurie o jeden pár očí navíc. Důkazem toho je i fakt, že úřad kardinála–protektora, či v jeho zástupu komprotektora, neznamenal nutně potřebu jeho přítomnosti v Římě. Navíc byl Schrattenbach informován o svém povolání do Říma až šest měsíců poté, co byl papež spraven o Schrattenbachově jmenování na pozici kardinála–komprotektora. Ze stejného reskriptu, sepsaného 23. prosince roku 1713, pak dále vystupuje do popředí ono důležité jmenování kardinálem, které Schrattenbachovi poskytlo podle Vídně výhodu oproti běžnému vyslanci u papežského dvora, a to možnost snadného přístupu do konzistoře a snadného kontaktu s ostatními kardinály.

Hodnost kardinála se ukázala být úhelným bodem Schrattenbachova pobytu v Římě. Byla důvodem jeho vyslání do Říma a ukládala mu zde specifické postavení, které mu z této pozice náleželo. Podle vídeňských instrukcí měl jako kardinál setrvávat

v blízkosti papeže a zbavit se v jeho okolí těch, kteří stáli v opozici vůči vídeňskému dvoru. Konkrétně znamenala blízkost úzký kontakt s papežem, do něhož se Schrattenbach dostával během nejrůznějších ceremonií papežského dvora, ale i na zasedání konzistoře či v případě vykonání papežských audiencí. Všechny tyto situace ukládaly Schrattenbachovi standardizované chování, jemu příslušné jako členovi kardinálského kolegia. Post kardinála–komprotektora Germánie a dědičných habsburských zemí navíc pro Schrattenbacha znamenal vystupování v pozici národního kardinála jednajícího v zájmu císaře, který má za povinnost upřednostňovat svoji císařskou službu před službou papeži plynoucí z jeho kardinálské hodnosti. Úkol komprotektora, který stavěl Schrattenbacha do pozice závislého kardinála, ho nutil k odlišnému jednání, než ke kterému by přistoupil jako nezávislý kardinál. Kontakt s ostatními kardinály či diplomatickými zástupci jednotlivých zemí u papežského dvora byl podřízen tehdejší politické situaci, a tak jako měl vyslanec Gallas zakázán kontakt s francouzskými kardinály a jejich přívrženci, bylo totéž zakázáno i Schrattenbachovi.

Postavu Schrattenbacha jako komprotektora však není možné studovat jako samostatně stojící jednotku, neboť instituce zemského protektorátu byla propojena s ambasádou dané země. V případě Schrattenbacha to znamenalo kontakt s císařským a královským vyslancem u papežského dvora Janem Václavem Gallasem, přičemž vyslanec, protektor a auditor římské roty byli tři hlavní postavy zahraniční politiky Vídně vedené v Římě. Podle Richarda Blaase došlo s přelomem 17. a 18. století, tedy v době Schrattenbachova působení v Římě, ke ztrátě reálného významu náplně protektorského postu, který se čím dál tím častěji stával pouze čestnou funkcí. Nejen politické, ale i církevní záležitosti přešly plně do kompetencí vyslance. Jednání protektora v týchž záležitostech bylo podřízeno vyslanci a v rukou protektora pak zůstala starost o udělování a schvalování beneficí. Ve Schrattenbachově případě však

prameny ukázaly, že oba muži spolu sice spolupracovali, zároveň měli ale na starosti každý svoji vlastní agendu, přičemž není možné stanovit, že do kompetencí Schrattenbacha spadaly čistě církevní záležitosti, prokazatelně však v jeho agendě převládaly. Navštěvování konzistoří, na nichž Schrattenbach prosazoval jménem císaře návrhy na uvolněná obročí, byla pouze na první pohled viditelnou náplní jeho komprotorské činnosti. Jeho úkolem bylo kladné vyřízení velkého množství suplik delegovaných na Schrattenbacha dvorskými kanceláři, za jejichž projednáním stála nezbytnost Schrattenbachova kontaktu s kardinálskými kongregacemi, státním sekretářem, papežským nepotem či s papežem samotným. Gallasova roční absence v Římě ukázala, že oba muži řešili v mnoha případech záležitosti obdobného charakteru, zároveň však poukázala na Gallasovu zainteresovanost v tureckých válkách, jimiž Schrattenbach do Gallasova dočasného odjezdu z Říma nebyl urgován.

Schrattenbachův komprotorát tak rozhodně nebyl omezen pouze na dohled o udělování beneficí. Zároveň si však myslím, že na této skutečnosti měla velký podíl právě specifičnost důvodu, s jakým byl Schrattenbach do Říma vyslán. Připočte-li se k tomu fakt, že po určitou dobu měl Schrattenbach na starosti také Gallasovu agendu, nelze už vůbec hovořit o ztrátě významu této komprotorské pozice. Dočasné zastupování vyslance Gallase bylo následováno faktickým převzetím císařské a královské ambasády v Římě. V létě roku 1719 byl Gallas povolán do Neapole, aby se zde ujal správy království, a Schrattenbach se stal osobou, která ho na jeho vyslaneckém postě měla nahradit. Ani jeden z nich se však na své nové pozici nezdržel dlouho; po měsíci stráveném v Neapoli podlehl Gallas svému onemocnění a na jeho místo byl povolán opět Schrattenbach. Jeho kariérní vzestup na církevní dráze započaté udělením salzburského a olomouckého kanonikátu a následované biskupskou volbou bylo předehtou k diplomatické kariéře, která byla nastartována jeho jmenováním kardinálem.

Kardinálská hodnost mu umožnila stát se diplomatickým zástupcem císaře u papežského dvora, kde jako kardinál–komprotektor hájil jeho zájmy. Díky jeho kariérnímu postupu na poli diplomacie se navíc ukázala potřeba a vůle vídeňského dvora delegovat na post vyslance u papežského stolce a na post neapolského vicekrále osobu znalou místních poměrů a vídeňské zahraniční politiky.

I přes mnohé poznatky, které tato práce přinesla (v nejširší rovině detailnější popis Schrattenbachova pětiletého působení na papežském dvoře), je nutné kriticky ukázat na místa, která by si zasloužila detailnějšího zpracování. Takovými místy jsou rozhodně prostor frakcí uvnitř kardinálského kolegia, fungování klientských vztahů habsburského panovníka, do nichž byl Schrattenbach angažován, či kontakt Schrattenbacha s olomouckým biskupstvím a podíl biskupství na finančním vedení Schrattenbachovy diplomatické mise.

Seznam použitých a prostudovaných pramenů a použité a prostudované literatury

PRAMENY

Archivní:

Zemský archiv Opava, pob. Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc 1144-1961, DÍL II. (NELISTINNÁ ČÁST), SV. 1.: kart. 1410, inv. č. 3258, sign. SCH3, konv. E
kart. 1411, inv. č. 3259, sign. SCH4, konv. I
kart. 1412, inv. č. 3260, sign. SCH5, konv. II
kart. 1415, inv. č. 3263, sign. SCH8, konv. V
kart. 1416, inv. č. 3264, sign. SCH9, konv. IV
kart. 1419, inv. č. 3267, sign. SCH12, konv. XI
kart. 1420, inv. č. 3268, sign. SCH13, konv. XII
kart. 1435, inv. č. 3283, sign. SCH28, konv. XXVII

Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, sign. AT-OeStA/HHStA StAbt Italienische Stasten, titel Rom Korrespondenz 94-104.

Tištěné:

LUNARDO, Girolamo: *Relatione della Corte di Roma e de'Riti, che si osseruano in essa, suoi Officii, Dignità, e Magistrati*. Roma 1698, 336 s. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=NXxmAAAACAAJ&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false> [cit. 2. 10. 2016].

ZEDLER, Johann Heinrich: *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste*. 5. vyd. Leipzig–Halle: Johann Heinrich Zedler, 1733, 1132 s.. Dostupné z: <http://www.zedler-lexikon.de/index.html?c=blaettern&zedlerseite=ze050418&bandnummer=05&seitenzahl=0418&dateiformat=1&view=100&supplement=0%27> [cit. 24. 6. 2016];

Tentýž: *Grosses vollständiges Universal–Lexicon aller Wissenschaftten und Künste*. 1. vyd. München: Johann Heinrich Zedler, 1732, 1194 s. Dostupné z: <http://www.zedler-lexikon.de/index.html?c=blaettern&zedlerseite=ze010098&bandnummer=01&view=100&seitenzahl=0098&dateiformat=1&view=150&supplement=0%27>) [cit. 24. 6. 2016].

Periodika:

GHELEN, van Giovanni(ed.): *Avvisi italiani, ordinarii e straordinarii*. Sv. 31, rok 1714. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=vElbAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 16. 10. 2016]

Tentýž: *Avvisi*, sv. 32, rok 1715. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=0klbAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 16. 10. 2016].

Tentýž: *Avvisi*, sv. 33, rok 1716. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=4ElbAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 16. 10. 2016].

Tentýž: *Avvisi*, sv. 34, rok 1717. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=8EhbAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 16. 10. 2016].

Tentýž: *Avvisi*, sv. 36, rok 1719. Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=JUlBAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 16. 10. 2016].

Diario ordinario d'Ungheria, 3, 1718, č. 120. Dostupné z:

<http://dr.casanatense.it/drviewng.html#action=jumpin;idbib=1357;idpiece=-1;imageNumber=1;idPiece=8901> [cit. 20. 9. 2016].

Diario ordinario di Roma. Roma : Associazione culturale Alma Roma , 1997, 135 s.

LITERATURA

ANDERSON, Matthew Smith: *The rise of modern diplomacy 1450–1919*. London: Longman, 1993, 320 s.

BAGLIANI, Agostino Paravicini: *Il trono di Pietro. L'universalità del papato da Alessandro III a Bonifacio VIII*. Roma: Nuova Italia scientifica, 1996, 301 s.

BLAAS, Richard: *Das Kardinalprotektorat der deutschen und österreichischen Nation im 18. und 19. Jahrhundert*. *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchiv*, 10, 1957, č. 10, s. 148–185.

BLACK, Jeremy: *Evropa osmnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2003, 543 s.

CIUCCI, Giorgio (ed.): *Storia di Roma dall'antichità a oggi. Roma moderna*. Roma: Laterna, 2002, 473 s.

CORNIDES, Elisabeth: *Das Königreich Neapel und die Monarchie des Hauses Österreich*. In: PROHASKA, Wolfgang–SPINOSA, Nicola (eds.): *Barock in Neapel. Kunst zur Zeit der österreichischen Vizekönige*. Wien–Neapel: Elecka, 1993, s. 17–34.

DELL'ORO, Ferdinando: *Beatificazione e canonizzazione: „excrsus“ storico-liturgico*. Roma: CLV - Ed. Liturgice, 1997, 193 s.

DROSTE, Heiko: *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert*. 2. vyd. Berlin: Lit Verlag, 2006, 430 s.

DUINDAN, Jeroen Frans Jozef: *Vienna and Versailles : the courts of Europe's dynastic rivals 1550 – 1780*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, 349 s.

FOSSI, Irene: *Court and city in the ceremony of the Possesso in the sixteenth century*. In: SIGNOROTTO, Gianvittorio–VISCEGLIA, Maria Antoinetta (ed.): *Court and*

politics in papal Rome, 1492–1700. Cambridge: Cambridge University press, 2002, s. 31–52.

FRIGO, Daniela: *Prudence and Experience: Ambassadors and Political Culture in Early Modern Italy*. *Journal of Medieval & Early Modern Studies*, 38, 2008, č. 1, s. 15–34. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com.ezproxy.vkol.cz/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=29405991&lang=cs&site=ehost-live> [cit. 15. 9. 2016.].

GEMEKKE, Anton: *Geschichte des adeligen Damenstifts zu Neuenheerse*. Paderborn: Bonifacius-Dr., 1931, 712 s. Dostupné z: <http://digital.ub.uni-paderborn.de/ihd/content/pageview/580524> . [cit. 17. 9. 2016.]

GERVASO, Roberto–MONTANELLI, Indro: *L'Italia del Settecento 1700-1789*. Milano: Rizzoli, 1970, 702 s.

GROSS, Hans: *Rome in the Age of Enlightenment. The post-Tridentine syndrom and the ancien régime*. Cambridge: cambridge University Press, 1990, 411 s.

IPPOLITO, Antonio Nenniti: *The Secretariat of State as the pope's special ministry*. In: *Court and Politics in Papal Rome, 1492–1700*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 132–157.

JANÁK, Jan–HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Dějiny správy českých zemí do roku 1945*. Praha: SPN, 1989, 519 s.

KALISTA, Zdeněk: *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*. Díl I. Praha: Česká akademie věd a umění, 1936, 205 s.

KUMMHOLZ, Martin: *Gallasové. Barokní kavalíři a mecenáši (1630–1757)*. Praha 2013 (dizertační práce), 356 s.

LAZZARINI, Isabella: *Communication and Conflict. Italian Diplomacy in the Early Renaissance, 1350–1520*. Oxford: Oxford University Press, 2015, 336 s.

- MATZKE, Josef: *Die Olmützer Fürstbischöfe*. Königstein—Taunus: Sudetendeutschen Priesterwerk, 1974, 80 s.
- MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500—1700)*. Praha: NLN, 2004, 1060 s.
- PARMA, Tomáš: *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno 2010 (dizertační práce), 639 s.
- PÁNEK, Jaroslav: *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*. České Budějovice: Veduta, 2003, 183 s.
- PEŘINKA, František Václav: *Dějiny Kroměříže. Díl 2. Část 4*. Kroměříž: Obecní rada města Kroměříže, 1948, 789 s.
- POHL, Walter–VOCELKA, Karl: *Habsburkové. Historie jednoho evropského rodu*. Praha: Grafoprint-Neubert, 1996, 512 s.
- PONCET, Olivier: *The Cardinal–protectors of the crowns in the roman curia during the first half of the seventeenth century: Case of France*. In: SIGNOROTTO, Gianvittorio–VISCEGLIA, Maria Antoinetta (ed.): *Court and politics in papal Rome, 1492–1700*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 158–176.
- PRODI, Paolo: *The papal prince. One body and two souls: the papal monarchy in early modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987, 287 s.
- REINHARD, Wolfgang: *Freunde und Kreaturen. „Verflechtung“ als Konzept zur Erforschung historischer Führungsgruppen Römische Oligarchie um 1600*. München: Vogel, 1979, 83 s.
- ROOSEN, William: *Early modern diplomatic ceremonial: A system approach*. *The Journal of Modern History* 52, 1980, č. 3, s. 452–476. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1876928> [cit. 22. 9. 2016.].

SCHÜTTE, Ulrich: *Stadtter und Hauschwelle. Zur rituelen Bedeutung architektonischer Grenzen in der frühen Neuzeit*. Residenzenforschung. Zeremoniell und Raum : 4. Symposium der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, veranstaltet gemeinsam mit dem Deutschen Historischen Institut Paris und dem Historischen Institut der Universität Potsdam, 6, 1997, s. 305–319.

VISCEGLIA, Maria Antoinetta: *Factions in the Sacred College in the sixteenth and seventeenth century*. In: SIGNOROTTO, Gianvittorio–VISCEGLIA, Maria Antoinetta (ed.): *Court and politics in papal Rome, 1492–1700*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 99–131.

VLNAS, Vít: *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*. Praha: Paseka, 2001, 849 s.

VONDRA, Roman: *České země v letech 1705–1792. Věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*. Praha: Libri, 2010, 383 s.

VRÁNOVÁ, Michaela: *Patron a klient: Wolfgang Hanibal Schrattenbach u papežského dvora. Italská korespondence Wolfganga Hanibala Schrattenbacha z let 1714–1719*. Olomouc 2014 (bakalářská diplomová práce), 52 s.

WODKA, Josef: *Das Kardinalsprotektorat deutscher Nation und die Protektorate der deutschen nationalen Stiftungen in Rom*. Zeitschrift der Savigny–Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonische Abteilung, 8, 1944, č. 33, s. 301–322.

Tentýž: *Zur Geschichte der nationalen Protektorate der Kardinäle an der römischen Kurie*. Innsbruck–Leipzig: Rauch, 1938, 147 s.

WRIGHT, Antony D.: *The early modern papacy: from the Council of Trento to the French Revolution, 1564–1789*. London: Longman, 2000, 335 s.

ZELENKA, Aleš: Schrattenbach, *Wolfgang Hanibal Graf von*. In: GATZ, Erwin von: Die Bischöfe des Heiligen römischen Reiches 1648 bis 1803: Ein biographisches Lexikon. Berlin: Duncker&Humblot, 1990, s. 450–451.

ZUBER, Rudolf: *Dějiny olomoucké arcidiecéze. Díl 4, Osudy moravské církve v 18. století: 1695-1777*. Praha: Česká katolická Charita v Ústředním církevním nakladatelství 1987, 292 s.

Encyklopedie:

Enciclopedia Italiana [online]. Roma: L'Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 2012.

Dostupné z: [http://www.treccani.it/enciclopedia/enciclopedia-italiana_\(Enciclopedia-Italiana\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/enciclopedia-italiana_(Enciclopedia-Italiana)/). [cit. 27. 6. 2016].

Resumé

Wolfgang Hannibal Schrattenbach at the Papal Court – a bishop of Olomouc in the service of the Emperor.

It was June of 1714, and at the behest of Emperor, such as Charles VI was, Wolfgang Hanibal Schrattenbach, a bishop of Olomouc, was sent to the gates of Rome. In December 1713 Schrattenbach received a rescript from Reichshofkanzlei that obliged him to set off for the Papal Court as soon as it was possible. There he presented himself as a co-protector of Empire and of Habsburg hereditary lands. After he had received a title, what the cardinals usually get, he gained the open access to the consistory, as well as he was in a frequent contact with the cardinals. According to the words that the Rescript contains, it was an advantage over other conventional envoys.

The aim of this work was the description of the nature and scope of a co-protector's role in Roman Court, based on the Rescript from Reichshofkanzlei and Österreichische Hofkanzlei. The Rescripts altogether with the Ceremonial rules, which were valid for the Papal Court, revealed not only the individual tasks for which Wien urged him but also the position in which Schrattenbach was at the Papal Court. Thanks to the function „cardinal-coprotector“, Schrattenbach might act in the name of his lord. It was more important than carrying out his cardinal duties.

Before Schrattenbach's arrival in Rome, Jan Václav Count Gallas had the function of the imperial and royal ambassador at the Papal Court and also he collaborated with Schrattenbach. In absence of Gallase in Rome, he devoluted all the duties of his function connected with the Papal Court to Schrattenbach. Besides, Schrattenbach replaced him when he was sent forth as a viceroy to the Naples. Soon after his death, Schrattenbach became a new viceroy of Naples. This work is not only the contribution to the function of a bishop of Olomouc at Papal Court, who was also

diplomatically active in Wien, but also to the position development in the field of Viennese diplomacy.